

diyanet

Aylık Dergi • Mayıs 2014 • Sayı 281

İhtilaf Ahlakı

İslam Dünyasındaki
İhtilafların Nedenleri

Prof. Dr. Talip Küçükcan ile İhtilaf,
Tefrika ve Fitne Üzerine Söyleşi

Zaman İçinde Zaman
Üç Aylar

KUL HAKKINI GÖZETMEK

Sevgili Peygamberimiz Hazreti Muhammed (s.a.s.). "Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim" buyurmuştur. Biz Müslümanlar da dini ahlaki değerleri yaşamaya büyük önem veririz. İşte bizi biz yapan da bu yüce değerlerimizdir. Elinizdeki bu seri, dini değerlerimizi konu alan on kitaptan oluşuyor. Her kitap merakla okuyacağınız; günümüzden ve İslam Tarihinden öykülerle dolu. Arkadaşlarınızla birlikte oynayacağınız oyunlar ve yapacağınız özgün dramalarla hem neşeli anlar yaşayacak hem de öğreneceksiniz. Eğlenceli, bilgili testler ve çeşit çeşit bulmacalar heyecanınıza heyecan katacak.

'KUL HAKKI' konusunun ele alındığı bu kitabı okurken, içinizdeki güzel duyguları keşfedecek, değerlerimizi öğrenmenin hazzını tadacaksınız.

Ailenizle ve öğretmenlerinizle birlikte yapabileceğiniz daha birçok etkinlik ise sizleri bekliyor.

DEĞERLERİNİZİ bilin! Çünkü SİZ DEĞERLİSİNİZ..

Bilgi, tecrübe, yaklaşım ve düşünce yapısına göre her insan ayrı bir cevher ve farklı bir dünyadır. Buna bağlı olarak dünya görüşleri, hayat ve olaylara bakış açısı da kişiden kişiye farklılık arz eder. İnsanlık tarihi boyunca farklı görüş ve düşüncülerin, ihtilafın olmadığı hiçbir dönem yoktur. Önemli olan sağduyu ve akliselim ile problemleri beraberce konuşabilmek, ortak akli işletebilmek, hak ve hakikat zemininde birlikte çözümler sunabilmektir; en azından farklı düşüncelere tahammül edebilmektir. Rabbimiz, insanlığa müjdeci ve uyarıcı olarak peygamberler göndermiş ve anlaşmazlığa düşülen konularda hüküm vermek üzere de kitaplarını indirmiştir.

İyi niyetle, samimi düşünceyle ve sağduyu ile hareket edildiği sürece, ihtilaftan rahmet ve bereket doğar. Ne zaman ki, körü körüne, şuursuzca, ben merkezli, inat ve art niyetle yola çıkıldığında, bu ihtilaf fitne ve azaba dönüşür. Bu durum sadece kişiyi değil, bütün Müslümanları ve insanlığı tehdit eder. Geçmiş ümmetlerin helak olmalarının önemli bir sebebinin nifak ve fitne olduğu unutulmamalıdır. Nifak ve fitne, girdiği toplumlarda bir sıtma gibi vücudu tehdit eder, manevi hastalıklara ve tehlikelere karşı bünneyi korunaksız hâle getirir. Fitne ateşinin düştüğü toplumlarda birlik ve beraberlik, kardeşlik ve samimiyet kalmaz. Bu yüzden hem Kur'an hem de Rasul-i Ekrem (s.a.s.) bizleri fitne konusunda ısrarla uyarılmış, Kur'an fitneyi ölümden daha tehlikeli olarak görmüştür.

Hiz. Peygamber'in, "Fitnenin çıktığı yerde yürüyen koşandan hayırlıdır. Öyleyse yaylarınızı kırın, kılıçlarınızı parçalayın, kılıçlarınızı da taşla vurun. Sizden birinin evine girerlerse, Hiz. Adem'in iki oğlundan hayırlısı olsun (ölen olsun, öldüren olmasın)." (Ebu Davud, Fiten; Tirmizi, Fiten, 33.) sözleri, fitnenin nasıl bir tehlike olduğunu göstermesi açısından oldukça manidardır. Bu uyarı, âdeta bir yanardağ gibi her

an harekete geçmesi muhtemel olan fitneye karşı nasıl bir hassasiyet gösterilmesi ve bu gibi zamanlarda nasıl bir tutum sergilenmesi açısından da oldukça önemlidir.

İslam dünyasının bugün karşı karşıya olduğu küresel meydan okumalara rağmen, Müslümanların kalpleri arasındaki ayrılık ve parçalanma; mezhep, meşrep, bölgesel ve etnik temelli ayrımcılık gibi sebeplere dayalı olarak ortaya çıkan ihtilaflar oldukça üzücüdür. Rabbi bir, kitabı bir, aynı peygambere inanan, aynı kibleye yönelen ve daha doğuştan kardeş ilan edilen müminler arasında olması gereken şey, ayrılık, tefrika değil, tevhit, birlik ve beraberliktir. Bu inançtan yola çıkarak, ümmet hafızasının diri kalması ve birlik şuurumuzun güçlenmesi amacıyla hazırladığımız dergimizi ilginize sunmak istedik.

Bu sayımızda; Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Dr. Ekrem Keleş; adalet, insaf, hüsnüzan, affetme/bağışlama kavramları üzerinden "İhtilaf Ahlakı"nı ele aldı. Prof. Dr. Raşit Küçük; "İhtilaf ve Tefrikaya Karşı Vahdet" önerisini getirdi. Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz; "Ferdî ve İçtimai Barışın Anahtarı: Dua'yı bizimle paylaştı. Prof. Dr. Talip Özdeş; "İhtilaf ve Tefrikalar Hangi Zeminlerden Besleniyorlar?" başlıklı yazısıyla, tefrikaya neden olan etkenler ve çözüm önerilerini ele aldı. Prof. Dr. Birol Akgün "İslam Dünyasındaki İhtilafların Nedenleri"nin cevabını, "İhtilaf yalnızca Müslümanların sorunu mu?" sorusu üzerinden giderek bulmaya çalıştı. Prof. Dr. Talip Küçükcan ise "İhtilaf, Tefrika ve Fitne Üzerine" yapılan söyleşide değerlendirmelerde bulundu.

Kardeşlik ve güven duygusuna ihtiyaç duyduğumuz bir zaman diliminde, fitne ve ihtilaftan uzak kalarak; birlik, beraberlik ve rahmet zemininde buluşmaya katkı sağlaması ümidiyle sizleri dergimizle baş başa bırakıyoruz.

Dr. Yüksel Salman

gündem

Ferdî ve İctimai Barışın
Anahtarı: Dua

Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz

15

tefekkür

İsimlerden Kelimelere: Düşüncede Rüştün
İlk Modeli İbrahim (a.s.)

Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün

30

6

İhtilaf Ahlakı
Dr. Ekrem Keleş

27

Prof. Dr. Talip Küçükcan ile
İhtilaf, Tefrika ve Fitne Üzerine
Dr. Lamia Levent

40

Rahman'ın Rahmetine Açılan Kapı:
Sulayrahim
Elif Erdem

12

İhtilaf ve Tefrikaya Karşı
Tevhit ve Vahdet
Prof. Dr. Raşit Küçük

34

Zaman İçinde Zaman
Üç Aylar
Fatma Vüksel Çamur

42

Aksiyoner Bir Âlim:
Hasan Basri Çantay
Dr. Elif Arslan

19

İhtilaf ve Tefrikalar Hangi
Zeminlerden Besleniyor?
Prof. Dr. Talip Özdeş

36

Ebu Talib-i Mekki ve Kütü'l-Kulûb'u
Doğ. Dr. Dilaver Selvi

45

İnsan Hâli
Doğ. Dr. Gürbüz Deniz

24

İslam Dünyasındaki
İhtilafların Nedenleri
Prof. Dr. Birol Akgün

38

"Vol" ve "Volcu" Muhasebesi
Prof. Dr. İbrahim Hilmi Karslı

50

Kıyas-ı Enbiyanın Yıldızı
Busra
Dr. Mehmet Sılay

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Yüksel SALMAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Faruk GÖRGÜLÜ

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa BAYRAKTAR

Yayın Koordinatörleri
Mustafa BEKTAŞOĞLU
Dr. Lamia LEVENT

Mutlu DOĞAN
diyanetdergi@diyanet.gov.tr

Tashih
Mesut ÖZÜNLÜ
Teknik Servis
Latif KÖSE / Burhan ÇİMEN

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Yönetim Merkezi
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar
Bulvarı No: 147/A 06800
Çankaya/ANKARA
Tel: 0312 295 7306 • Faks: 0312 284 7288

Abone İşleri
Tel 0312 295 7196-94
Faks: 0312 285 1854
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

Abone Şartları
Yurt içi yıllık: 60,00 TL
Yurt dışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank
Abone kaydı için, ücretin Döner
Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün

metafor

Toprak

Asuman Aysima

48

hayata dair

Tek Çocuk Problem Çocuk mu?

Rukiye Karaköse

59

54 | Camiye Tuğla Koymak
Kadriye Doğan

66 | Çevre Kirlenmesinin
Görünmeyen Boyutları
Prof. Dr. Nazif Gürdoğan

74 | Her Çocuk Bir Fıdandır Projesi
Halime Karabulut

56 | Mehmet Âkif Ersoy'un Dindar Kimliğini
Oluşturan Faktörlerden Biri: Aile Ocağı
Doç. Dr. Adem Efe

69 | Kıymetli Gençlik
Nurettin Topçu

77 | Diyanet'e Sorulmuş
Din İşleri Yüksek Kurulundan

62 | Bir Neslin Arkasındaki Adam
Celal Hoca
İshak Özen

70 | Rahmetin Hususi Tecellisi
Rahûm
Fatma Bayram

79 | Kitaplık
Hasan Küçük

64 | Fethinden Önce İstanbul'u
Fetih Teşebbüsleri
Prof. Dr. Adnan Demircan

72 | Sıdk-Sadık
Doç. Dr. İsmail Karagöz

T.C. Ziraat Bankası
Ankara Kamu Girişimci Şubesi
IBAN: TR 08 000 1 00 25 330 599 4308
5019 no'lu hesabına yatırılması ve
makbuzun fotokopisi ile abonenin hangi
sayıdan başlayacağını bildirir bir dilekçe,
mektup, yazı, faks veya e-mailin
Diyanet İşleri Başkanlığı Döner
Sermaye İşletmesi Müdürlüğü
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar
Bulvarı no: 147/A 06800 Çankay/ANKARA
adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli Yayın
Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)
Temsilcilikler
Yurt içi: İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt Dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri
www.diyinet.gov.tr
diniyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr
Yayınlanacak yazılarda düzeltme ve
çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel
sorumluluğu yazarlarına aittir.

Tasarım: Dorukkaya Matbaacılık
Yay. Rekl. Ve Madencilik Enerji Ve
İnşaat A.Ş.
Macun mah. 3. Cad. no: 2
Yenimahalle/ANKARA
Tel: 0312 397 1197•Faks: 0312 397 1198
Baskı: Korza Yayıncılık
Basım Sanayi Tic. Ltd. Şti. ANKARA
Tel: 0312 342 22 08•Faks: 0312 341 28 60
www.korzabasim.com.tr
Basım yeri: Ankara/Basım Tarihi:
05/05/2014
ISSN – 1300-8471

Başmakale

Prof. Dr. Mehmet Görmez
Diyanet İşleri Başkanı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

İhtilaf, Tefrika, Fitne

İnsanların kendi aralarında yaşadıkları görüş ayrılıkları için ihtilaf, bu durumdan beslenen katı ayrışmalar için tefrika, giderek derinleşen ve toplumsal birlik ve beraberliği, ahenk ve huzuru yerle bir eden eksen kaymaları için de fitne kavramı kullanılmaktadır.

Birbirlerinden belli nüanslarla ayrılan bu kavramların kendi aralarındaki ilişkiye, birbiriyle irtibatlı boyutlarına dikkat etmek gerekir. Günümüzde, Müslümanlar arasında vuku bulan tefrika ve fitne hareketlerinin temelinde, mevcut ihtilafların abartılması ve görüş ayrılıklarının derinleştirilerek yeni bir gerilim hattına taşınması yanında, İslam toplumları üzerinde gerçekleştirilmek istenen siyasal mühendisliklerin payını da göz ardı etmemek gerekir.

Toplumsal yapı içinde görüş ayrılıklarının olması normaldir ve İslami gelenek de makul düzeyde işleyen bu farklılıkları, ihtilafa düşülen noktaları yeni bir hakikat arayışı için güçlü birer hareket noktası olarak yansıtmakta herhangi bir beis görmemektedir. Bu nedenle Hz. Peygamber'in, "ümmetin ihtilafı"nı rahmet olarak değerlendiren vurgusuna dikkat kesilmek gerekir. İhtilafı bir rahmet vesilesi olarak gören bu yaklaşımın bizlere öğrettiği çok ciddi mana ve hakikatler bulunmaktadır.

Esasen insani yeterlilikler, fıtratımız, beslenme kaynaklarımız, kültürel farklılıklar ve hiç kuşkusuz ak-

letme biçimlerimiz, bizim pek çok konudaki düşünce ve kanaatlerimizi farklı bir şekilde ifade etmemizin başlıca nedenleridir. Nitekim toplumun hemen her bir üyesini aynı minvalde düşünmek, aynı karakter ya da düşünce yapısı içinde tasarlamak, her şeyden önce tek tek her birimizin irade hürriyetine yönelik bir baskı kurmakla eşdeğerdedir. Oysa farklı düşünmenin, farklı karar vermenin ya da toplumsal yönelimlerde, dinî ya da dünyevi konularda kendine özgü bir değerlendirme yapmanın hiçbir sakıncası bulunmamaktadır. Yeter ki her mümin düşünce ve davranışlarında, tercih ve yönelimlerinde sahih bir usule, sağlam bir yönetime ve doğru bir amaca bağlı olması konusunda kendi içinde bir yeterliliğe sahip olsun. Temel hedef ve yönelimlerini İslami gaye ve gayret içinde şekillendiren bir Müslümanın İslam'ın yüksek prensiplerini göz ardı etmesi, çığnemesi ya da yok sayması düşünülemez. Dolayısıyla ihtilafı rahmet kılan, her şeyden önce farklı düşüncelerin ortaya çıkaracağı yeni hakikatlerdir. Nitekim, "müsademe-i efkârdan barika-i hakikat doğar" özdeyişi de bu gerçeği ifade etmektedir.

İhtilafı tefrikaya dönüştürmeyen bir özen, her bir Müslüman için temel görev olarak görülmelidir. İhtilaflar dikkatle yönetildiğinde yer yer besleyici/geliştirici bir süreç olurken, buna karşılık tefri-

ka başka bileşenlerin de katkısıyla hızla fitneye dönüştürülecek kaotik bir mecranın habercisidir. Tefrika aslolan, birbirine kötülük etmeye kadar varan ve artık süreklilik kazanmış bir anlaşmazlık ve ayrılıktır. Toplumun iliklerine kadar nüfuz eden ayrılık ve gayrılık karşısında hepimizi bu elim felaketten koruyacak yegâne rehber Kur'an ve sünnetin aydınlığıdır. İstiklal Şairimiz Mehmet Akif'in de belirttiği gibi, "Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez / Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez."

Tefrika karşısında hepimizin tetikte olmasını gerektiren birtakım kaygılardan söz etmek gerekir. Tefrika, toplumun akıl ve ruh sağlığıyla yakından ilgilidir. Birbirine gönüllerini, kalplerini kapamış bir toplumda diğerkâmlıktan, empatiden, karşılıklı hoşgöründen ve anlayıştan söz etmek tabii ki imkânsızdır. Herkesin kendi bildiğine yegâne hakikat gözüyle baktığı bir dünyada, ne karşılıklı görüş alışverişinden, ne uyumdan ne de rahmeti tecelli ettirecek güçlü bir diyalog ve etkili bir iletişimden söz edilebilir.

Bu bağlamda asıl tehlikeli olan hiç kuşkusuz fitnedir. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde fitne her zaman kapıda beklemektedir. Hemen her bir müminin en büyük sınavı fitnedir. Semantik açıdan değerlendirildiğinde, henüz kendi ıstılahına kavuşmadan önceki anlam silsileleri takip edildiğinde fitneden murat bizatihi imtihandır. Kavramın soy kütüğü incelendiğinde de görüleceği gibi fitne, bir altın arıtma hatta damıtma faaliyeti olarak karşımıza çıkar. Altını kendi içindeki yabancı materyallerden ayırma faaliyeti ise ancak yüksek bir ateşte gerçekleşir. Bu nedenle Mekke'nin ağır ve baskıcı şartlarında ilk Müslümanların muhatap oldukları hemen her türden işkence, gerçek Müslümanlık sınavının verildiği birer fitne olarak görülmüştür.

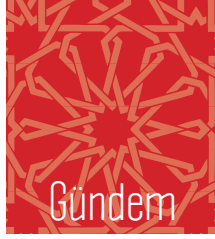
Müslümanların gerçek bir hâkimiyet ortaya koyduğu Medine döneminde ise, birlik ve beraberliği yok etmeye, huzur ve asayiş ortadan kaldırmaya yönelik her adım fitne olarak değerlendirilmiş; tevhit ve Nübüvvet etrafında şekillenen ilk İslam ce-

maatının varlık tasavvurunu bozmaya yönelik her siyaset de hile ve desise olarak kodlanmış, böylece hemen her mümin, fitnenin ortadan kaldırılması ve dinin sadece Allah'a has kılınması için adeta seferberliğe davet edilmiştir. Fitneyi kıtalden, öldürmeden daha şiddetli bulan Kur'an-ı Kerim, Müslüman birliğinin olmazsa olmazları arasına kardeşlik ahlakını ve hukukunu yerleştirmektedir.

Bugün İslam dünyasında fitne kavramıyla birlikte ele alabileceğimiz olaylar serisi içimizi kanatmaktadır. Etnik, kültürel ya da mezhebi gerekçelerle yaratılış gaye ve hikmetini hiçe sayan bir aymazlıkla ortaya çıkan çekişmeler, Müslümanları farklı gerekçelere sığınan fitne hareketleriyle karşı karşıya getirmiştir. Birbirinin canına kıymayı sözüm ona gerçek bir dindarlık olarak yansıtmaya çalışan, birbirinin varlığını kin ve hasetle perdeleyen bir ihanet çabası gözlerden kaçmamaktadır.

İslam'ın yüksek aydınlığında, kardeşlik bilinciyle yaralarımızı sarmaya çalıştığımız bu hengâmede, yegâne rehberimiz Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in izine her daim bağlı kalarak, birer akıl tutulması olarak görülmesi gereken tefrikaya ve bir kalp ve gönül katılaşması olarak okunabilecek fitneye karşı her zaman müteyakkız olmak zorundayız. Rabbimize kulak vermemiz gerekir ve o bize fitne karşısında ne yapmamız gerektiğini çok açık bir şekilde beyan etmektedir:

"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşmanlar idiniz de o, kalplerinizi birleştirmişti. İşte onun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukuru- runun tam kenarında idiniz de o sizi oradan kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle apaçık bildiriyor ki doğru yola eresiniz. Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır." (Âl-i İmran, 3/103-105.)

Dr. Ekrem Keleş

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

İhtilaf Ahlakı

“Didişme ve çekişmelere dayalı bir tartışma kazanılmış gibi görülse de aslında kayıptır. Çünkü böyle bir tartışmanın kazanıldığı varsayıl-
sa bile sonucunda bu nizaa giren Müslüman, didiştği mümin
kardeşlerini kaybetmiş olacaktır.”

İhtilafı rahmete dönüştürmeyi telkin eden bir medeniyetin, ihtilaf ilişkilerine dair ortaya koyduğu çok önemli ilkeleri vardır. Bu ilkeler, Müslümanın ihtilafı olduğu kişilerle veya ihtilafı olduğu mümin kardeşleri ile ilişkilerindeki yol haritasının ana işaretleri mahiyetindedir. Bir kısmına burada değineceğimiz bu ilkeler, ihtilaf ahlakının temellerini oluşturmaktadır.

Adalet

Kur'an-ı Kerim, Müslümanın hangi şartlar altında olursa olsun, haktan ve adaletten ayrılmaması ilkesini şaşmaz bir ölçü olarak ortaya koymuştur. Adil olmak, bir Müslüman için en büyük erdemlerden biridir. Ayet-i kerime, müminlere düşmanlarına karşı dahi adaletle muamele etmeyi emretmektedir. Mümin böylesine önemli bir erdemi, ihtilafı olduğu insanlar karşısında da asla zedeleyemez. Çünkü bu, İslam'ın ortaya koyduğu ihtilaf ahlakının ana ilkesidir.

Dünyanın en iyi üniversitelerinden biri olarak gösterilen Harvard Üniversitesi, Hukuk Fakültesi

Kütüphanesi'nin girişinde adalet kavramını en iyi anlatan ifadelerin bir araya getirildiği "Adalet Sözcükleri" (Words of Justice) isimli sergi kapsamında, Nisa suresinin 135. ayetine yer verilmiştir. (<http://library.law.harvard.edu/justicequotes/explore-the-room/west/>)

Sonuçları ne olursa olsun insanları adil olmaya çağıran Nisa suresinin 135. ayetinin meali şöyledir: "Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) ister zengin ister fakir olsun (asla adaletten ayrılmayın)..."

Kendimiz, anne babamız, eşimiz, çocuklarımız, kardeşlerimiz, yakınlarımız, sevdiklerimiz, arkadaşlarımız, liderlerimiz, aşiretimiz, kabilemiz, taifemiz, teşkilatımız, şirketimiz, tarikatımız, cemaatimiz, partimiz... Bütün bunların veya bunlardan birinin aleyhine sonuçlar doğuracak olsa da haktan ve adaletten ayrılmamak ve ihtilafı olduğumuz kişi ve topluluklara karşı adaletli ve insafı davranmak, daima doğruyu ve gerçeği ifade etmek ve asla yalan söylememek İslami bir duruştur.

“İhtilafın, faydasız çekişmelere ve didişmelere dönüştürülmesi asla doğru değildir. İslami bir bakış açısıyla değerlendirildiği zaman müminler arasındaki didişme ve çekişmelerin kazananı olmaz.”

“Mümin edebine yakışan, en başta dil ve üslubunun bir rahmet üslubu olmasıdır. İncitici, kırıcı ve yıkıcı bir dil ve üslup, Müslümana yakışmaz.”

İnsaf

‘el-insaf yerfau’l-hılaf: İnsaf, hılafı/muhalefeti ortadan kaldırır.’

İnsaf, temelde adaletli davranmayı anlatan bir kavramdır. Adil olmak, eşitlik, mazlumin maruz kaldığı zulmü gidermek gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelime Arapçada ‘yarım, yarı, yarısı’ anlamlarına gelen ‘nisf’ kelimesi ile aynı kökten gelir. Kişi ihtilaflı olduğu kimse ile kendini yarı yarıya kabul edecek ve buna göre davranacaktır. Bu kavramda, kişinin kendisini düşündüğü kadar karşısındakini de düşünmesi, kendini onun yerine koyarak hüküm vermesi, söz söylemesi veya muamelede bulunması, ihtilaflı olduğu kişi ile kendini denk tutup, onunla kendini aynı kefeye koyarak hareket etmesi gibi anlamlar vardır. Kelimenin sözlük anlamındaki manalardan yola çıkarak insafı, “Sizden biri, kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe gerçek imana eremez.” (Müslim, İman, 171-72, Hadis No: 45.) hadis-i şerifi doğrultusunda hareket etmek olarak anlayabiliriz.

İnsafı kişide bencillik, enaniyet, yalnızca kendini düşünme gibi kötü vasıflar bulunmaz. Bu sebeple insaf, toplumda adaletin hâkim olması, huzurun temini ve istikrarın sağlanması bakımından vazgeçilmesi imkânsız ahlaki bir niteliktir. Nesillerini insafı olarak yetiştirebilen toplumlarda huzur, güven, karşılıklı sevgi, saygı ve istikrar egemen olur. Hiç kimse hakkının zayı olacağından korkmaz ve herkes geleceğe güvenle bakar.

İhtilaflı nizaa/çekişmeye dönüştürmemek

‘Tartışmadan kurtulmanın en kolay yolu tartışmadan çekilmektir. (Dale Carnegie)

İnsanlar arasında ihtilaflın vuku bulması normaldir. Müminler açısından bu gerçek, tabii karşılardır. Hatta bazen bu durum, bazı fıkhi konularda oldu-

ğu gibi bir rahmete de dönüşebilir. Ancak bu alanda dikkat edilmesi gereken husus, ihtilaflın bir didişme veya çekişme aracı hâline getirilmemesidir. İhtilaflın çekişmeye dönüştürülmesinin getireceği acı sonucu Kur’an-ı Kerim çok çarpıcı bir ifade ile bize anlatmaktadır. Bu ifade, ‘Rüzgârımızın kesilmesi’ ifadesidir. Rüzgâr ile hareket eden bir yelkenlinin rüzgârın kesilmesi ile varacağı yere varamaması gibi müminler arasındaki niza ve çekişmeler de onların hareketini durdurur ve birtakım hayırlı işler yapmakta olan müminler, artık Allah’ın yardımıyla gerçekleştirmekte oldukları bu hayırlı faaliyetleri yapamaz hâle gelir. İlgili ayet-i kerimenin meali şöyledir:

“Allah’a ve Rasulüne itaat edin ve birbirinizle çekişmeyin. Sonra bozguna uğrarsınız ve rüzgârınız kesilir; gücünüz, devletiniz elden gider. Sabırlı olun. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.” (Enfal, 8/46.)

İhtilaflın, faydasız çekişmelere ve didişmelere dönüştürülmesi asla doğru değildir. İslami bir bakış açısıyla değerlendirildiği zaman müminler arasındaki didişme ve çekişmelerin kazananı olmaz. Didişme ve çekişmelere dayalı bir tartışma kazanılmış gibi görülse de aslında kayıptır. Çünkü böyle bir tartışmanın kazanıldığı varsayılsa bile sonucunda bu nizaa giren Müslüman, didiştirdiği mümin kardeşlerini kaybetmiş olacaktır. Böyle bir çekişmede kendini kazanmış sananlar, kendilerini üstün hissetseler ve bu onların hoşuna gitse bile karşılarındaki mümin kardeşlerini kaybetmek, aslında daha büyük bir kayıptır. Çünkü bu durum neticede bir şekilde bölünmeyi ve parçalanmayı beraberinde getirecektir. Hâlbuki Kur’an-ı Kerim müminlere asla bölünüp parçalanmamalarını tembih etmektedir:

“Hep birlikte Allah’ın ipine (Kur’an’a) sınımsız sarılın. Parçalanıp bölünmeyin...” (Nisa, 4/103.)

Hüsnüzan

Mümin, ilke olarak müminler hakkında iyi ve güzel düşüncelere sahip olur. Onlar hakkında iyi düşünür. Onların iyi, doğru ve güzel olanı yapacaklarını, zulme, haksızlıklara ve kötülüklere yönelmeyeceklerini varsayar. Sergiledikleri olumsuz gibi görünen birtakım tutum ve davranışlar hakkında da kendilerince mazeretleri ve onları bu davranışları yapmaya iten haklı gerekçeleri olabileceğini düşünür. Müminlerin söz, fiil ve davranışlarını hep olumlu değerlendirmeye çalışır. Buna hüsnüzan diyoruz. Karşıtı ise suizandır. Başkaları hakkında kötü düşünmek, onları kötülük üreten, hep kötü davranan kişiler gibi görmektir.

Müminler hakkında hüsnüzanda bulunmak İslam ahlakının en önemli ilkelerinden biridir. Özellikle ihtilaf ahlakı açısından mümin kardeşleri hakkında suizandan kaçınmak gerekir. Bu hususta Hucurat suresi 12. ayet-i kerimesi müminlere çok önemli talimatlar vermektedir: "Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini

araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir."

Öfke kontrolü

'el hılmü seyyidü'l-ahlak/Hilim, ahlaki erdemlerin efendisidir.'

Müminin özelliklerinden biri, ayet-i kerimedeki ifadesiyle öfkesini yenebilmesidir. Birilerine karşı duyulan öfkenin, onlara karşı haksızlık yapmaya neden olmaması gerekir. Müminler, haksızlığı ortadan kaldırarak yerine hakkı ve adaleti getirmek, bu husustaki faaliyetlere katkıda bulunmakla mükelleftir.

Öfke kontrolü ile ilgili bir ayet-i kerimenin meali şöyledir: "Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedendirler. Allah iyilik edenleri sever." (Âl-i İmran, 3/134.) Buna göre mümin, öfkesini yenen, gücü yettiği hâlde, kızdığı veya zarar gördüğü kimselere karşı intikama kalkışmayan, sabreden insandır.

“Ya hayır söyle ya da sus” (Hadis-i Şerif)

Öfkeye karşı öfke, nizaı ve çatışmayı derinleştirir. Nefret nefretle değil sevgiyle son bulur.

Gerginlik, ancak gerginlik üretir. Bunun için İslam dini, müminin ilişkilerinde hilm sahibi olmasını istemektedir.

Öfke kontrolü, ihtilaf ahlakının en önemli ilkelelerinden biridir. Çünkü bu erdem ihtirasları ve diğer bencil duyguları frenler, beraberinde sabrı, affetmeyi, bağışlamayı ve hoşgörüyü getirir. Bütün bu güzel davranışlar da ihtilafların olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırarak kardeşliği, sevgi ve saygıyı doğurur. Böylesi bir erdeme sahip olan müminler, kötülüğe karşı iyilikle muamele etme melekesi kazanırlar.

Kötülüğe karşı iyilik

‘İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.’ (Fussilet, 41/34.)

İslam’da ihtilaf ahlakının en önemli ilkelerinden biri de kötülüklerle karşı kötülükle değil, iyilikle mukabele etmektir. Bu davranış, büyük bir fazilettir.

Kötülükler ancak iyiliklerle ortadan kaldırılabilir. Kötülük, kötülükle giderilemez. Kir ve pas, kir ve pas ile temizlenmez. Kir ve pası temizlemek için berrak ve tertemiz su gerekir.

Yukarıya mealini aldığımız ayet-i kerime, nefretin yok edilmesi ve karşıdaki insanın kin, hınç ve hidetinin giderilebilmesi için kötülüğe karşı iyilikle mukabele edilmesini tavsiye etmekte ve kötülüğe karşı iyiliğin, düşmanı bile dost yapan etkisine dikkat çekmektedir.

Affetme/Bağışlama

Pek çok ayet-i kerimede müminlere bağışlama ve affetme emir ve tavsiye edilmektedir. Bu ayet-i kerimelerden bazılarının mealleri şöyledir: “Onlar öfkelenedikleri zaman bile affederler.” (Şûra, 42/37.); “Her kim sabreder ve bağışlarsa, bilsin ki bu tutum, davranışların en soylusu, en olumlusudur.” (Şûra, 42/43); “Güzel bir söz ve bağışlama, arkasından eziyet gelen sadakadan daha hayırlıdır.” (Bakara, 2/263.); “(Müslümanlar) affetsinler, hoşgörül olsunlar. Allah’ın sizi bağışlamasını istemez misiniz?” (Nur, 24/22.)

Mümin nezaketi ve nezahet-i lisan

“Allah’a ve ahiret gününe inanan, ya hayır söylesin ya da sussun.” (Buhari, Edeb, 31; Müslim, İman, 75.)

Mümin rahmet insanıdır. Kırmamaya, incitmeye büyük özen gösterir. Bu hususta Alvarlı Muhammed Lütfi Efendi’nin; “Sakin incitme bir canı / Yıkarsın arş-ı Rahman’ı” beyti ile Yunus Emre’nin

“Müminler hakkında hüsnüzanda bulunmak İslam ahlakının en önemli ilkelerinden biridir. Özellikle ihtilaf ahlakı açısından mümin kardeşleri hakkında sui zandan kaçınmak gerekir.”

“Bir kez gönül yıktın ise / Bu kıldığın namaz değil / Yetmiş iki millet dahi / Elin yüzün yumaz değil” dörtlülüğü bizlere çok güzel öğüt vermektedir.

Mümin edebine yakışan, en başta dil ve üslubunun bir rahmet üslubu olmasıdır. İncitici, kırıcı ve yıkıcı bir dil ve üslup, Müslümana yakışmaz. Bu hususta pek çok hadis-i şerif bulunmaktadır. Bazılarının meali şöyledir:

“Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir. Mümin de, halkın, can ve mallarını kendisine karşı emniyette bildikleri kimsedir.” (Tirmizi, İman, 12, 2627.)

Hâsılı

İhtilaf ahlakına dayalı tartışmalar, çoğu zaman hakikate, daha iyiye ve daha güzele ulaşmaya vesile olur. Tahribata yol açmaz. “Müsademe-i efkârdan barika-i hakikat doğar.” Çünkü ihtilaf ahlakında galip gelme ihtirası değil, hakkın ve gerçeğin ortaya çıkma arzusu egemendir. Ne pahasına olursa olsun, karşısındakini mağlup etmeye çalışma anlayışı değil, öncelikle onu doğru anlama ve dinleme anlayışı vardır. Bundan dolayı “Sözü dinleyip de onun en güzeline uyanlar var ya, işte onlar Allah’ın hidayete erdirdiği kimselerdir. İşte onlar akıl sahiplerinin ta kendileridir.” (Zümer, 39/18.) mealindeki ayet-i kerimenin ihtilaf ahlakı açısından mutlaka değerlendirilmesi gerekir.

İhtilaf ahlakında ihtiyat ve itidal vardır. Öfke, husumet, kompleks, bağnazlık, tahakküm anlayışı, peşin hüküm, önyargı, haset, ihtiras, intikam ve hakaret yoktur. Hele hele yalan, iftira, haksız isnat, gıybet, dedikodu hiç yoktur. Kendisiyle aynı görüşte değil diye diğerlerini haksız yere suçlama, ayıplama, onları ikiyezlü ilan etme gibi haksız isnatlara da yer yoktur.

İhtilaf ahlakına göre, başkalarının özel sırları emnettir. Asla ifşa edilmez. İhtilaf ahlakı, başkaları-

nın ipliğini pazara çıkarmayı marifet saymaz. İhtilaf ahlakına sahip kişi, karşısındakini mahkûm etmekten, mahcup etmekten, mağlup etmekten haz duymaz.

İhtilaf ahlakında acımasızlık değil, merhamet vardır.

İhtilaf ahlakında hakkında bilgi sahibi olunmayan konuların üzerinde durulmaz.

İhtilaf ahlakında ya hayır konuşulur ya da susulur.

İhtilaf ahlakı, tahakküm anlayışından uzaktır.

İhtilaf ahlakında hakaret, küçük görme ve küçük düşürmeye çalışma zihniyeti bulunmaz. “Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övüngeni sevmez.” (Lokman, 31/18.)

İnsan olarak her müminin günlük hayatında birileri ile ilişkileri olacaktır. Bu ilişkilerin her zaman ihtilafsız olması beklenemez. Aynı şekilde çeşitli oluşumlar, aidiyetler, mensubiyetler ve topluluklar içinde yer alan müminlerin de hem birbirleri ile hem de başka oluşumlarla ilişkileri olacaktır. Bunlar arasında da kaçınılmaz olarak birtakım ihtilaflar vuku bulacaktır.

Bundan dolayı müminin ilişkilerini ihtilaf ahlakının temel ilkeleri çerçevesinde sürdürmesi, İslami duruşunun bir gereğidir. Yine mümin, her daim doğruluk, dürüstlük, adalet, insaf, tevazu, vakar, isar ve hilim gibi ahlaki niteliklere sıkı sıkıya bağlı olarak hareket eder.

Farğ ol aybın gözetme kimsenin

Taki hak setreyleye aybın senin

‘Kendi eksikliklerini ve kusurlarını düzeltmek için uğraşmaktan başkalarının eksiklik ve kusurlarıyla uğraşmaya vakit bulamayan kişiye ne mutlu!’ (Hadis-i şerif)

Prof. Dr. Raşit Küçük
Din İşleri Yüksek Kurulu Emekli Başkanı

İhtilaf ve Tefrikaya Karşı Tevhit ve Vahdet

“Toplumu bölücü, parçalayıcı, ötekileştirici nitelikte olmadığı sürece ihtilafın sakıncasından söz edilemez. Sakıncalı görülen, tehlike oluşturan, uzak durulması istenilen ihtilaf ise tefrika anlamına gelen ve dinde aykırılık teşkil eden ihtilaftır.”

İhtilaf kelimesi Arapça kökenli bir sözcük olup birden çok anlama gelir. Bunlardan belli başlıları: anlaşmazlık, karşı gelmek, görüş ayrılığı, eşit olmamak, çekişmek, farklı görüşe sahip olmak şeklinde sıralanabilir. Terim olarak da, “Sözde ve davranışta, anlayışta birinin tuttuğu yoldan başka bir yolu tutmak.” anlamına gelir. Herhangi bir konuda farklı bir görüşe sahip olma veya farklı görüşlerden birini benimseyip öne çıkarma anlamındaki ihtilaf, makul, kabul edilebilir ve düşüncenin gelişimine, hayatın akışına katkı sağlayıcı özellikler taşıyan, İslam âlimlerince de yadırganmayan, kınanmayan ihtilaftır. Mezhepler arası görüş farklılıklarını ifade için kullanılan ihtilaf da bu türden kabul edilmiştir. Çünkü bu tür ihtilaflar bir delile dayanan, bilimsel bilginin gelişimine katkı sağlayan bir özellik taşırlar. Netice itibarıyla toplumu bölücü, parçalayıcı, ötekileştirici nitelikte olmadığı sürece ihtilafın sakıncasından söz edilemez. Sakıncalı görülen, tehlike oluşturan, uzak durulması istenilen ihtilaf ise tefrika anlamına gelen ve dinde aykırılık teşkil eden ihtilaftır.

Şu kadar var ki, Kur'an ve sünnette herhangi bir kayıt, niteleme ve belirleme olmaksızın mutlak olarak kullanılan ihtilaf kelimesi daima olumsuz bir anlam ifade etmektedir. Bu anlamda kullanılan ihtilafın peşinden gelen ayetlerde sürekli olarak tefrika ve ihtilaftan kaçınılması emredilmiştir. İnsanların başlangıçta bir tek ümmet olduğu, ümmetin ise vahdeti ifade ettiği, yani tüm insan cinsinin birlik ve beraberlik içinde yaşadıkları, fakat zaman içinde ihtilafların baş gösterdiği, bunun üzerine toplumun birliğinin ve düzeninin bozulması için peygamberler ve kitaplar gönderildiği Kur'an'da beyan edilir. (Bakara, 2/213.) Peygamberler apaçık ayetler ve hükümlerle geldiği hâlde aralarındaki ihtilafları sona erdirmeyip sürdürenler kınanır. “Kitap verilenler, ancak kendilerine ilim geldikten sonradır ki, aralarında hak tanımazlık yüzünden ihtilafa düştüler. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler bilmelidir ki Allah hesabı çok çabuk görendir.” (Âl-i İmran, 3/19.) “Onlara din konusunda açıklamalar yaptık. Kendilerine bu bilgiler geldikten son-

ra sadece birbirine karşı hak tanımazlık yüzünden aralarında görüş ayrılığına düştüler. Kuşkusuz Rabbin kıyamet gününde aralarında ihtilafa düştükleri konularda hükmünü verecektir.” (Casiye, 45/17.) İhtilafa düşülen konular hakkında son hükmü ahirette verecek olan Allah’tır. Bu sonuç Kur’an’ın birçok ayetinde tekrarlanır. İslam toplumunun yapısını sarsıcı, onları bölüp parçalara ayırıcı mahiyetteki ihtilaflar tefrika sınıfından sayılır ve Müslümanların gücünü ve kudretini zaafa uğrattığı için de haramdır. Yüce Allah şöyle buyurur: “Kendilerine açık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayınız. İşte onlar için büyük bir azap vardır.” (Âl-i İmran, 3/105.)

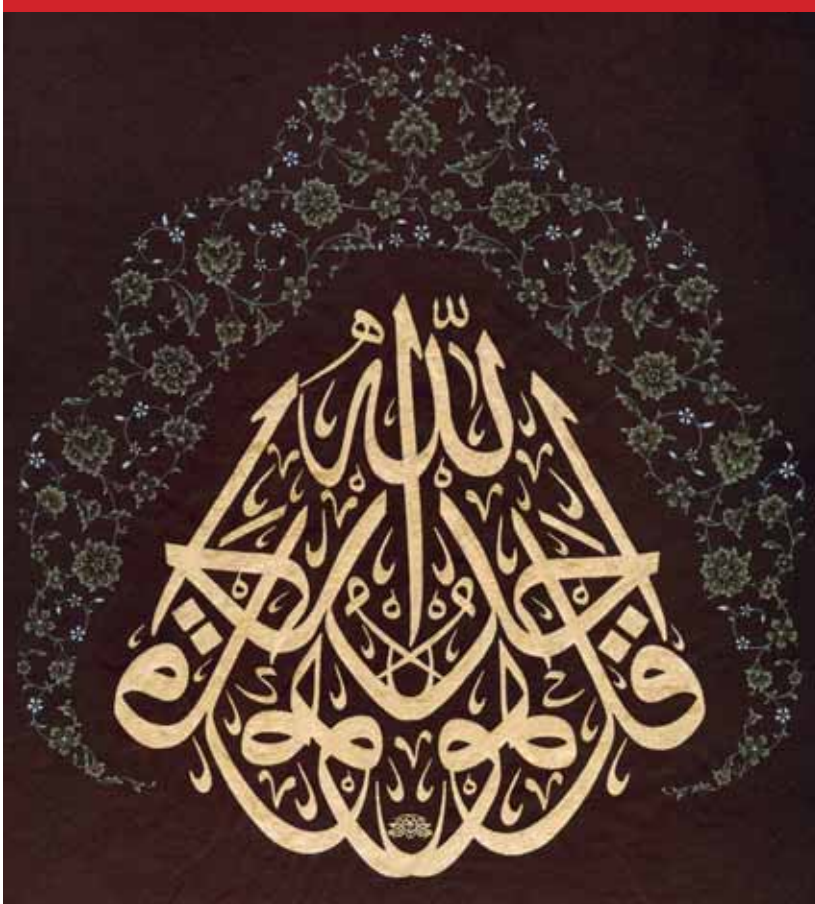
Tefrikaya gelince:

Tefrika; yani fırkalara, gruplaşmalara, parçalara ayrılmak İslam nazarında daima kötü, olumsuz, tehlikeli, uzak durulması gereken bir davranış tarzı olarak görülmüş ve fırkalara ayrılmak anlamında-

ki bu kelimeye hiçbir müspet anlam yüklenilmemiştir. Bilakis Müslümanlar tefrikadan şiddetle sakındırılmış, uzak durulması istenilmiş ve tefrikanın sonunun azap olduğu tüm açıklığıyla beyan buyurulmuştur. Kur’an-ı Kerim, apaçık deliller karşısında ayrılığa düşmeyi (Âl-i İmran, 3/105.), peygamberler arasında ayrımcılık yapmayı (Bakara, 2/136, 285; Âl-i İmran, 3/84.), dinlerini bölüp gruplara ayıranları (En’am, 6/159.) kınamış ve bunların her birinin tefrika olduğunu belirtmiştir. Her tefrika çekişmeyi, kavgayı, hatta savaşı beraberinde getirmiş ve toplumların birlik ve beraberliğini, güç ve kudretini zaafa uğratmış, neticede yok oluşlarının önde gelen sebeplerinden biri olmuştur. Kur’an’ın birçok ayeti geçmiş kavimlerin tefrika sebebiyle uğradıkları musibetleri bize haber verir ve bunlardan ibret almamızı ister. Bütün bunlara rağmen ne hazin bir gerçektir ki, Müslümanlar arasında tefrika Rasul-i Ekrem Efendimiz’in vefatından sonra çok erken dönemlerde başlamış ve tarihimiz boyunca da çok büyük

acıların yaşanmasının önde gelen sebeplerinden biri olmuştur. Günümüzde de İslam coğrafyasının her yerinde tefrikanın ve anlamsız ihtilafların sürüp gittiğini ve ne büyük felaketlere sebep olduğunu görüp durmaktayız. Oysa daha geçen yüzyılda ve yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde, kendi iç bünyesindeki bölünüp parçalanmalar sebebiyle birlik ve beraberliğini kaybeden, gücünü ve kudretini yitiren İslam coğrafyasının her bölgesi ve ülkesinin düşmanlarınca istilaya uğradığı gerçeği hepimizin hafızasında canlılığını korumaktadır. Mehmet Akif Ersoy bunu çok özlü bir şekilde şöyle ifade eder:

“Girmeden tefrika bir millete düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler onu top sindiremez.”

“İslam toplumunun yapısını sarsıcı, onları bölüp parçalara ayırıcı mahiyetteki ihtilaflar tefrika sınıfından sayılır ve Müslümanların gücünü ve kudretini zaafa uğrattığı için de haramdır.”

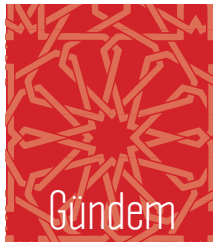
Tefrika ve ihtilaflardan kurtulma ve korunma yolu olarak tevhit

Tefrikayı ve netice itibarıyla tefrikayla aynı sonuçları doğuran ihtilafları önlemenin yol ve yöntemlerini eksiksiz ve kusursuz bir şekilde, apaçık ve ayan beyan bize öğütleyen Cenab-ı Hak, “tevhit” akidesi üzere sabitkadem olup “vahdet”i sağlamamızı ve bu sayede kurtuluşa ermemizi talim buyurmuştur. Tevhit dininin karşısında yer alan her inanç sistemi şirki temsil eder. Tevhit inancı, İslam dininin aslını, esasını ve temelini teşkil eder. Tevhit, Kur’an’ın özüdür, ruhudur; ayetlerinin büyük bir ekseriyeti baştan sona tevhit akidesinden söz eder. Bütün peygamberlerin gönderiliş gayesi yeryüzünde tevhit inancını tebliğ edip hâkim kılmak ve buna bağlı olarak ümmetin vahdetini temindir. Tevhit akidesi denilince, anlamamız ve gönülden inanmamız gereken gerçek, Yüce Allah’ı birlemek, zatında ve sıfatlarında O’na başka hiçbir şeyi eş, denk ve ortak tutmamaktır. Tevhit inancı, birinci derecede, Müslüman bilincin zihni bölünmüşlüğü-

nü önler, onu ikilemden kurtarır; tek hak din olarak İslam’ı, ibadet edilecek yegâne mabut olarak Allah’ı bilip, tanıyıp, kabul etmesini, O’nun dışında tüm ilah edinilenleri reddetmesini sağlar. Bu sayede inancında, iç âleminde, düşünce dünyasında, hayat tarzında sağlıklı ve dengeli bireyler ve böyle bireylerin oluşturduğu sağlıklı, dengeli, düzenli toplumlar meydana gelir. Neticede toplum hayatının her alanında tevhide dayalı bir yapılanma oluşur. Tevhit toplumunda bireylerin ırkı, dili, cinsiyeti, bölgesi, rengi, makul ihtilafa dayalı düşünce ve görüş farklılıkları, onların vahdetine/birlikteliğine zarar vermez. Nitekim İslam tarihinde sadece düşünce ve görüş farklarından dolayı büyük çapta çatışma ve savaşların yaşanmadığı gerçeği bunun canlı şahididir. Müslüman toplumlar ve milletler arasında cereyan eden ve tarihin kaydettiği birtakım çatışma ve savaşların siyasi ihtiraslar yüzünden ortaya çıktığı, fakat bazı kere mezhep farklılıklarının bunlara alet edildiği hakikatiyle karşılaştığımızı da belirtmek zorundayız.

Tevhit inancının gereğinin neler olduğu Kur’an’ın birçok ayetinde zikredilir. Bu ayetlerin toplamından elde edilen muhassalanın özü sırat-ı müstakim, dosdoğru yol, Allah Teala’nın gösterdiği istikamettir. İşte bu yüzden, kıldığımız bütün namazların her rekâtında okuduğumuz Fatiha suresinde, “Bizi dosdoğru yola ilet.” duasını tekrar ederiz. Dosdoğru yol olarak tarif edebildiğimiz sırat-ı müstakimin Kur’an’daki açılımı üç ana tema etrafında yoğunlaşır: Allah’ın zatında tevhit, sıfatında tevhit ve fiilinde tevhit. Kur’an’ı okurken bu dikkat ve itina üzere okumak ve hayatımızı buna göre şekillendirmek en önemli görevimizdir. Çünkü tevhit inancının pratik hayata yansması ve tezahürü, Allah’ın iradesinin ve hükmünün yeryüzünde görünür kılınması demektir ki, bütün insanlığın buna ne kadar muhtaç olduğu izahtan varestedir.

Prof. Dr. H. Kâmil Vilmaz
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Ferdî ve İctimai Barışın Anahtarı: Dua

“Korkudan emin olmanın, hüznün ve kaygıdan, fitne ve tefrikadan kurtulmanın sırrı iman, amel-i salih, takva ile ibadet ve duadır.”

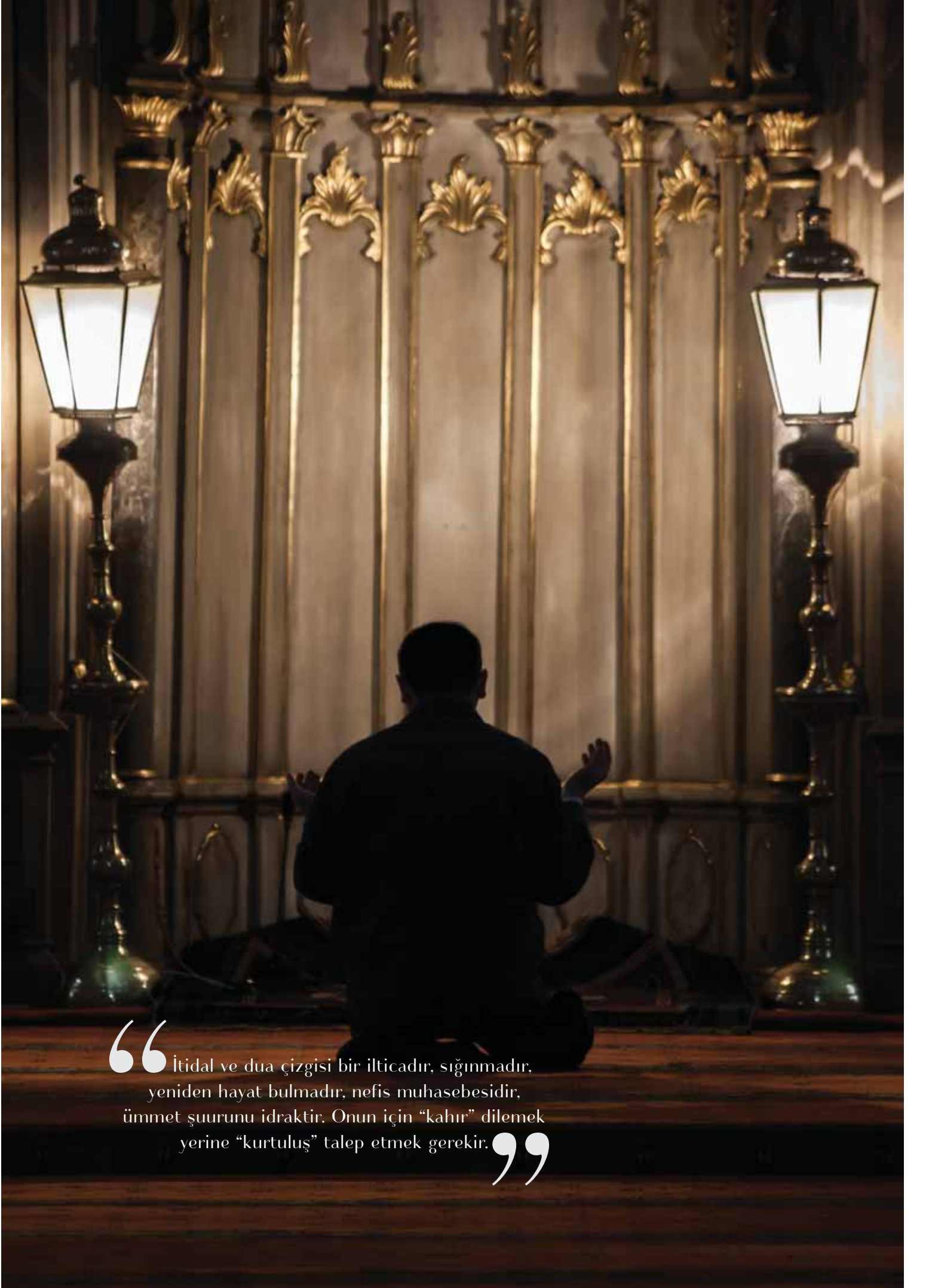
insanoğlu varlık âlemine gelişinden itibaren korkudan ümide, kaygıdan güvene, elemenden hazzâ, fitne ve tefrikadan birlik ve beraberliğe, karışıklıktan huzur ve sükûna doğru bir arayış ve hareket hâlinindedir. Bu dünyada insanı en çok bunaltan ve kaygılandıran şeylerin başında anlamsız korku, endişe, fitne ve tefrika gelir. Korkudan emin olmanın, hüznün ve kaygıdan, fitne ve tefrikadan kurtulmanın sırrı iman, amel-i salih, takva ile ibadet ve duadır.

Dua, kulun Allah ile olduğu; âdetâ O'nunla konuşur gibi bulunduğu iltica ve tazarru anıdır. Kul ile Allah arasındaki ilişkinin ferdî ve kalbî planda en yoğun zamanıdır. İnsanın Allah'a muhtaç oluşunun ve aciziyetinin farkına varması ve yüce kudrete boyun eğerek içten bir sevgi ve samimi bir duygu ile yalvarıp yakarmasıdır. Dua Allah'ın kuluna açtığı bir

pencere, kulun bu pencereye ulaşmak için kurduğu bir merdivendir.

Dua insanın ilahî âlem ile irtibatını sağlamaktadır. Dua ile insan Allah'a ulaşır, Allah insanın kalbini kuşatır. Dua sadece zayıf ruhların, miskinlerin fiili olarak görülmemelidir. İnsan Allah'a, suya ve oksijene olduğundan daha fazla muhtaçtır. Dua insanın Allah'a ihtiyacını arz etme eylemi olduğuna göre duasız insan düşünülemez. Hele hele ayrılığın, fitnenin ve tefrikanın yoğun olduğu zamanlarda dua bütün inananlar için güzel bir sığınaktır, güvenli bir limandır.

Dua kulun canıgönülünden Allah'a yakarışı, yalvarışı ve niyazıdır. Dua imani ve insani bir tavidir. Dua bir sırdır. Duadaki bu sır ile niyazlar Hakk'a doğru yükselir, Hakk'tan başkasının bilmediği yerlere ula-

“İtidal ve dua çizgisi bir ilticadır, sığınmadır,
yeniden hayat bulmadır, nefis muhasebesidir,
ümmeť şuurunu idraktır. Onun için “kahır” dilemek
yerine “kurtuluş” talep etmek gerekir.”

“Ayrılığın, fitnenin ve tefrikanın yoğun olduğu zamanlarda
dua bütün inananlar için güzel bir sığınaktır,
güvenli bir limandır.”

şır, sonsuzluk âlemine varır ve orada ilahî rahmetle buluşarak arınmış nefesler, temizlenmiş sözler hâlinde insanoğlunun gönlüne sağanak sağanak bereketle yeniden iner. Dua eden ne kadar kendini aşır Müteal olan yüce kudret sahibine ulaşır ve nefsinin sesini değil, Hakk'ın sesini duymaya çalışırsa, dua artık onun olmaktan çıkar, Hakk'ın olur.

Dua kâinatın sahibi yüce kudret ile kalbi ve hissi bir bağ kurup kendinden geçmek; vecd ile manevi bir hâl yaşamaktır. Bu yüzden gören göz, hisseden gönül için Allah'ın varlığı, güneşin harareti ve gülün kokusu gibi tabii bir olaydır. Gül ve bütün bitkiler nasıl güneşten aldıkları gıda ve enerji ile canlı ise inanan insan da, dua sayesinde Hakk'tan aldığı manevi enerji ile canlı ve güçlüdür.

Allah'a açılan eller, O'nu anan diller ve O'nun aşkıyla buluşan gönüller, insandaki günah ve kir yükünü yakar, duygularını ıslah eder. Çünkü zıtların bir arada barınması mümkün değildir. Nasıl ki güneş doğunca gece karanlığı hemen kaçır ve giderse Allah'ın tertemiz adı ağza gelince ağızdaki pislik, gönle gelince oradaki gam ve keder uçar gider; cemal zahir olunca celal zail olur. Yeter ki kul zikrinde samimi, duasında muhlis ve kulluğunda takva sahibi olsun.

Duayı emreden Allah'tır, kabulü de O'na aittir. Toprağı altına çeviren, bir başka toprağı da insanların atası yapan Allah, elbette buna kadirdir. Çünkü O'nun işi değiştirmek, yaratmak, yeniden yaratmak, lütuf ve ihsanlarda bulunmaktır. İnsanın vasfı ise unutmak, yanılmak ve günaha düşmektir. Kulun niyazı, yanılma ve unutmamasını Hakk'ın, bilgi ve bilince çevirmesi, öfke, kızgınlık, kin ve nefretini sabır ve hilme döndürmesidir. O dilerse ateş bile tatlı su olur, dilemezse su bile ateş kesilir. İnsana dua

isteği veren de, duayı kabul edecek olan da O'dur. Mademki O bizim irademizden önce dua etmemizi murat ediyor, öyleyse kullara düşen O'nun ihsanı için duadır.

Dua kullar tarafından ilahî rahmetin harekete geçirilme teşebbüsüdür. Bu yüzden kişinin kendisine duası kadar, başkalarına ya da başkalarının kendisine duası ayrı bir önem arz etmektedir. Duada asılan, dillerin günahsız, gönüllerin çıkarsız ve niyetlerin halisane olmasıdır. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurur: “Kişinin, kardeşine gıyabında duası, Allah katında makbul bir duadır. Kişi kardeşine dua ettikçe başucundaki melek: Âmin, sana da dua ettiğin gibi olsun, der.” (Müslim, Zikir, 87, 88; İbn Mace, Menasik, 5.)

Hız. Mevlana bu hadis ışığında yorumlanabilecek ifadelerle insanların temiz ağızlarla dua etmesini şöyle anlatır: “Sen başkasının ağızıyla günah işlemediğin için o ağız senin için temizdir, günahsızdır. Senin ağzın da kardeşin için temizdir. İnsan öylesine güzel davranışlar geliştirmelidir ki, başkalarının ağzı, gece gündüz biteviye ona dua ededursun.” (Mesnevi, III, b. 180-184.)

Dua müminin sığınağı, dertlilerin ilticağı ve Müslümanın hayat düsturudur. Bu yüzden arifler ve irfan ehli genellikle ehlidüadır. Sıkıntılarının, dertlerinin, felaketlerin, belaların, fitnelerin ve tefrikaların def'i için: “Allah'ım! Kalplerimizi birleştir, aramızı düzelt ve bizi kurtuluş yollarına ilet. Bizi karanlıklardan aydınlığa çıkar ve büyük günahların açığından da gizlisinden de uzaklaştır.” (Ebu Davud, Salat, 182.) diye dua ederler.

Kahr ve kin duygularından kurtulup Efendimiz (s.a.s.)'in Taif'teki duası gibi iltica ettiğimizde fitne

ve tefrikalar son bulacak ve yeni bir başlangıç olacaktır. Çünkü dua, biiznillah hem gönül kapılarını, hem de gök kapılarını açar.

Özellikle zor dönemlerde, fitne ve tefrika zamanlarında yapılan samimi dualar, Müslümanın manevi mesuliyetidir. Bu temel çizgiyi korumak işin esasıdır. Çünkü meşakkatli zamanlarda insan nefesine danışırsa sadece öfke doğar, kin kusar, intikam besler, ümmet içinde boğazlaşma yaşanır. Nefis böyle zamanlarda “ne olursa olsun artık” der. Çünkü nefsin damarına basılmıştır. Ama itidal ve dua çizgisi bir ilticadır, sığınmadır, yeniden hayat bulmadır, nefis muhasebesidir, ümmet şuurunu idraktır. Onun için “kahır” dilemek yerine “kurtuluş” talep etmek gerekir.

Allah bedduadan uzak durarak birbirimize karşı gönüllerimizde asla kin ve nefrete yer vermememiz

için bize şöyle bir dua talim ediyor: “Ey Rabbimiz! Kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Ey Rabbimiz! Şüphesiz sen çok esirgeyicisin, çok merhametlisin.” (Haşr, 59/10.)

Duada insanları önce Allah’a; sonra da birbirlerine karşı güven bağı ile bağlayan bir sır vardır. Bu sır hem ferdî iç barışın, hem de toplumsal barış ve güvenin tesisinde ayrı bir önem arz eder. Birbirine dua edenlerin duasındaki sır sayesinde birbirine güvenen, korku, kaygı, fitne ve tefrikaları aşarak sevgi ve saygı ile buluşan bir toplum gerçekleşir.

Netice olarak hem fert planında, hem de toplum planında huzur ve sükûn ile yaşayış, ihtiva ettiği manevi sır sebebiyle dualı bir hayattan geçmektedir. Bu da öfkeleri yenebilmeye, gayz ve kinleri yutabilmeye ve tüm duvarları aşıp duaya yönelebilmeye bağlıdır. Duasız hayattan Allah’a sığınırız.

Prof. Dr. Talip Özdeş
Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İhtilaf ve Tefrikalar Hangi Zeminlerden Besleniyor?

“Allah, insanları beden bakımından farklı yarattığı gibi, akıl ve ruh bakımından da farklı yaratmaktadır. Bu durum sonuçta aynı dine mensup insanlar ve toplumlar arasında da ihtilafların oluşmasını beraberinde getirir.”

Miladi yedinci yüzyılın Arap yarımadasında putperestlik ve kabilecilik zihniyeti ile malul cahiliye Arap toplumu, âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.s.)'in tebliğ, ırşat ve mücadelesiyle dönüştürülmüş, tevhit inancına dayalı bir iman kardeşliği mihverinde kalpler telif edilmiş, imani ve ahlaki değerler üzerine yükselen eşsiz bir sahabe toplumu inşa edilmiştir. Aralarında bilgi, kabiliyet, yönelim ve karakter farklılıkları olmakla beraber, genelde bu müstesna sahabe toplumu kimliğini en güzel ahlak üzerine olan Hz. Peygamber'in örnekliğinden (üsve-i

hasene olmasından) almıştır. Onların tabi oldukları yol (sırat-ı müstakim), yer ve göklerin Rabbi olan Allah'ın insanlığa hidayet için gönderdiği bütün peygamberlerin, onlara tabi olan salihlerin ve ahlak önderlerinin yolu olmuştur.

Allah, kalpleri tevhit şuuruyla bütünleşen sahabe ve onlardan sonra gelecek mümin kuşaklardan Allah'ın ipine sımsıkı sarılmalarını, tefrikaya düşmemelerini, aralarında ihtilaf çıktığında ihtilafa konu olan problemi Allah'a ve Rasulü'ne götürmelerini, iki mümin topluluk birbiriyle çatıştığın-

Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sınımsız sarılın. Parçalanıp bölünmeyin... (Âl-i İmran, 3/103.)

da arayışları ıslah etmelerini, azgınlara haddi aşmış zulmetmelerine izin vermemelerini istemiştir. (Âl-i İmran, 3/103; Enfal, 8/46.) Ancak tarih bize, sahabe asrının belirli bir döneminden günümüze gelinceye kadar Hz. Peygamber'in ümmetine mensup mümin toplulukları arasında birçok ihtilafların, tefrika, çekişme ve çatışmaların dosyasını da sunmaktadır. Günümüzde ise, özellikle 11 Eylül hadisesinin akabinde İslam dünyasının içerisine sürüklendiği istikrarsızlık ve kargaşa ortamında kabile, etnik yapı, mezhep ve ideolojik yapılanmalar üzerinden ortaya çıkan ayrılık ve çatışmalar Müslüman toplumların geçmişte şahit olup yaşadıkları ihtilaf ve tefrikaların günümüzdeki örneklerini oluşturmaktadır.

İhtilaf ve tefrikaların ortaya çıkma nedenleri

Dinin birleştirici ve bütünleştirici bir fonksiyon icra etmesi, özellikle de söz konusu edilen bu din İslamiyet'se, onun ilahî vahye dayalı aslı kaynaklarına uygun olarak doğru anlaşılması; bireyler, sosyal gruplar, toplumlar ve kurumlar arasındaki ilişkilerin organizasyonunda iman, ahlak, muamelat ve hukuk planında öne çıkardığı ilke ve değerlerin içselleştirilerek yaşanması ile mümkündür. Ancak, vahiy yoluyla gönderilip tebliğ edilen ilahî mesajın kendisiyle, onun beşer tarafından algılanıp yorumlanması, pratiğe dönüştürülmesi aynı şeyler değildir. Buradan, İslam'la Müslüman'ın birbiriyle özdeş olmadığının altını çizmeliyiz. Sonuçta vahye muhatap olan insan; nefis sahibi, yeryüzünde imtihan için yaratılan, takvası ve fücuru kendisine il-

ham edilen bir varlık. Nefsini tezkiye etmediğinde ahsenitakvim üzerine yaratılmakla beraber esfelisafiline de inebilen, eşrefimahlukât olmakla birlikte hayvanlardan daha aşağı durumlara da düşebilen, bozgunculuk ve kan dökücülük vasfı öne çıkabilen bir varlık!

İnsanlar aynı Allah'a, peygambere ve Kitab'a iman etmiş olsalar bile, akıl, algılama ve anlayış yönünden farklı seviyelerde olmaları, kendilerine özgü talepleri, tutku ve temayülleri; içerisinde yetiştikleri muhit, bulundukları konumlar, toplumsal şartlar, yaygın zihniyet ve gelenekler onların dine, dünyaya ve olaylara bakışlarında farklılıkların ve ihtilafların oluşmasına neden olur. Yani fitrat olarak insanların ortak yönleri olduğu gibi farklı yönleri de vardır. Allah, insanları beden bakımından farklı yarattığı gibi, akıl ve ruh bakımından da farklı yaratmaktadır. Bu durum sonuçta aynı dine mensup insanlar ve toplumlar arasında da ihtilafların oluşmasını beraberinde getirir. (İhtilafın fitriliği ve sürekliliği konusunda geniş bilgi ve değerlendirme için bk. Halil Aldemir, Kur'an-ı Kerim'e Göre İhtilaf, Kitabı Yayınevi, İstanbul 2010, s. 51-68.) İslam dünyasında birbirinden farklı mezheplerin, fırkaların ve yönelimlerin oluşmasının temelinde de bu gerçek vardır. Nitekim aşağıdaki ayet-i kerime bu gerçeğe işaret etmektedir:

"De ki, herkes kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir." (İsra, 17/8.)

“ Bir milletin mensupları arasındaki fikrî ihtilaflar, tefrikaya dönüşmediği müddetçe, o toplumdaki tefekkür zenginliğini, ilmî dinamizmi ve gelişmeyi teşvik eden pozitif bir durum olarak kabul edilmelidir. ”

İnsan ve toplum vakası ile ilgili yukarıda zikredilen özellikler, ortaya çıkan ihtilaf ve tefrikaların da asıl kaynağını oluşturmaktadır. Bazı ayetlerde, insanların ihtilafa düştükleri konularda doğru hükümün kıyamette Allah tarafından verilecek olması (Bakara, 2/113.), insanlar arasındaki ihtilafların hiçbir zaman için nihai anlamda ortadan kaldırılıp sona erdirilemeyeceği anlamına gelir. Sadece farklı din ve kültürlerle mensup insanlar ve toplumlar arasında değil, İslam dinine mensup bir toplumda da din ve dünya ile ilgili meselelerde ihtilafların oluşması doğal/fıtrî bir durumdur. Bir milletin mensupları arasındaki fikrî ihtilaflar, tefrikaya dönüşmediği müddetçe, o toplumdaki tefekkür zenginliğini, ilmî dinamizmi ve gelişmeyi teşvik eden pozitif bir durum olarak kabul edilmelidir. Ancak problem olan şey, gerek doğrudan dinî meselelerdeki, gerekse sosyokültürel, ekonomik ve siyasi meselelerdeki farklı algılamaların, görüş, düşünce ve yorumların tefrikaya gitmesi, kutuplaşma ve çatışma zeminlerinin oluşmasıdır. İhtilafla tefrika aynı şeyler değildir. Fikir ayrılıkları karşılıklı sevgi, saygı ve birbirini anlama zemininde gerçekleştiğinde; farklılıklara hoşgörü ve toleransla (Hoşgörü konusunun Kur'an açısından ele alınarak değerlendirilmesi için bkz. Ömer Aslan, Kur'an ve Hoşgörü, İlahiyat, Ankara 2005, s. 107-192.) yaklaşıldığında problem teşkil etmez. Hâlbuki tefrikada benmerkezcilik, grup egoizmi, başkalarını ötekileştirme ve ayrımcılık söz konusudur. Tefrikacı zihniyetin kendisine rakip olarak gördüğü oluşumlara yaklaşımında Makavelist bir yöntem izlediği; dünyevi çıkar ve iktidar elde etmek için dini ve hukuku araçsallaştırdığı; yalan, hile, sahtecilik ve iftiraya sarıldığı işin tabiatı gereği görülür. Tefrikanın daha ileri aşaması kendi dışındakileri düşmanlaştırma ve çatışma durumudur.

Bir toplumda insanların politik ve maddi çıkarları ile ilgili mevcut ihtilaflar, uygun zeminde dinin, aklın, ahlakın ve hukukun öngördüğü şekilde çözüme kavuşturulmadığında; problemlere yaklaşım-

da benmerkezcilik, ihtiraslar ve insani zaafı devreye girdiğinde ihtilaflar giderek derinleşir, sistemleşerek kurumsallaşır. Nitekim Allah'ın insanlığa peygamberler ve kitaplar göndermesinin en önemli hikmetlerinden biri de, ortaya çıkan ihtilaf ve anlaşmazlıkların tefrikaya ve çatışmaya dönüştürülmeksizin ahlak, hakkaniyet, adalet ve dengeler üzerine çözülerek kalplerin telif edilmesi içindir:

“Allah, müjdeciler ve uyancılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere kitapları hak olarak indirdi.” (Bakara, 2/213.)

Kur'an'da kuvvet kullanımıyla ilgili izin verip teşvik eden ayetlerin amacı da, insanların vicdanlarına zorla hükmetmek, onları İslam'ı kabule icbar etmek için değil; haddi aşır zalimlik yapanların caydırılmaları, dinin, ahlakın ve hukukun öngördüğü çizgiye getirilerek zulümlerinden vazgeçirilmeleri içindir. Allah Kur'an'da müminlerin birbirlerinin kardeşi olduklarını ifade buyurmaktadır. (Hucurat, 49/10.) Eğer iki mümin taife birbiriyle çatırırsa, aralarının ıslah edilmesini, şayet bu iki gruptan birisi barışa yanaşmayıp diğerine karşı azgınlığına ve haddi aşmaya devam ederse, ona karşı Allah'ın emrine dönmünceye kadar kuvvet kullanılmasını, aralarının ıslah edilmesinde adalet ve hakkaniyetle hükmedilmesini emretmektedir. (Hucurat, 49/9.) Allah, müminleri iyiliği emredip kötülükten sakındıran hayırlı ve orta bir ümmet olarak sıfatlandırmakta (Âl-i İmran, 3/110.), Allah'ın ipine sarılarak tefrikaya düşmemelerini istemekte, aksi takdirde aralarındaki bağların gevşemesiyle kuvvetlerinin zaafa uğrayacaklarını beyan etmektedir. (Âl-i İmran, 3/103.) Fitne ortamları oluşturulup tefrikaya düşüldüğünde ise Müslümanların kuvvetlerinin zaafa uğraması, dış müdahalelere açık hâle gelerek mahkûmiyete duçar olmaları kaçınılmaz hâle gelir. Nitekim bir hadis-i şerifte sanki İslam dünyasının günümüzdeki durumuna işaret edilmektedir:

“Allah’ın insanlığa peygamberler ve kitaplar göndermesinin en önemli hikmetlerinden biri de, ortaya çıkan ihtilaf ve anlaşmazlıkların tefrikaya ve çatışmaya dönüştürülmeksizin ahlak, hakkaniyet, adalet ve dengeler üzerine çözümlenerek kalplerin telif edilmesi içindir.”

“Yemek yiyenlerin birbirini çağırarak kaptaki yemeğin üzerine üşüştüğü gibi neredeyse toplumların üzerinize üşüşmeleri (birbirlerini davet ederek üzerinize gelip hak iddia etmeleri) yaklaştı. Dediler ki: ‘Ey Allah’ın elçisi! O gün sayımız az olacağı için mi?’ Buyurdu ki: “Siz o günde sayıca çok olacaksınız, ancak siz o gün sel süprüntüsü (selin taşımakta olduğu çörçöp) gibi olacaksınız. Allah, düşmanlarınızın kalbinden korkuyu çekip alacak ve sizin kalplerinize de vehni atacak.’ Dediler ki: Ey Allah’ın elçisi! Vehn nedir? Buyurdu ki: ‘(Vehn) dünya sevgisi ve ölüm korkusudur.” (Ebu Davud, Melahim 5; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II/359, V/278.)

Sadece sosyokültürel anlamda Müslüman kimliğine sahip olmak, dinin ilahî vahyin amacına uygun şekilde anlaşılıp yaşanıyor olduğu, insani farklılık ve zaafıların elimine edildiği, bütün bir toplumun ihlas ve takva üzerine olduğu anlamına gelmez.Hz. Peygamber’in Veda Hutbesi’nde “Sakın benden sonra bir daha cahiliye âdetlerine dönerek birbirinizin boynunu vurmayın.” ikazına rağmen, maalesef İslam tarihinin ilk dönemlerinden itibaren ortaya çıkan ihtilaf ve tefrikalar, etki ve yansımaları günümüze kadar devam eden büyük kırılmalara ve travmalara neden olmuştur. Bu şekilde İslam tarihinin ilk dönemlerinden günümüze kadar ümmetin birlik beraberlik ruhuna zarar veren, kuvveti zaafa uğratan, tefrika ve kutuplaşmalara neden olan, Müslüman toplumları dış müdahalelere maruz bırakan hareketlerin ortak paydası, aşiret, kabile, etnik yapı, din, mezhep, cemaat ve tarikat gibi olgu ve yapılar (nesneler) üzerinden siyaset yapılmasıdır.

III. Halife Hz. Osman’ın halifeliğinin ilk altı yılından itibaren gelişerek onun şehit edilmesine neden olan olayların, daha sonra Medine’de ümmetin oylarıyla seçilen Hz. Ali’nin halifeliğine karşı Şam Valisi Muaviye’nin isyan ederek kendi saltanatını ilan etmesinin, Hz. Ali’nin şehit edilmesinde

ve masum birçok Müslüman’ın ideolojik bahanelerle katledilmesinde önemli rol oynayan Haricilerin ortaya çıkmasının zemininde yukarıda zikredilen faktörler yatmaktadır. Osmanlı devletinin zaafa uğramasına neden olan saltanat kavgaları, etnik mücadeleler de bu zeminden bağımsız değil! Özellikle 11 Eylül 2001 hadisesinden sonra global aktörler tarafından İslam dünyasına karşı yürütülen, Müslüman’ı Müslüman’la çatıştırmayı amaçlayan strateji ve politikalarda kabilecilik, etnik milliyetçilik, mezhepçilik, tekfircilik gibi tefrikaya ve çatışmaya neden olan durumların nasıl kışkırtılıp manipüle edildiğine şahit olmaktayız.

Tefrikalardan kurtuluşun reçetesini nerede aramalıyız?

Müslüman toplumlar tefrika, kutuplaşma ve çatışmalardan kurtularak birlik beraberlik içerisinde bütünleşmenin formülünü, Allah’ın son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.) aracılığı ile bütün insanlığa gönderdiği Kur’an ve sahih sünnet başta olmak üzere kendi kültür ve medeniyetlerinin asli kaynaklarında aramak durumundadırlar.

İslam, siyaset ve yönetim konusunda, iktidar erkinin kullanımında nesneleri değil ilkeleri öne çıkarmaktadır. Emanetlerin (mevki ve makamların) ehillerine verilmesi, işlerin şûra (danışma ve istişare) ile yürütülmesi, adalet, temel hak ve hürriyetlerin (maslahatların) korunması, hak ve hukukun gözetilmesi, hizmet ve işlerin yürütülmesinde açıklık, hesap verilebilirlik, doğruluk ve dürüstlük, iyiliklerin emredilip kötü ve çirkin işlerden sakındırılması, ulûemre itaat edilmesi, zulüm ve fitnenin defedilmesi bu ilkelerdendir. (Bakara, 2/177; Nisa, 4/58-59, 69.) İslam siyasetin organizasyonunda ve ikame edilmesinde nesneleri değil ilkeleri öne çıkardığı içindir ki Hz. Peygamber vefat etmezden önce kendi yerine, yani siyasi makamın başına hiç kimse-

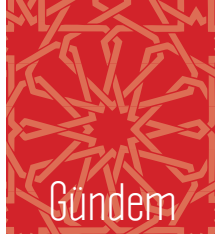

yi atamamış, devletin tabi tutulacağı monarşi, cumhuriyet vb. hiçbir rejim tayin ve tespit etmemiştir. O, bu konuyu Müslüman toplumun sorumluluğuna, akıl ve tecrübesine tevdi etmiştir. (bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. Salih Tuğ, I-II. İmaj İç ve Dış Tic. A.Ş., Ankara 2003, c. II, s. 1114; Mehmet Said Hatiboğlu, "Hilafetin Kureyşliliği", Ankara Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. XXIII (Ayrınbasım), Ankara 1978, s. 36.) Tarihî kaynaklar, olaylar ve sahih rivayetler bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. O böyle yaparak bu işin Kur'an ve sünnetin evrensel ilkeleri çerçevesinde yerine getirilmesine yol açmıştır. Çünkü kimin halife, devlet başkanı, başbakan, genel müdür, müdür, daire başkanı, vakıf, kulüp veya dernek başkanı olacağına tespiti ilahî vahyin konusu olmadığı gibi, Hz. Peygamber'in misyonu içerisinde de değildir. İslam siyaset konusunda esas alınması gereken temel prensip ve hükümleri ortaya koymuş, söz konusu bu prensip ve hükümlerden hareketle siyasetin organizasyonunu ve sistemleştirilmesini insan aklına ve tecrübesine terk etmiştir.

Yönetim konusunda bu ilkeler yerine kabileyi, aşireti, soyu, etnik yapıyı, dinî ideolojiyi, mezhebi, tarikatı veya cemaati yerleştirerek iktidarı saltanata ve hanedanlığa dönüştüren, insanların akıl ve iradelerine ipotek koyarak siyasetin meşru zeminini ortadan kaldıran, gayrimeşru zeminlerde iktidar arayışına soyunan çaba ve oluşumların İslam'ın ruhuyla, temel referansları ve amaçlarıyla asla bağdaşamayacağı açıktır. Kur'an ve sahih sünnet bütünlük içinde ele alındığında, İslam'ın temel referanslarının mezhep, tarikat ve cemaat yapılanmalarından derneklere, sivil örgütlere, siyasi partilere ve devlet kurumlarına kadar beşerî olan her organizasyon-

da yönetme konumunda olanları Rab olarak gören, yönetim erkini sınırsız ve kontrolsüz olarak onların eline veren, egemenliği yönetimin şahsında mutlaklaştıran, akıl, irade ve vicdanlara ipotek koyan, doğru yanlış ayrımı yapmadan önderlerin her sözünde, fiil ve icraatında hikmet arayan her türlü liderlik sultasına, tiranlık ve diktatörlüğe karşı olduğu anlaşılabilir. İslamiyet, böyle bir zihniyetin insanlar ve toplumlar üzerinde siyasal egemenlik kurmasına asla onay vermez.

Tevhit ilkesi, yani Allah'ın birliği, eşsiz ve ortak-sız olması, O'ndan başka ilah olmaması, âlemlerin Rabbi olması, İslam itikadının dayandığı en önemli iman prensibidir. Mutlak teslimiyet ve itaat beşere değil, Allah'adır. Ahlak, ibadet, muamelat ve hukukla ilgili bütün ilke ve hükümler bu temel prensip üzerine bina edilmiştir. Tarih ve devlet tecrübesine sahip Türkiye başta olmak üzere İslam dünyasına mensup ülkelerin aralarında ciddi anlamda birlik, beraberlik ve dayanışma oluşturmalarının, yeni dünya düzeninde söz sahibi olmalarının, global aktörlerin böl-parçala-yut stratejilerini boşa çıkarabilmelerinin yolu, tefrikalara, baskı rejimlerine, tiranlık ve diktatörlüklere götüren zeminleri ortadan kaldırmalarıyla mümkün olacaktır. İhtilaf ve problemleri dinin, ahlakın ve hukukun özüne, insanlığın ortak değerlerine yönelerek çözmeye çalışmak yerine; kendilerine mutlak bir teslimiyetle itaat edilen liderlerin etrafında örgütlenerek ayrımcı, tefrikacı, ötekileştirici, kutuplaştırıcı ve çatışmacı politikaları devam ettirme durumunda olan hareketlerin Müslüman toplumların gençliğini, enerji ve zamanını tüketmenin dışında yapabilecekleri bir şey yoktur.

Gündem

Prof. Dr. Birol Akgün
Stratejik Düşünce Enstitüsü Başkanı

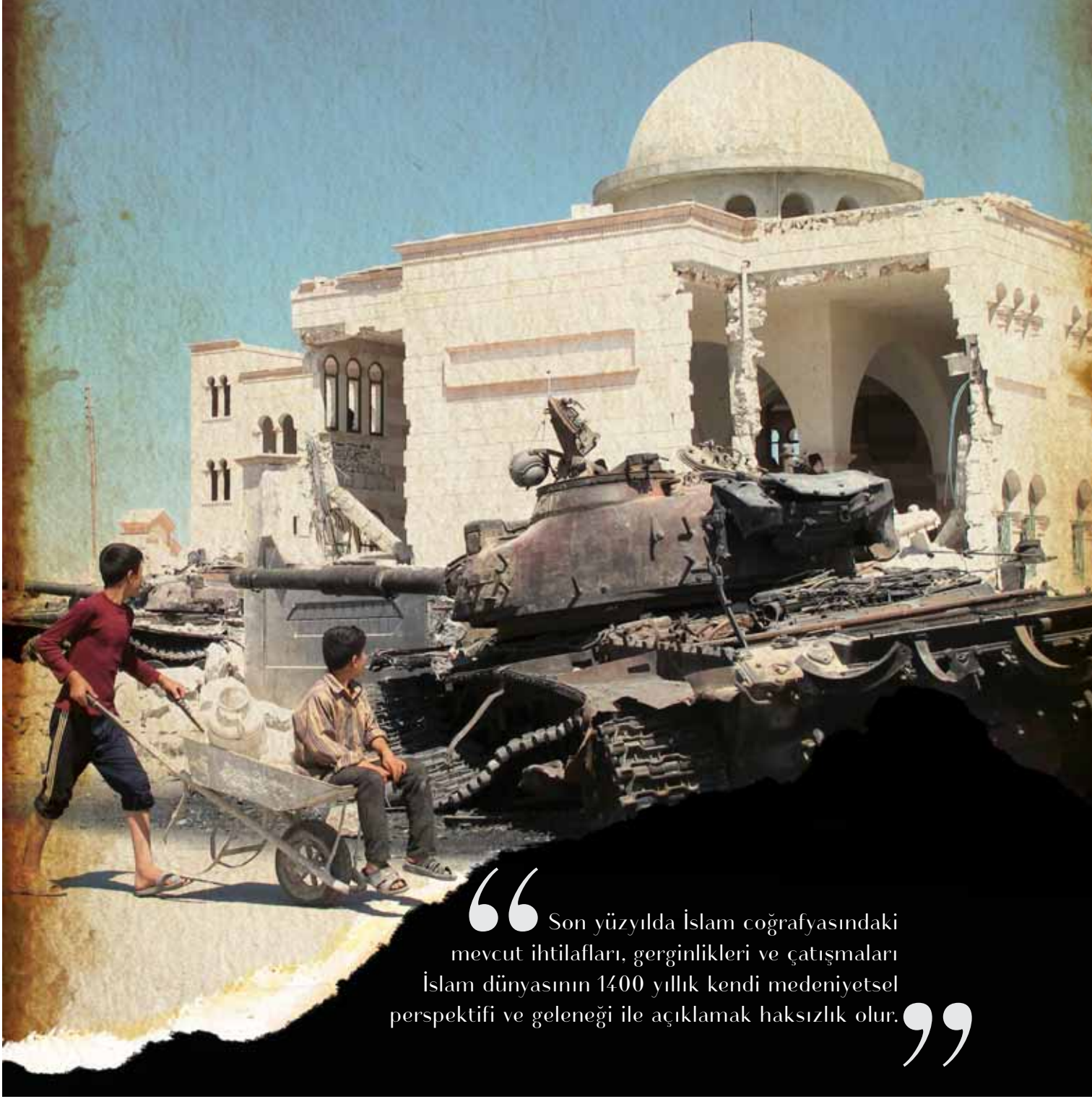
İslam Dünyasındaki İhtilafların Nedenleri

“İslam dünyasını ilgilendiren çatışmalar çoğu kez dinî değil, siyasi nedene dayalıdır ve ekseriyetle farklı güçlerin dışarıdan İslam dünyasını kendi hegemonik çıkarları çerçevesinde kontrol etme girişimlerine karşı siyasi bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.”

İslam dünyası ve Müslümanların durumu konusuna başlandığında konu eninde sonunda aynı Allah'a ve aynı kitaba inanan insanların neden bu kadar bölünmüş olduğu ve kendi aralarında neden bu kadar çatışma ve ihtilaf yaşadıklarına gelir. Gerçekten de gün geçmiyor ki, medyada İslam dünyası ile ilgili çatışma ve savaş haberleri gelmesin. Suriye'de üç yıldır süre giden iç savaşta her gün yüzlerce insan hayatını kaybediyor. Irak'ta bombalı saldırıların olmadığı bir gün yok gibi. Son üç yıldır sosyal patlamalarla sarsılan Arap ülkelerinin hiçbirisinde henüz barış, huzur ve istikrar tam anlamıyla sağlanabilmiş değil. Güney Asya'da Afganistan otuz yıldır tam bir açık savaş alanına dönüşmüş durumda ve buradaki gelişmeler Pakistan'ın siyasi istikrarını, ekonomisini ve sosyal dokusunu da olumsuz etkiliyor. Filistin kanayan bir açık yara olarak ortada duruyor. Afrika coğrafyasında ise Somali, Nijerya ve Mali gibi ülkelerde iç karışıklıklar ve dış müdahaleler devam ediyor. Müslümanların azınlık olarak yaşadığı Tay-

land, Filipinler ve Hindistan (Keşmir) gibi ülkelerde ise merkezi yönetimlerle Müslüman halklar arasındaki ihtilaflar bitmek bilmiyor.

Oysa bizler çoğu zaman aynı peygambere inanan 1.6 milyarlık bir İslam âlemine ait olmakla övünürüz. Öte yandan İslam karşıtı (islamofobik) gruplar, sayısal olarak dünya nüfusunun yaklaşık bir çeyreğini oluşturan Müslümanların neredeyse tamamını 11 Eylül olayları sonrasında âdeta potansiyel terörist olarak gö(ste)rmeye başladılar. Oysa Müslümanlar ne bizim iddia ve hayal ettiğimiz kadar güçlü ortak bir dinî kimliğe sahip “tek ümmet” görüntüsü sergiliyor; ne de bazı Batılılar'ın abarttığı gibi Müslümanlar şiddet ve teröre meyillidir. O halde İslam dünyasındaki çatışma haberlerini ve yaygın ihtilafları nasıl açıklamak gerekir? Sorun (haşa) dinin kendinde mi, o dine inanan Müslümanlarda mı; yoksa İslam dünyasının son asırlarda yaşamakta olduğu derin medeniyetsel krizlerden mi kaynaklanıyor?

“ Son yüzyılda İslam coğrafyasındaki mevcut ihtilafları, gerginlikleri ve çatışmaları İslam dünyasının 1400 yıllık kendi medeniyetsel perspektifi ve geleneği ile açıklamak haksızlık olur. ”

İhtilaf yalnızca Müslümanların sorunu mu?

Her şeyden önce belirtmek gerekir ki, dünyada yalnızca Müslüman halkların kendi aralarında ve dış dünya ile ihtilaf yaşadıkları iddiası doğru değildir. Doğru olan, hangi dine mensup olursa olsun insanoglu için belli şartlar oluştuğu takdirde şiddet ve çatışmaların kaçınılmaz bir durum olduğudur. Hristiyanlığın kendi bağlılarına karşı orta çağda uyguladığı engizisyon ve cadı avlarını unutmamak gerekir. Hristiyanlık belki de diğer büyük dinlerle karşılaştırıldığında kendi içinde en fazla mezhebi bölünmeyi yaşayan dindir. Yahudiler arasında da en

radikalinden en liberaline kadar dini anlayışı farklı grupları görmek mümkündür. Bu bağlamda aslında İslam'ın kendi içindeki itikadi, siyasi ve sosyal ayrılmalar zannedildiğinden çok daha sınırlıdır. Öte yandan 1400 yıllık İslam tarihinde mezhepsel farklılara dayalı çatışmalar ise yok denecek kadar azdır. Örneğin ana bölünmelerden birini oluşturan Şiiiler ve Sünniler arasında asla Avrupa'daki yüzyıl savaşlarını andıran şekilde uzun süreli kanlı çatışmalar yaşanmamıştır. Zira İslam peygamberinin Müslümanlar arasındaki ihtilafların rahmet olarak görülmesi gerektiğine ilişkin mesajı, farklı Müslü-

“

İslam dünyasında görülen pek çok ihtilafın ve çatışmanın esası İslam'ın kendi içindeki itikadi bölünmelerden veya içtihat farklılıklarından kaynaklanmamaktadır. Çatışma özünde siyasidir ve İslam toplumlarının küresel hegemonik güçlerle ilişkisinin nasıl tanımlanması gerektiğine ilişkin tartışmalara dayanmaktadır.

”

man gruplar arasında her zaman karşılıklı toleransı mümkün kulan bir dinî psikolojik ortam yaratmıştır.

Ayrışmaların kökeni dinî değil, siyasi

İkinci olarak hatırlanması gereken şey, İslam dünyasını ilgilendiren çatışmalar çoğu kez dinî değil, siyasi nedene dayalıdır ve ekseriyetle farklı güçlerin dışarıdan İslam dünyasını kendi hegemonik çıkarları çerçevesinde kontrol etme girişimlerine karşı siyasi bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Gerçekten de özellikle 19. yüzyılda İslam dünyası kendi iç dengelerini ve dinamiklerini kaybetti. Müslüman dünya büyük ölçüde Batı emperyalizminin siyasi, sosyal ve kültürel etkisi altına girdi. Tam da bu nedenle aslında modern İslam toplumlarındaki bölünmeleri, devrimleri ve çatışmaları Batı'nın yakın tarihindeki reformlar, sanayi devrimi ve aydınlanma gibi gelişmelerden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Başka deyişle, son yüzyılda İslam coğrafyasındaki mevcut ihtilafları, gerginlikleri ve çatışmaları İslam dünyasının 1400 yıllık kendi medeniyetsel perspektifi ve geleneği ile açıklamak haksızlık olur.

İslam düşünce tarihi konusunda uzman olan İbrahim Abu Rabi'nin belirttiği gibi, Batı kolonyalizmine karşı İslam dünyası belli başlı tepkisel response'lar geliştirdi. Bazıları Osmanlı'da olduğu gibi geç de olsa modernleşme sürecine girdi. Bazıları milliyetçilik fikrine dayalı olarak ulusal kurtuluş mücadelesine başladı ve bugünkü pek çok ulus devletten oluşan İslam ülkeleri ortaya çıktı. Batı medeniyetinin üstünlüğü karşısında İslam dünyasının gösterdiği üçüncü reaksiyon ise İslam'ın özüne dönüş arayışları ya da yenileşme (tecdit) hareketleridir. Bunlar Müslümanların geri kalmasını İslam'ın bidat ve hurafelerle yozlaştırılmasına bağlayan ve yeniden diriliş için İslami kaynakların özüne ve selef yoluna dönülmesini savundular. Prekonolonyal dönemde Vehhabizm ve postkolonyal dönemde Taliban türü reaksiyoner hareketleri bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

Müslüman dünyanın “Batı sorunsalı” bitmedi

Bugün de İslam dünyasının hâlâ temel sorunu Batı medeniyeti karşısında onu aşacak ölçüde güçlü argümanlara ve başarılı örneklerle sahip kendi medeniyetsel perspektifini geliştirememiş olmasıdır. Tam da bu nedenle İslam toplumları kendi içinde sürekli olarak, güçlü modernleşme (batılılaşma) arzusu taşıyan gruplarla, İslam'ın kendi değerlerine dayalı özgün bir gelişme, kalkınma ve ilerleme modeli yaratılması gerektiğine inanan özcü gruplar arasında gerilimler yaşamaya devam etmektedirler. Fas'tan Afganistan'a kadar İslam dünyasındaki halklar arasındaki hâlâ temel ayrışma Müslümanların Batıyla ilişkilerini nasıl tanımlayacakları ve onurlu bir geleceğin nasıl kurgulanacağıdır. Öte yandan İslam âleminin geleceğinin ancak batılılaşmayla veya Batı merkezli hegemonik yapının bir parçası olmakla mümkün olacağını öngören grupları, liderleri ve elitleri görmek de mümkündür. Pek çok ülkedeki bu iki akım batılılar tarafından suiistimal edilmekte ve farklı fitnelerle karşı karşıya getirilmeye çalışılmaktadır. Artık sorun yalnızca laik-islamcı ayrışması da değildir; daha kötüsü olan İslam'a karşı İslam politikası uygulanmaktadır.

Özetle, bugünkü İslam dünyasında görülen pek çok ihtilafın ve çatışmanın esası İslam'ın kendi içindeki itikadi bölünmelerden veya içtihat farklılıklarından kaynaklanmamaktadır. Çatışma özünde siyasidir ve İslam toplumlarının küresel hegemonik güçlerle ilişkisinin nasıl tanımlanması gerektiğine ilişkin tartışmalara dayanmaktadır. İslam dünyasındaki ve hatta tüm dünyadaki Batı sorunsalı çözülmeden, İslam toplumlarının kendi içindeki ihtilafları çözmek, dinginliğe kavuşturmak ve kalıcı barışı kurmak kolay olmadığı gibi; Müslümanların kendi öz değerlerine dayanan ve tüm insanlık için geçerli olabilecek kapsayıcı bir medeniyetsel perspektif geliştirmeleri de mümkün olmayacaktır.

Dr. Lamia Levent
Diyanet İşleri Uzmanı

Dinî inanç ve ilkeler bütünleştiricidir. Ancak dine gereken önemin verilmediği dönemlerde sosyal yapıda çatlak oluşması, bunların çatışmaya dönüşmesi daha kolay olabilmektedir.

Prof. Dr. Talip Küçükcan ile İhtilaf, Tefrika ve Fitne Üzerine

Hiz. Âdem'den Hiz. Muhammed'e kadar ilahî hitabın ortak çağrısı birlik ve beraberliğe yönelik iken nasıl oluyor da insanlar tefrikaya ve fitneye düşebiliyor?

Ortak değer, beğeni, çıkar ve beklentiler gibi nedenler yanında coğrafya, doğal yapı ve şartlar insanların bir arada yaşamasına yol açmıştır. İnsanlar için güvenlik arayışı ve ihtiyacı ile ekonomik ve toplumsal dayanışma varoluşsal bir anlam kazanmıştır. Din de bütün bu maddi toplumsal unsurlara manevi bir ruh üflemiş; dirlik ve düzenliğin, sosyal barışın temellerini atmış ve kuvvetlendirmiştir. Klasik ve modern toplumbilimcilerin çoğu dinin bütünleştirici yönüne işaret etmiştir. Ancak katı modernleşme ve pozitivistimin etkileri ile dinin ve dinî kurumların toplumsal hayattan soyutlanmaya başlaması aynı zamanda toplumsal çözülme yani tefrika ve fitneye de zemin hazırlamıştır.

Tefrika ve fitnenin toplumda yol açtığı sosyolojik ve ekonomik olumsuzluklardan bahsedebilir misiniz?

Tekrika ve fitne toplumsal dayanışmayı erozyona uğratmıştır. Farklılıklar, zenginlik olarak kabul edilmesi gereken yerde gerilim ve çatışma kaynağına dönüşmüştür. Dinî inanç ve ilkeler bütünleştiricidir. Ancak dine gereken önemin verilmediği dönemlerde sosyal yapıda çatlak oluşması, bunların çatışmaya dönüşmesi daha kolay olabilmektedir. Ekonomik açıdan da tekrika ve fitne ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Ekonomik kalkınma ve refahın temelinde işbölümlerine dayalı üretim ve dayanışma vardır. Yardımlaşma ve çalışma ahlakı ile güven duygusunun oluşmasında dinî inançların önemi bilinmektedir. İşte fitne ekonomik kalkınma ve refah için gerekli değer ve ilkelerin zayıflamasına neden olmaktadır.

Sıffin savaşında iki Müslüman topluluk karşı karşıya gelmişti. Bir grup kendilerinin haklı olduğunu gösterebilmek için mızraklarının ucuna Kur'an sayfaları asmışlardı. Bunun gibi fitne ve tefrika zamanlarında Müslümanların tavırları nasıl olmalıdır? Kur'an ve sünnete yaklaşımımız nasıl olmalıdır?

Kur'an ve sünnet Müslümanların ortak değerleridir. Siyasi ve dünyevi çıkarların meşrulaştırılması için araç olarak kullanılmamalıdır. Çünkü Kur'an ve sünnet müminlerin tümü için hakikat kaynağıdır. Adalet, eşitlik, dayanışma, birlik ve kardeşlik gibi değerlerin de bireylere ve sosyolojik bir kitle olarak cemaat ve ümmete aktarıldığı kaynaklardır. Bu nedenle Kur'an ve sünnetin belirli topluluklar ve onların siyasi vb. çıkarlarını savunmak ve bu uğurda yaptıklarını meşrulaştırmak için asla kullanılmamalıdır.

İslam coğrafyasında pek çok ülke sömürgelere karşı verdikleri mücadeleyi kendi içlerinde sürdürmediler. Birtakım ihtilaf ve tefrikalarla bölündüler. Suriye, Sudan vb. ülkelerde iç savaş boyutuna varan ihtilafların sebepleri nelerdir?

İslam dünyasında tənliklik ettiğimiz çatışma ve sūrtüşmelerin temelinde başlıca üç neden yatmaktadır. Bunlardan birincisi meşruiyet arayışıdır. Suriye ve benzeri ülkelerde toplumun çoğunluğu Müslüman olmasına, siyasi temsil ve katılım talep etmesine, kendi geleceklerine kendileri karar vermek istemelerine karşın otoriter yönetimler buna olumlu cevap vermemiştir. İslam coğrafyasında son yıllarda geniş kapsamlı bir sorgulama başlamıştır. Bu sorgulamanın hedefinde toplumsal desteğe sahip olmayan yönetimlerin meşruiyetlerinin sorgulanması vardır. İhtilafların temelinde yatan ikinci neden ise; sömürgecilik döneminden geriye bırakılan daha doğrusu siyasi olarak projelendirilen toplumsal yapı inşasıdır. Özellikle etnik ve mezhepsel aidiyetlerin sömürgeciler tarafından

geriye bırakılan ayrıştıncı bir miras olduğunu, geç dönem milliyetçilik rüzgârının da etkisiyle bunun ihtilaflara kaynaklık ettiğini belirtmek lazım. İslam coğrafyasındaki ihtilafların üçüncü nedeni ise; enerji kaynaklarının büyük oranda bu ülkelerde olması nedeniyle dış müdahalelerin doğrudan veya dolaylı biçimde devam ediyor oluşu; bazı Müslüman ülkelerin de hâlâ zihinsel ve siyasi anlamda gerçek anlamda bağımsızlık kazanamamış olmalarıdır.

İslam coğrafyasında devam eden çatışmaların iç ve dış odaklar tarafından körüklendiği şeklinde yorumlar var. Sorunların sebeplerini hep dış odaklara bağlamak kolaycılık değil mi? Bu senaryoların gerçeklik payı ne kadardır?

İslam dünyası, Türkiye gibi birkaç ülke istisna, uzun süre sömürgecilerin idaresinde kalmıştır. Sömürgecilik döneminde siyasi bir yapı oluşmuş, sosyolojik olarak projeler hayata geçirilmiş. Günümüzdeki haritalar ve sınırlar tesadüfen değil işte böyle bir strateji ile oluşturulmuştur. Bugün çatışmaların olduğu ülkelerde hep sömürge döneminde oluşturulan sınıfsal ve siyasi yapıların korunduğunu ve iktidar mücadelesi sürdürdüğünü görüyoruz. Bu nedenle dış müdahalenin hâlâ farklı biçimlerde devam

ettiğini söylemek komplo teorisi üretmek değildir. 1990'larda Cezayir'de; 2013 yılında Mısır'da dış müdahale ve meşrulaştırmacı destek olmasaydı geniş kitlelerin başlattığı siyasi ve toplumsal değişimler durdurulamazdı. Öte yandan ihtilafların dış kaynağı kadar iç nedenlerinin de olduğunu söylemek gerekir ki bunlardan birincisi ve en önemlisi bir uzlaşma kültürünün yeterince kök salmamasıdır.

İslam ülkelerinin birçoğunda aşirete dayalı bir vesayet sistemi yer almakta. Avrupa'nın yaşadığı feodal tecrübe de göz önünde bulundurularak İslam dünyasında yer alan birçok soruna kaynaklık eden bu sosyolojik yapının dönüştürülebilmesi için neler yapılmalıdır?

İslam dünyasındaki değişim talepleri ve bu taleplere karşı durmanın temelinde meşruiyet krizi ve bununla doğrudan ilintili saydamlık ve hesap verebilirlik sorunları yatmaktadır. Ayrıca sömürge döneminde bilinçli olarak inşa edilen azınlıkların çoğunlukları yönettiği veya din/mezhepsel aidiyetlere göre yönetimlerin oluşturulduğu ülkelerde sosyolojik yapının kırılgan ve sürtüşmeye kolay düşen bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu nedenle ilk atılması gereken adımlardan biri meşruiyet krizinin aşılmasını sağlamak, yani halkın iradesinin siyasi idareye yansıdığı bir anlayış ve geçişin sağlanmasıdır. İkincisi sosyolojik yapıyı kırılganlaştıran dinî, etnik ve mezhepsel farklılıkların ayrışma değil zenginlik olduğunu gösteren yeni bir sosyolojik paradigmanın inşası gereklidir. Farklı olanlar tehdit olarak algılandığı süreçte toplumsal barışın sağlanması mümkün değildir.

İslam dünyası Batı'nın kendi toplumundan yola çıkarak ürettiği kavramlarla oryantalist bir bakış açısıyla kendisini tanımlamaya ve tartışmaya çalışmaktadır. İslam dünyasının kendi medeniyetinin kavramlarını üretmesinin ve kendisini bu kavramlarla ifade etmesinin öneminden bahsedebilir misiniz?

Bilginin güç olduğu bir dünyada yaşıyoruz. İslam dünyası son yüzyıla kadar içine kapanık bir görünümde idi. Bazı ülkelerin hâlâ öyle olduğunu, dışa açılmayı riskli gördüğünü, değişim taleplerine ka-

palı olduğunu görüyoruz. Halbuki küreselleşme, iletişim ve medya devrimleri dünyayı küçültmüş ve yeni pencereler açmıştır. Buna üniversiteler, araştırma merkezleri ve düşünce kuruluşları da eklendiğinde bilgi üretmenin ve bunu stratejik bir değere dönüştürmenin ne kadar önemli olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. İslam dünyası hâlâ Batılı bilginin kodları ile entelektüel tartışmaları sürdürüyor.

zira kendi aydınları ve düşünürleri henüz özgün ve alternatif kavramlar ve kuramlar oluşturamadı. Bu konuda olumlu gelişmeler olmakla beraber entelektüel olarak bağımsızlığını ve yeterliliğini henüz kabul ettirebilmiş değil. Bilgi ürettiği, ürettiği bilgi ile de dünyada var olamadığı süreçte oryantalist söylemlerin tanımlayıcılığından kurtulmak mümkün görünmemektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, "Allah'a ve peygamberine itaat edin, birbirinizle çekişmeyin, sonra zayıflarsınız ve kuvvetiniz kalmaz ve sabredin, şüphe yok ki Allah, sabredenlerle beraberdir." (Enfal, 8/46.) buyuruluyor. Bu ayet-i kerimeden yola çıkarak yüzyıllar boyunca defalarca yaşanan olaylar yeniden tekerrür etmeden yaşadığımız topluma ne gibi mesajlar verebiliriz?

Kur'an-ı Kerim'de yer alan emirler, uyarılar ve tavsiyeler zaman ötesidir. Müslümanları kuşatıcı bir özellik taşımaktadır. Aynı zamanda insanlık tarihinin de deneyimlerini yansıtmakta; önceki toplumların düştükleri duruma düşülmemesi için uyarıda bulunmaktadır. Buradan hareketle Müslümanlara sürekli olarak, ortak değerler ve ilkeler bütünü olarak Kur'an ve sünnetin mesajlarına kulak vermeleri hatırlatılmalıdır. Diğer taraftan siyasal ve toplumsal ayrışmalara zemin hazırlayan eşitsizlikler, adaletsizlikler, temsil ve meşruiyet sorunları da ortadan kaldırılmalıdır.

İsimlerden Kelimelere: Düşüncede Rüştün İlk Modeli İbrahim (a.s.)

Hız. İbrahim'e kadar, insan-insan ve insan-doğa ilişkisini aşamayan Âdemoğlu, Hız. İbrahim'le birlikte metafiziği (insan-Allah ilişkisi) kavrayabilecek bir bilinç düzeyine yükselmiştir.

Kur'an, insanın bütün yetenekleri için sınırlar belirlemiş, bilme, irade etme, eylemde bulunma gibi bütün insan edimlerinin maksimum sınırına kadar kullanılması konusunu insanla arasında ahit ve misak konusu yapmıştır. Allah'ın insan cinsiyle yaptığı bu ahdin ana konularından biri, insanın salt maddi gerçekliğe gömülüp kalmaması, bu gerçekliğin temsil ettiği soyut anlamlar dünyası-na ulaşma başarısını (azm) gösterebilmesidir.

İsimler dünyasından kelimeler dünyasına

Aslında somut ve soyut boyutlarıyla âlemi algılamak ve kavrama kudretinde olan insanın bu iki yeteneğinin ilk etapta beraber aktüelleşemediği görülür. Gelişim yahut tekâmül mantığına uygun olarak, Âdem (insan) fiziki âlemi algılamasını ve ötesini kavramasını mümkün kılacak bir donanım kavuşturulmuştur. Bu donanım Kur'an, isimler (el-esma) olarak atıfta bulunmaktadır: "Allah Âdem'e (ilk insana) bütün isimleri öğretti." (Bakara, 2/31.) Ama öyle görünüyor ki, insan Hz. İbrahim'e kadar bu isimlerin sadece fiziki boyutunda kalmıştır. İsimler, (esma) fiziki âlemde yer tutan (yıldız, ay, güneş, vs.) varlıkların nominal değerleri olarak iş görmüştür. Bu evrede, yıldız yıldız, ay da ay olarak kalmıştır. Hz.İbrahim'e kadar insanlığın zihnine, varlıkların kendilerinde taşıdıkları isim değerleri hâkim olmuş, bu isimlerin görünen yüzlerinin ötesinde taşıdıkları sembolik anlam kavranamıştır.

Bundan dolayıdır ki Allah'la insan cinsi arasında yapılan ahit, henüz fiziki dünyaya adapte olma aşamasında bulunan insanda arzu edilen sonucu vermemiştir. Bunun için kavramsal zekâ gelişiminin başlatılacağı Hz.İbrahim'e kadar beklemek gerekmiştir. Şu ayet bu durumun tasvirinden ibarettir:

"Gerçek şu ki Biz daha önce Âdem'e de ahit vermiştik ama o bunu unuttu; ahdimiz konusunda onda bir kararlılık (azm) göremedik." (Taha, 20/115.)

İnsan potansiyelinin Hz. İbrahim'e kadar yanlış aktüelleştirilmesi iki şekilde tezahür etmiştir: İlk olarak varlıklara, somut anlamlarının dışında bir anlam yüklenememiştir. Yıldız sadece yıldız olarak görülmüş, kendi gerçekliğinin ötesinde bir Varlı-

ğa işaret edecek sembolik değeri keşfedilemediği için, insanın ötelere kavrama kudreti perdelenmiştir. İkinci olarak, bu somut varlıklar anlamlandırılmaya başlanınca da, yanlış anlamlar yüklenmiştir. Bu kez de yıldız; yıldız olmaktan çıkarılmış, tapılan bir nesneye dönüştürülmüştür. Bu ikinci aşama, peygamberlerin mücadelesinin ana eksenini oluşturur.

Hz. İbrahim'e kadar, insan-insan ve insan-doğa ilişkisini aşamayan Âdemoğlu, Hz. İbrahim'le birlikte metafiziği (insan-Allah ilişkisi) kavrayabilecek bir bilinç düzeyine yükselmiştir. Bu bilinç düzeyi, isimlerin içini kelimelerle doldurmayı, isimleri birer delil olarak kullanabilmeyi ve sonuç olarak somut dünyanın ötesine uzanabilmeyi mümkün kılmıştır. Bunu sağlamak üzere Hz. İbrahim'e önce kelimeler verilmiş ardından da delilli düşünme tarzını geliştirdiği için de insanlığın derecesi, kendinden önceki döneme kıyaslandığında, bir üst seviyeye yükseltilmiştir. Kur'an'ın meseleyi tasvir tarzına bir göz atalım:

"Bir vakit İbrahim'i Rabbi kelimelerle sınamdı. O, onların gereğini yerine getirince, 'Ben seni bütün insanlara önder yapacağım' buyurdu..." (Bakara, 2/124.)

"Allah, delillerle İbrahim'in derecesini yükseltti." (En'am, 6/83.)

"Andolsun ki Biz, İbrahim'e daha önce olmayan bir rüşd (ergin bir zihin) verdik." (Enbiya,21/51.)

Hz. İbrahim'in tarihte yarattığı bu zihinsel devrim ve bilinç düzeyinin kaybedilmemesi ve insanlığın yeniden bir düşüş yaşamaması, için bütün din mensupları, Hz. İbrahim'in dininde (milleti İbrahim) içerilen ve bozulmamış insan doğasına yaslanan hanifliğin temel ilkelerine bağlanmaya çağırılır. Kendini bilmezlerden başka hiç kimsenin de İbrahim'in dinine sırt çevirmeyeceği söylenir. (Bakara, 2/130.)

Hz. İbrahim'e insanlığın gelişim tarihini üst bir evreye tekâmül ettirecek gücün verilmesi, Kur'an'a göre bir sınamanın ardından gerçekleşmektedir. Ayetin anlatımına göre, Hz. İbrahim bazı kelimelerle (kelimat) sınanmış, bu sınamadan başarılı bir

Hız. İbrahim aklın, insafın, vicdanın ve sezgilerin, insanı kaçınılmaz olarak çekip götürdüğü metafizik sorgulamaları başlatan ve Allah'ın varlığına ve birliğine, delile dayalı olarak ikna olan ilk örnek modeldir.

şekilde geçtiği için de, kavminin onu sıkıştırdığı sık bir zihnin ürettiği inkâr ve zulüm kalıplarından (Tevbe, 9/72; Hac, 22/44.) kurtararak, kelimelerin hâkim olduğu, evrensel bir dünyanın insanlarına önder yapmıştır.

İslam bilginleri, Allah'ın Hz. İbrahim'i üç şeyle sınadığını yazarlar: Nemrut'un ateşiyle, oğlunu kurban ettiğini gördüğü rüyasıyla ve hiçbir ziraat imkânı bulunmayan çölün ortasına (Mekke'ye) ailesinin göçüyle. Ancak bu üç sınama unsuru, Hz. İbrahim'i böyle bir önderlik testinden geçirme özelliğine sahip değildir. Bütün insanlığa önderlik yapabilmek, insanlığın zihinsel sorgulamalarına cevap verebilecek ve bütün şüphelerini ortadan kaldıracabilecek bir yeterlilik imtihanını başarmakla mümkün olabilir. O hâlde, Hz. İbrahim'in kelimelerle olan bu imtihanı nasıl anlaşılmalıdır?

Hız. İbrahim'le ilgili Kur'an pasajları bir bütün halinde okunduğunda, Hz. İbrahim'in sırandığı kelimelerin, insanlığın gelişim aşamalarından en ciddi olanına işaret ettiği görülecektir. Bu aşamada Hz. İbrahim, metafizik sorgulamaları yapmasını mümkün kılacak kelimelerle ve bu kelimelerin temsil ettiği anlam dünyasıyla ilk kez karşı karşıya getirilmiş ve metafizik sorgulamaları Hz. İbrahim'in (insanlığın) kaldırıp kaldıramayacağına yönelik sınama, başarıyla sonuçlanmıştır.

Hız. İbrahim'in tarihte kırılma yaratan (ulû'l-azm)(Ahzab, 33/7; Fetih, 48/35.) Peygamberler (Nuh, Musa, İsa, Muhammed (a.s.) arasında sayılmasının yegâne sebebi, insanlığa bu metafizik sorgulamaların kapısını açmasında yatmaktadır. Hz. İbrahim aklın, insafın, vicdanın ve sezgilerin, insanı kaçınılmaz olarak çekip götürdüğü metafizik sorgulamaları baş-

latan ve Allah'ın varlığına ve birliğine, delile dayalı olarak ikna olan ilk örnek modeldir. (En'am, 6/74-87.) Babası (valid) Terah'ın ve geçmişin bütün akıl dışı inançlarını kendinde toplayan atası (eb) Azer'in ve de her türlü erdirici düşünceyi boğmaya çalışan despotların temsilcisi Nemrut'un dünyasının tam ortasına Hz. İbrahim hanif olarak gönderilir. Allah'ın Hz. İbrahim'le yaptığı bir ahite (Bakara, 2/130-140; Nahl, 16/120-124; Şura, 42/13.) dayalı olarak kazanılan bu hanifliğin sağladığı güç ve cesaretle Babil, Urfa, Mısır, Arabistan, Suriye ve Filistin gibi geniş bir coğrafyanın yanlış inanış ve bağılıklarına saldırır. Hz. İbrahim ilk hanif olarak, adı var kendi yok (nominal) bütün tanrıları ve onların şimdi ki ve geçmişteki bütün bağılıklarını karşısına alır:

"Taptıkları hiçbir şey değil, bunlar sırf sizin ve atalarınızın uydurduğu içi boş isimler..." (Necm, 53/23.)

Hız. İbrahim bunu yaparken, delilli bir şekilde reddetmeyi mümkün kılan bozulmamış insan doğasına yaslanır. Hz. İbrahim, kendilerine bile faydası dokunmayan bu tanrılara sunulan her türlü bağılılığı tahtından indiren bir bilinç devrimi gerçekleştirir ve bu sahte tanrıları, gerçek (Hak) olan Allah'a kurban eder. Hz. İbrahim'in gerçekte kurban ettiği, bütün bu sahte tanrılar ve bu sahte tanrıları üreten zihin ve bu tanrılara yönelen bağılıklardır. Peki, Hz. İbrahim bunu nasıl yapmıştır?

Bu kelimelerle sınanma, o ana kadar hâkim olan ilkel zihnin aşıldığı ana işaret eder. Bu aşama, insanın o ana kadar anlam arayışını tabiata odaklayışının ve tabiat güçlerine bağımlılık geliştirerek kendini zelim edişinin sonlandırılmasıdır. Zillet, Arapçada güçlü olanın zayıf olanın hâkimiyetine girmesiyle yaşanan bir hâl olarak tanımlanır. Hz. İbrahim'e kadar insanlığın yaşadığı hâli tanımlayan en iyi kelime budur. Zira inanmak isteyen daha doğrusu yana yakıla yaşamını anlamlı kılacak öğelerin peşine düşen insan zihni, Hz. İbrahim'e kadar yıldız, ay, güneş gibi doğal güçlere inanmakta, onlara bağlanıp güvenmekte, onlara ibadet etmekte ve onlara kurbanlar kesmekteydi. İnanmak, bağlanmak, güvenmek, ibadet etmek gibi kelimelerin yönlendir-

dirildiği bu yanlış adresler, ilk kez Hz. İbrahim'le birlikte Gerçek (Hak) Olan'a çevrilmiş ve kelimelerin doğa ötesi bir güce, Allah'a ulaşmasına imkân verilmiştir. Tabiatın bünyesine sindirilen cin, şeytan, hayalet gibi insana hükmettiği sanılan varlıklar yerlerinden sürülmüş, astrolojik güçler üzerinden kurulan bağlantılar çökertilmiştir. İlginç bir şekilde Aydınlanma Dönemi'nde tabiat mitolojik unsurlardan soyundurma çabasının ilk adımı olarak gösterilecek şekilde, Hz. İbrahim eliyle, insanın tabiatı gerçek kimliğiyle görmesine zemin hazırlayan bir temizlik hareketi yapılmıştır. Tabiatın dışında bir kudret olarak Allah'ı keşfeden bu metafiziksel zihin, ilk kez sonsuzluk fikrine ulaşarak, evrende kendi yerini görme imkânına da kavuşmuştur. Hülasa Hz. İbrahim kelimelerle bütün varlık halkalarını yeniden adlandırıp konumlandırmış, her varlığı ait olduğu yere oturtan bir harekâtı başarıyla tamamlamıştır.

Unutulmamalıdır ki Hz. İbrahim, insanın bozulmuş zihnini ve fıtratını temsil eder. Hz. İbrahim'in yaşamındaki her evre ve sorgulama, farklı şüpheleriyle, ikna olma ihtiyacıyla ve sorgulamalarıyla bir insan zihnini temsil etmektedir. O hâlde, Hz. İbrahim'in başardığı şey, rüşd sahibi olan (Enbiya, 21/51.) ve sağduyuya dayanan bir insanın başarması beklenen şeydir. Kur'an, Hz. İbrahim üzerinden şu noktalarda yaratılan kırılmalara dikkatimizi çekmektedir:

- Her türlü sır ve gizemi yapısından söküp atarak, tabiatı gerçek kimliğine kavuşturmuştur. İnsanın korkularına kaynak gösterilerek insana yabancılaştırılan tabiatı, yaratanına referansla ümit kaynağına dönüştürmüştür. İnsan korkularının kaynağı durumundaki gök gürültüsünün bile aslında Allah'a hamt ettiğini beyan ederek, (Ra'd, 13/13.) tabiat algısında bir kırılma yaratmıştır.

- İnsanı gerçek kimliğine kavuşturmuş, onu tabiatın gizemli güçlerine bağımlılık konumundan kurtararak Allah'ın yaratma planındaki onurlu konuma yüceltmıştır.

- İnsan zihninin tabiatın ötesine geçme gücünü keşfederek, insana metafizik dünyanın kapılarını ara-

lamıştır. Allah, kendini arama sürecinde akıl yürütmeyi Hz. İbrahim'e yaptırarak, akıllı Allah'ın yeryüzündeki terazisi olarak yüceltmış, bu teraziye konacak değeri olmayan ilahları birer kuruntu olarak reddetmiştir.

- İnsana, Allah'ın tabiatın içinde değil de ötesinde aranması gerektiğini öğretmiş, O'nu insanın beş duyusunun doğrudan keşif alanının dışına çıkararak, iman, güven, bağlanma gibi soyut kelimelerin amacı hâline getirmiştir.

- Hz. İbrahim, kan bağıyla bağlandığı kavminin siğ düşünce yapısını kelimelerle söküme uğratmış, yerine, düşünce bağıyla birbirine bağlanan büyük insanlık ailesinin temellerini atmıştır.

Hz. İbrahim'e ve milletine selam olsun!

.. Zaman İçinde Zaman Üç Aylar

Zaman denen nehirde...

Ezelde toprağa düşmeyi bekleyen tohumlar gibiydik. Elest bezminde Rabbimize söz vermiş, beden elbisesini giyip dünyaya misafir olmayı bekliyorduk. 'Ol' emri ile bu dünyaya indik. Zaman geçti, tohum iken sürgün verdik, dal budak saldık, çiçek açtık, meyveye durduk. Toprağa kök saldığımızı zannederken, güneşin etrafında dönen dünya gemisinde yolculuk ettiğimizi unuttuk. Her dönüşte akıp giden sadece zaman değildi, o nehirde biz de menzilimize doğru gidiyorduk. Tek sermayemiz olan zamanın parmaklarımız arasından kayıp gidişine dur demeye kudretimiz yoktu.

Emeller sınırsız, ecel sınırlı...

Yüce Yaratan, bizi zaman içinde var etti, eserlerini zaman tezgâhında sergiledi. Zamanın kendisi başlı başına bir nimetti; gece ve gündüzün peş peşe gelişyle insan hem günlerin, ayların hesabını yapıyor, hem de Allah'ın lütuflarından nasipleniyordu. (İsra, 17/12.) Ne var ki insanoğlunun emelleri sınırsız, eceli sınırlıydı. (Buhari, Rikak 4.) Emellerinin zamanın değirmenleri arasında öğütüldüğünü fark eden insanoğlu, bazen "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder." (Casiye, 45/24.) diyerek onu tanı gibi yüceltiyor, bazen de zamanı suçlayarak ulaşamadığı hayallerinin intikamını almak istiyordu. Hâlbuki zamana hükmeden; gece ve gündüzü evirip çeviren Yüce Yaratan'dı. (Buhari, Edeb, 101.)

İlahî inayet...

Her yeni eskir, her doğan ölür... Kendisiyle beraber akıp giden her nesneyi değiştirendir zaman. Zira ilahî rahmet sınırsız, bizim kapasitemiz sınırlıdır. Âlem, her farklı görüntüde ilahî rahmetin başka bir yönünü gösterir. Bize göre her değişim kâh üzüntü kâh sevinçtir. Geçen zamana bakıp 'keşke'lerle avunur, kaçırdığımız fırsatlara ah ederiz... Ancak zamanın tezgâhındaki her yeniliğin ilahî rahmetin yenilenen tecellilerini içinde barındırdığını unuturuz çoğu kez. Gafletle kaçırdıklarımızı telafi etme-

ye Cenab-ı Hakk'ın inayeti yetiştir. Halık-ı Zülcelal zaman içinde zaman yaratır; dün kaçırdıklarımızın yerine bugün heybemizi bol bol kazançla dolduracağımız fırsatlar verir. İşte üç aylar, Allah Teala'nın Hz. Muhammed (s.a.s.) ümmetine lütfettiği, rahmetinden istifade kapılarını sonuna kadar açtığı özel zaman dilimleridir.

Ayrıcalıklı ve sayılı günler...

"Recep ekme, şaban sulama, ramazan ise hasat ayıdır. Herkes ne ekerse onu biçer. Ekim mevsimini boş geçiren, hasat zamanı pişman olur." Allah dostlarından Ebu Bekir el-Verrak'ın bu sözleri, üç aylar diye adlandırdığımız mübarek zaman dilimleri ile ilgili Rasulüllah'ın tavsiyelerinin özeti niteliğindedir: Kutlu Nebi, kan dökmenin yasak olduğu recep ayını Şehrullah-Allah'ın ayı diye nitelendirerek (Abdürrezzak, Musannef, 302/9.) daha çok ibadete yönlirdi. Muhabbet hızıyla zaman ve mekân boyutunu aşarak Rabbi ile buluştuğu miraç, bu ayın 27. gecesinde gerçekleşti. Şaban, ramazanın müjdecisiydi. "Bu ay recep ile ramazan arasında insanların gafil bulundukları bir aydır. O ayda ameller âlemlerin Rabbi olan Allah'a sunulur." (Nesai, Sıyam, 70.) buyurarak şabanın kıymetine dikkat çekmişti: Şaban'ın 15'i Berat Gecesi'nde ise Allah'ın affı, merhameti ve cömertliği âdeta bardaktan boşanırcasına yeryüzüne yağıyor. Kerim-i Zülcelal "Yok mu isteyen?" diyerek kullarına sesleniyordu. (İbn Mace İkâmetü's-Salavat, 191.) Kur'an ayı ramazan, (Bakara, 2/185.) içinde gizlediği bin aydan hayırlı Kadir Gecesi'yle, (Kadir, 97/3.) gaflet zamanların kayıplarını fazlasıyla telafi fırsatı sunuyordu.

İçe dönüş mevsimi...

"Ya Rabbi, recebi ve şabanı bize bereketli kıl, hepimizi ramazana ulaştır!" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/259.) Rasulüllah, recep ayı girdiğinde bu duayı sıkça okur, kutlu bir mevsimin gelişini ümmetine müjdelirdi. Şüphesiz ki bu dua, kulların Rabbi-mizin kendilerine özel hediyeler hazırladığı bir zaman diliminin farkında olmaları çağrısıydı aynı za-

manda. Sevgili Peygamberimiz, fırsat günlerinin nasıl kazanca döndürüleceğini yaşayarak gösterdi. Bu ayın bazı günlerini oruçlu, bazısını da oruçsuz geçirdi. (Müslim, Sıyam, 179.) Şaban'da nafile oruçları daha da sıklaştırdı. Zira şaban ayının kıymeti, müjdelediği ramazandan geliyordu. Bu ayda tutulan nafile oruçlar, ramazanın yüceliğini ortaya koyuyordu. Sadakanın en makbulü ise, rahmet deryasının taşıdığı ramazanda verilen sadakaydı. (Tirmizi, Zekât, 28.)

Ne yapmalı...

Rasulullah'ın yaptığından ne azı, ne de fazlası... Hiç şüphesiz ki amellerimizin kıymeti, Hz. Peygamber'in amelleri ile ölçülemez. Ancak üç aylarda onun uygulamalarını takip etme gayretinde olmak, dindarlık namına daha fazlasın talip olmamak gerekir. İşte Rasulullah'ın sünnetinden üç aylar için tavsiyeler:

• **Oruç tutabiliriz.** Recep ayında ara ara, şabanda daha sık tutacağımız oruçlar, bizi ramazan mevsimine hem bedenlen, hem de ruhen hazırlıklı hâle getirecektir. Hastalık vb. mazeretlerle kaza borcu olanlar için reze ve şaban telafi mevsimidir aynı zamanda. Ama unutulmamalı ki üç ayların tamamında oruç tutmak, Peygamberimiz'in uygulamadığı ve tavsiye etmediğı bir ibadet şeklidir.

• **Kur'an-ı Kerim okuyabiliriz.** Recep ve şabanda her gün Kur'an'dan belli bir miktar okuyarak, kendimizi ramazan mukabelelerine hazırlayabilir, Yüce Kitabımızla olan muhabbetimizi tazeleyebiliriz.

• **Geceleri ihya edebiliriz.** Teheccüt namazı, varsa kaza namazı kılabilir, geçen ömrümüzün muhasebesini yaparak günahlarımıza bir bir tövbe edebiliriz. Akşam erken yatıp dinç bir vücutla kalkarak yapılan gece ibadetleri, boşalan maneviyat depomuzu yeniden dolduracaktır. Özellikle kandil geceleri, Rabbimizle bire bir görüşeceğimiz, en içten dileklerimiz arz edeceğimiz özel fırsatlardır.

• **Rasulullah'ın günlük dualarından okuyabiliriz.**

• **Daha çok sadaka verebiliriz.**

ORUÇTUT
SINIRAT
BUL

Ebu Talib-i Mekki ve Kûtü'l-Kulûb'u

Kalbin ilim, akıl, vicdan, tefekkür gibi yardımcılarını bulduğu gibi; dünya, heva, şehvet, hırs, gazap, gaflet ve vesvese gibi engelleri de mevcuttur. Dostun ve düşmanın, meleğin ve şeytanın gözü kalptedir. Oraya kim hâkim olursa, insan onun emrinde olur.

Vaiz, zahit, sufi ve üstat gibi sıfatlarla anılan Ebu Talip Muhammed b. Ali el-Mekki (v. 386/996), Kûtü'l-Kulûp isimli eseriyle şöhret bulmuş bir âlim ve ariftir. Tam adı "Kûtü'l-Kulub fi Muameleti'l-Mahbub"olan eseri sünni tasavvufun temel kaynaklarından biridir. Onun kendisinden sonra yazılan İhyauUlumi'd-Din ve Avarifü'l-Mearif başta olmak üzere pek çok ahlak ve tasavvuf kitabına kaynaklık etmesi önemini anlamak için yeterlidir. Tasavvuf ve ahlak yanında itikat, kelam, fıkıh, ibadet, muamelat gibi günlük hayatta karşılaşılan temel konuları da işleyen Kûtü'l-Kulub, sünni tasavvuf çevrelerinde hüsnükabul görmüştür. Kâtip Çelebi, Keşfü'z-Zünun'da tasavvuf ve tarikatın incelikleri konusunda onun benzerinin tasnif edilmediğini söyler. İmam Gazali'nin İhya'sını hariç tutarsak, bu tespiti katılabiliriz. Eser, Allah Teala'nın, "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."ayetinde istenen kulluğun nasıl yapılacağını delil, hikmet, usul ve örnekleriyle işlemektedir.

Eserin adı "Yüce Sevgili'ye Gidişte Kalplerin Azığı" manasına geliyor. Eserin asıl konusu Yüce Sevgili'nin istediği kalp marifet ve edeptir. Hepsinin sonu has tevhitir. Mekki'ye göre kalp, yüce Allah'ın nazar ettiği kutsi, latif, nurani bir cevherdir. Marifet, muhabbet ve müşahade mahallidir. İnsanın aslıdır. İnsanlık ve halifelik sırrı onda gizlidir. Kalp ruhun

sarayı, bedenın yönetim merkezidir. Din kalbe hitap eder. İlahî dostluk ve kulluk kalpte başlar. Kalbini tanıyan, Rabbini tanır. Onu nurla arındıran hakikatı müşahade eder. Kalbini unutan unutulur; kendi hâline terk edilir. Mevla'sını tanımayan hevasına tapar. İnsanın kıymeti kalbindeki niyet, himmet ve sevgiyle ölçülür. Kalbini zikir, fikir, marifet, muhabbet ve edeple selim hâle getirenler kurtulur; onu inkâr, isyan ve heva ile kirletenler zarar eder; tövbe etmeyen helak olur. Kalp salih (temiz ve güzel) olursa bedenın bütün işleri güzel olur; bozuk olursa bütün işler bozulur, hayırsız olur.

Kalbin ilim, akıl, vicdan, tefekkür gibi yardımcılarını bulduğu gibi; dünya, heva, şehvet, hırs, gazap, gaflet ve vesvese gibi engelleri de mevcuttur. Dostun ve düşmanın, meleğin ve şeytanın gözü kalptedir. Oraya kim hâkim olursa, insan onun emrinde olur. Gerçek hürriyet, kalbi şeytanın tasallutundan kurtarıp Hakk'a âşık, aşına ve ayna yapmaktır.

Mekki, kalplerin azığının, marifet ve ilahî muhabbet olduğunu söyler. Tevekkül bahsinde geçen şu diyalog konumuzla ilgilidir.

Adamın biri ariflerden Sehl-i Tüsteri'ye,

"Rızık nedir?" diye sordu; Sehl,

"Gerçek rızık, insana hayat veren, hiç ölmeyen ve

hep hayatta kalan Allah'tır." dedi. Soruyu soran, "Ben sana insanı ayakta tutan şeyi soruyorum." dedi; Sehl,

"İnsanı ayakta tutan şey, ilimdir." dedi. Adam, "Ben sana insanın gıdasını sordum." dedi; Sehl, "Asıl gıda, zikirdir." dedi. Soran şahıs,

"Ben sana cesedin yiyeceğini soruyorum." deyince, Hazret şu cevabı verdi: "Be adam, bedenini yiyeceğini niçin dert ediyorsun; onu seni yoktan var eden yüce Zat'a bırak."

Mekki, muhabbet ehlinin halini anlatırken şu olayı örnek verir:

Allah Teala'ya âşık bir veli vardı. Bütün malını mülkünü ve canını Allah yoluna adamıştı. Her nesi varsa Allah için harcıyor; geride hiçbir şey bırakmıyordu. Kendisine,

"Senin bu muhabbetinin sebebi nedir?" diye sorulduğunda,

"İki insan gördüm, aralarında konuşuyorlardı. Onlardan işittiğim sözler, beni bu hale sevk etti." dedi. Tanıdıkları,

"Ne işittin?" diye sordular; âşık şunları anlattı:

"Sevdiğimle baş başa kalan birisi sevgilisine; Allah'a yemin ederim ki ben seni bütün kalbimle seviyorum, sen ise benden yüz çeviriyorsun." dedi. Bunun üzerine sevgilisi,

"Beni gerçekten seviyorsan, benim için ne vereceksin?" diye sordu. O da,

"Sahip olduğum bütün malımı mülkümü sana veririm, ayrıca son nefesime kadar da hizmetinde bulunur, kendimi sana feda ederim." dedi. İşte o zaman ben,

"Bir insan, kendisi gibi bir insanı bu kadar sever ve her şeyini onun hizmetine feda ederse, ya bir kulun yüce Yaraticısına ve Mabuduna karşı sevgisi nasıl olmalı" diye düşündüm ve ben de her şeyimi yüce Allah'a feda ettim."

Şu ayet gerçek müminlerin kalplerinde saklı ilahi aşkı haber veriyor:

"İnsanlardan bazıları Allah'tan başka varlıkları O'na eş koşar ve onu Allah'ı sever gibi sever. İman edenlerin

Allah'a sevgileri ise daha şiddetlidir(ehlidünyanın sevgisinden daha ileridir)." (Bakara, 2/165.)

Mekki, âşıkların ibadet anlayışını şu örnekle ortaya koyar: Süfyan-ı Sevri, Rabiâtü'l-Adeviyye'nin yanına geldi. Ona,

"Her kulun bir ibadet şekli vardır; senin yüce Allah'a kulluğun nasıldır?" diye sordu, o da şu cevabı verdi:

"Ben Allah'ın ateşinden korkarak O'na ibadet etmem. Böyle olursa efendisinin korkusundan ona itaat eden hizmetçi gibi olurum. Ben Allah'a cennet nimetlerine ulaşayım diye de kulluk yapmam. Böyle olursa, efendisine ücretle iş yapan hizmetçi gibi olurum. Ben Yüce Rabbime ancak O'nu sevdiğim ve O'na kavuşmak isteğim için ibadet ederim."

Ebu Talib-i Mekki eserinde ibadet edenlerin âlimlerce dört gruba ayrıldığını söyler:

1. Din ile dünya kazanmak isteyenler. Bunların niyeti Allah rızası değildir. Onlar münafıklardır. Yaptıkları görünüşte ibadettir fakat aslında dine ihanettir. Bu ibadetten kendilerine bir sevap yazılmaz, hesap sorulur.

2. Cehennem ateşinden korkarak ibadet yapanlar.

3. Cennet nimetlerine ulaşmak için ibadet yapanlar. Bu iki grubun ibadeti geçerlidir, fakat kendileri fazilette geridir. Şeytan onlara vesvese ile zarar verebilir.

4. Sırf Allah rızası için ibadet yapanlar. Bunlar gerçek müminler ve âşık kullardır. Onlar hakiki tevhit ehlidirler. Cennet ve cehennem olmasa da onlar aynı muhabbet ve samimiyetle yüce Allah'a kulluk ederler. Onlar ihlasa ulaşmış has dostlardır. Şeytan onlara bir zarar veremez. Dinin içi samimiyet, dışı edeptir. Hadiste geçtiği gibi, yüce Allah'ın en sevdiği ibadet, kulun kalbindeki samimiyetidir. (Ahmed, Müsned, 5/254.)

Kısaca, Kutü'l-Kulub, Allah rızasını hedefe alan kalplere azık olacak ilim, marifet, muhabbet ve edep cevherleriyle dolu bir hazinedir. Bu hazineden payını alanlara ne mutlu!

“Yol” ve “Yolcu” Muhasebesi

“Biliniz ki, Benim
dosdoğru yolum işte
budur. Size bu yolda
yürümek düşer. Sizi
bu yoldan ayıracak
başka yollara
sapmayın.”
(En’am, 6/153.)

Biz, bu hayatta maddi varlığımızla anne rahminden toprağa uzanan bir yolun yolcularıyız. İnanç ve hayat tarzımızla da bir yolda seyre ediyoruz. Bu anlamda bizler, “Allah Yolu”nun yolcularıyız, bu yolda yürümeye karar vermişiz. Hayatın ancak bu şekilde anlamlı olacağına inanmışız.

Kıldığımız namazlarda hep “doğru yol”da kalmayı niyaz eder ve şöyle yalvarırız: “(Ya Rabbi!) Bizleri doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna kavuştur.” (Fatıha, 1/6-7.) Bu yakarışı yinelemekle manevi bir yolun yolcusu olduğumuz bilincini kazanırız. “Yol” ve “yolcu” hassasiyetine sahip olmak, başkaları için belki önemli değil, ama inanan kimseler için ayrı bir anlama sahip olduğu kesin.

Bu yolda ilk defa bizler yürümüyorumuz. Aksine tarih boyunca başta peygamberler olmak üzere nice salihler bu yolu takip ederek Allah rızasına ve sonsuz saadete yürümüşlerdir. Onlar, manevi nimetlere mazhar olmuş, fazilete ermiş kimselerdi. (Nisa, 4/69.) İşte bizler de dualarımızla daima onların izini takip etme ve bu kervana katılma arzumuzu dile getiririz.

Hak yolda yürürken bazen zemin kaygan bir hâle gelebilir, ayaklarımız sürçebilir. Ama bu yolculukta bizler yalnız değiliz. Aksine Rabbinizin yardım ve desteği, koru-

ma ve kayırması hemen yanı başımızdadır. Bu yüzden O’ndan daima azim ve kararlılık diler, ayaklarımızı sabit kılmasını şöyle niyaz ederiz: “Rabbimiz! Ayaklarımızı kaydırma, kâfirler topluluğuna karşı bize zafer lütfeyle.” (Bakara, 2/250.)

Kulluk yolu hep kavşaklarla doludur. “Doğru Yol” bilincine sahip olmayanların kafası bu yol ayrımlarında karışabilir. Dolayısıyla yanlış yollara sapmamak için insanın yol haritasını iyi belirlemesi gerekir. Allah’a (c.c.) götüren yolla şeytana götüren yolları birbirine karıştırmamalıdır. Şu ayette belirtildiği gibi Allah’a (c.c.) giden yol tektir. Ancak şeytanın yolları çeşitlidir: “Biliniz ki, Benim dosdoğru yolum işte budur. Size bu yolda yürümek düşer. Sizi bu yoldan ayıracak başka yollara sapmayın.” (En’am, 6/153.)

Yollar farklı farklıdır ve hepsi de insana açıktır. Bir tarafta sonsuz esenliğe götüren “dosdoğru yol” vardır. Diğer tarafta ise korkunç hüsrana götüren “yollar” vardır. Bir taraftan sonsuz mutluluk ve güzellikler diyarı cennetler vardır. Öbür tarafta ise elim azabın, hüsrana ve hasretin olduğu cehennemler vardır.

Yolda seyretmenin kuralları vardır. Bu kuralları ihlal etmenin de bir bedeli, bir cezası vardır. Ba-

zen bunu hayatınızla dahi ödemek mecburiyetinde kalabilirsiniz. Başkalarının hayatını da tehlikeye atabilirsiniz. O bakımdan yola çıktığınızda bütün dikkatinizi toplarsınız. Çünkü dalgınlığa ve ihmale gelmez. Yoksa bedeli ağır olur. İşte kulluk yolculuğu da böyle bir şeydir. Bütün ilgi ve dikkatinizi toplayarak bu yolda yürümelisiniz. Sınırlara ve ölçülere riayet emelisiniz. (Nisa, 4/13-14.)

Yol haramilerine de dikkat etmeliyiz. Önümüzü kesmek için haydutlar, eşkıyalar beklemektedir. Onlar, karşımıza çıkıp bizleri sarp yollara saptırmak istemektedir. Evet, şeytan ve taife-i Allah'a (c.c.) giden yolun üzerinde oturmaktadır. Nitekim İblis, "Senin doğru yolunun üzerinde oturup bekleyeceğim." (A'raf, 7/16.) diye ilan etmiştir. Bizler onu ve askerlerini göremiyoruz. Ancak onlar her daim bizleri gözetlemektedir. (A'raf, 7/27.) Pusu atmış bizleri beklemektedirler. "Nereden avlayabilirim?" Bunun hesabını yapmaktadırlar.

Şeytan, bazen de önümüze düşer, samimi bir yoldaş gibi bizimle beraber hareket eder. Doğru yoldan saptırmak için peşine takılmamızı, adımlarını takip etmemizi ister. Kur'an bu konuda bizleri şöyle uyarır: "Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin." (Nur, 24/21.)

Şeytan ve takipçileri Hak'tan yana gözükerek bizleri şerre sürüklemeye çalışır. İnsanın şey-

tanla olan yoldaşlığı Kur'an'dan kopuşla başlar. Bu öyle bir kopuştur ki insan doğru yoldan saptığını dahi fark edemez bir hâle gelir. Hak yolda olduğunu zannederek şerre hizmet etmeye devam eder.

Bu konu da ilahî Kelam'da şöyle dile getirilir: "Her kim Rahman'ın buyruklarından yüz çevirirse Biz de ona şeytan(lar)ı musallat ederiz. Böylece şeytanlar onun en yakın yoldaşı olur. Şeytanlar böylelerini yoldan çıkarır; ama onlar hep doğru yolda olduklarını sanırlar." (Zuhruf, 43/36-37.)

Varlık boşluk kabul etmez. Bu hüküm, insanın iç dünyası için de geçerlidir. Sen, duygularını, düşüncelerini, kalbini, aklını yönetemezsen onu yöneten birileri çıkar. Bu, şuna benzer: Bir ülkenin iktidarı zayıf olursa o ülkeyi yönetmeye kalkışan çok olur. Aynı şekilde insanda da iman ve teslimiyet kalesi güçlü olmazsa, şeytan o insanın iç dünyasında yönetimi ele geçirir. (Mücadele, 58/19.) Ancak bu insanlar hâlâ kendi akıllarıyla kendilerini idare ettiklerini zannederler.

İnsanlardan da şerre saplanıp doğru yolu kesmeye, onu eğri büğrü göstermeye çalışacak olanlar vardır. Bunlar, din konusunda şüphe ve istifhamlar ortaya atıp hakikati gölgelemeye gayret edeceklerdir. Peygamberlerin hayatı bunlarla mücadele ile geçmiştir. Nitekim Şuayp Peygamberin halkına şöyle selendiğini görüyoruz: "Hem öyle

tehditler savurarak, yol başlarını tutup, Allah'a iman edenleri O'nun yolundan çevirmeyin ve bu yolun eğri büğrü olduğuna dair, şüpheler verip halkı yanıltmayın." (A'raf, 7/86.)

Girdiğimiz her yol bizi bir hedefe götürür. Hayat yolunun sonunda da hepimiz Allah'a (c.c.) varacağız. Bütün yollar O'na çıkmaktadır. Bir toplanma günü bizleri beklemektedir. Hayatta hangi yolu takip edersek edelim, O'nun huzurunda olacağız. Bundan kaçış yoktur. Ancak burada önemli olan O'nun razı olduğu yoldan O'na varmaktır. Rahmet Elçisi'nin izini takip ederek O'na kavuşmaktır.

Mademki insan nihayetinde Ebedî Dost'a varacaktır. Öyle ise mümin bu dostluğu buradan başlatır. Gönül dünyasında Rabbine mutena bir yer ayırır. O'nunla özel bir muhabbeti ve ülfeti olur. Hiç kimseye açmadığı sırlarını, dertlerini O'na açar. O'na açılmakla yalnızlıktan kurtulur. Namazlarla bu gönül bağı sürekli tazelenir. Böylece kalbinin katılaşmasına fırsat vermez. Rükûsunda, secdesinde bütün içtenliği ile şükürünü ve saygısını O'na arz eder. Var yok her şeyini O'na borçlu olduğunu derinden hisseder. Bütün samimiyetiyle O'na bağlanır. Çünkü O, şahdamarından daha yakındır ve daima onunla beraberdir. (Kaf, 50/16; Hadid, 57/4.)

“Yüce Allah şöyle
buyurur: Ben Rahman’ım,
o (akrabalık bağlarının
adı) da rahimdir. Ona kendi
ismimden türeyen bir isim
verdim. Onunla ilişkiyi
sürdürenle ben de ilişkiyi
sürdürür, onunla ilişkiyi
kesenle ben de ilişkiyi
keserim.”
(Ebu Davud, Zekât, 45.)

Rahman’ın Rahmetine Açılan Kapı: Sılayırahim

Rahman ve Rahim olan Allah’ın
adıyla...

Yeni güne her hayrın anahtarı olan bu sözlerle merhaba diyen mümin, gününün hayırlı ve bereketli geçmesini diler Rahman olan Allah’tan. Ağzına ilk lokmayı koyarken, elbisesini giyerken, evinden ayrılıp aracına binerken; belki bir sınava, toplantıya veya ameliyata girerken, Rabbinin huzuruna durup O’na kulluğunu arz ederken hep bu sözler dökülür dudaklarından. Çünkü en sıradan işlerden en önemli vazifelere kadar yaptığı her işin O’nun rahmetiyle noksanlı, dosdoğru ve sağlam olmasını arzu eder. Günün her anında bir rahmet arayışı içerisinde âdeti. Kendisine merhametiyle muamele etmesi, rahmetini asla esirgememesi için Rabbine gizli ve aşikâr dua eder. O’nun kâinatı kuşatan sonsuz rahmetinden biraz daha pay alabilmek için kendisine vesileler arar. Rasulüallah Efendimiz’in aktardığı bir kutsi hadiste, Yüce Rabbimiz, bu vesilelerden birini şöyle açıklar: “Ben Rahman’ım, o (akrabalık

bağlarının adı) da rahimdir. Ona kendi ismimden türeyen bir isim verdim. Onunla ilişkiyi sürdürenle ben de ilişkiyi sürdürür, onunla ilişkiyi kesenle ben de ilişkiyi keserim.” (Ebu Davud, Zekât, 45.)

Allah’ın sonsuz rahmet sahibi olduğunu ifade eden “Rahman” ve “Rahim” isimleri gibi rahim kelimesi de, “merhamet, esirgeme, severek ve acıyarak koruma” gibi manaları içinde barındıran rahmet kökünden türemiştir. Rabbimiz, insanların birbirlerine soy bakımından bağlanmalarını sağlayan biyolojik yapıya “rahim” adını vererek onu hem bireyler arası sevgi ve merhameti güçlendirecek hem de kendi rahmetinin yayılmasına vesile olacak bir bağ kılmıştır. Dolayısıyla akrabalık ilişkilerini sürdürmek manasındaki “sılayırahim”, ilahî bir emir, ayet ve hadislerde önemi üzerinde ısrarla vurgulanan salih bir amel olmanın yanı sıra Rabbimizle olan ilişkimiz bağlamında hayati önem taşıyan bir davranış biçimidir.

Sılayırahim, kan bağı ve evlenme yoluyla oluşan akrabalık bağlarını canlı tutmayı, en yakından en uzağına kadar tüm akrabalarla iyi ilişkiler içerisinde olmayı ifade eder. Dolayısıyla başta akrabalık haklarına riayet etmek (İsra, 17/26.) olmak üzere tatlı bir tebessümden selamlaşmaya, telefonla hatır sormaktan ev ziyaretlerine, hayır dua etmekten maddi ve manevi yardımlaşmaya kadar onlarla irtibatın devamını sağlayan ve samimiyetin göstergesi olan her türlü tutum ve davranış sılayırahmin yerine getirilmesini sağlar. Hadis-i şerifte belirtildiği üzere sılayırahmin yerine getirilmesi de rahmet-i Rahman'ın mümine ulaşmasını mümkün kılar. Bu rahmet sayesinde sılayırahimde bulunan kimsenin rızık bollaşır, ömrü bereketlenir. (Müslim, Birr ve Sila, 20.) Dinimizin övdüğü ve inananlara tavsiye ettiği bütün iyilikler, sılayırahimle birleşince daha da kıymetlenerek mizana eklenir. Yoksul birine verilen sadaka "bir", yoksul akrabaya yapılan maddi yardım ise hem sadaka hem de sila-i rahim olmak üzere "iki" sadaka kabul edilir. (Tirmizi, Zekât, 26.) Sılayırahmi terk ederek akrabalık bağlarını koparmak ise "kat'ı rahim" şeklinde ifade edilir. "... onunla ilişkiyi kesenle ben de

ilişkimi keserim." (Ebu Davud, Zekât, 45.) buyuran Rabbimizin belirttiği üzere kat'ı rahim, yalnızca akrabalarla değil Rabbimizle olan irtibatı da sona erdirmek, O'nun rahmetinden uzaklaşmak demektir. Oysaki kâinatın işleyişi bu rahmet üzere kurulmuş, bütün âlem onunla hayat bulmuştur. Kış mevsiminde ölü bir toprağa dönüşen yeryüzünün yemyeşil giysileriyle baharı karşılaması (Rum, 30/50.), gecenin dinlenmeye elverişli kapkaranlık bir örtü olup, yaşamın tüm renklerini yansıtan gündüzün tüm canlılığıyla hayata yepyeni sayfa açması (Kasas, 28/73.) ve daha nicele-ri Rahman'ın rahmetinin eserlerindendir. Yarattığı her şeyin rızkını üstlenmiştir Yüce Mevla ve O'nun rahmeti gazabını geçmiştir. Böylesine engin bir rahmetten mahrum bırakılmak inanan bir insan için oldukça ağır bir ceza olsa gerektir ki bu da sılayırahmin Rabbimizin nezdinde ne kadar değerli olduğunu gösterir.

"Ya Rasulallah! Benim yakınlarım var! Ben onlarla irtibatımı sürdürüyorum, onlar benimle alakayı kesiyorlar! Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar! Ben onlara yumuşak davranıyorum, onlar bana kaba davranıyorlar!" diyerek Allah Rasulü'ne şikayette bulunan

kimsenin durumu gibi sılayırahimde bulunulan akrabaların bazen kıskançlıktan bazen unutkanlıktan bazen kin ve nefretten ya da sadece tembellikten kaynaklanan ilgisiz hatta yıkıcı tavırları olabilir. Fakat bunların hiçbirisi, hatta akrabaların farklı inançlara mensup olmaları dahi, sılayırahme son vermek, akrabalık bağlarını tamamen koparmak (kat'ı rahim) için geçerli bir mazeret olarak görülmemiştir. "Sılayırahim yapan, akrabasından gördüğü iyiliğe iyilikle karşılık veren kimse değil, akrabası kendisine iyiliği kestiğinde dahi onlara iyilik yapandır." (Buhari, Edeb, 15.) buyuran Rasulüllah Efendimiz, kendisine bu şikâyetle gelen kimseye akrabalarının davranışlarına aldırmadan sılayırahme devam etmesini, böylece Allah'ın O'na yardımda bulunacağını ifade etmiştir. (Müslim, Birr ve Sila, 22.)

Bireyin dinî ve dünyevi yaşantısına huzur ve esenlik getiren sılayırahim, Rahman'ın rahmetine açılan bir kapıdır. Bu kapıdan yayılan ilahî rahmet, toplumun tamamına nüfuz ederek birlik ve beraberliği güçlendirir, parçalanıp bölünmekten uzak olan toplum ise ilahî rahmetin yansımasına açık hâle gelir.

Aksiyoner Bir Âlim: Hasan Basri Çantay

Mütareke yılları olarak bilinen Millî Mücadele öncesinin karanlık ortamında Balıkesir’de yayın hayatına başlayan bir yerel gazetede, Mehmet Akif Ersoy’un özel olarak yazıp gönderdiği şu sade ve anlamlı dörtlük yer alacaktır:

“Düşman sesi duymak istemezsen
Kardeş sesidir uyan bu sestem!
Kalkınca görür ki sabah olmuş
Vaktiyle uyanmayan bu sestem...”

Dörtlükteki “ses” kelimeleri bu yerel gazetesinin ismine atıftır ve söz konusu gazete, millî mücadeleye hazırlık safhasında cesur duruşuyla dost düşman pek çok kişinin dikkatini çekecek, millî şuurun uyanmasında büyük bir hizmet görecektir. Ses gazetesidir. Aralarında samimi arkadaşlarının da bulunduğu pek çok kişinin, “Senin bir gazeten mi bu dünyayı düzeltecek? Başına bela alacaksın. Vazgeç, yapma...” diyerek “Ses”i çıkarmaktan vazgeçirmeye çalıştığı kişi ise merhum Hasan Basri Çantay’dır. (Mücteba Uğur, Hasan Basri Çantay, TDV Yay., Ankara 1994, s. 9-10.)

Düzenli bir eğitim hayatı olmamasına rağmen kendisini yetiştiren ve yaptığı Kur’an-ı Kerim tercümesiyle temayüz eden Hasan Basri Çantay’ı anlatan bir yazıya, çıkardığı bir gazeteden söz ederek başlamamız, kendisinin ilmî yönünü görmezden gelmek ya da ikinci plana atmak anlamına gelmemelidir... Bu şekilde başlayarak çağdaşı pek çok âlimin içinde yaşadığı dönemin şartlarını hatırlatmak ve hayatını bu zaviyeden ortaya koymak amacı güdülmüştür. Nitekim Hasan Basri Çantay merhum,

Ses’ten önce çıkardığı pek çok gazete ile millî mücadeleye destek vermiş, iç ve dış düşmanlara karşı mücadele etmiş, nihayetinde Ses’in kapatılması ve kendisi hakkında çıkarılan tevkif emriyle birlikte büyük zorluklarla geçen bir kaçaklık dönemi yaşamıştır. Dokuz ay on gün süren bu kaçaklık devresinden sonra silahlı ve açıktan dolaşarak millî mücadeleye için koştururken o günlerin hatırası müzmin bronşit de kendisine eşlik etmiştir. (Uğur, s. 19.)

Millî mücadeleye yayınlarıyla olduğu kadar bilfiil içinde bulunarak da destek olan Hasan Basri Çantay’ın, Mehmet Akif Ersoy’la olan dostluğuna da değinmek gerektiği kanısındayız. Mehmet Akif’le dostlukları Sırat-ı Müstakim dergisi idarehanesinde tanışmalarıyla başlamış ve Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde milletvekillikleri sırasında perçinleşmiştir. Bu ikilinin meclis oturumlarında da birbirlerinden neredeyse hiç ayrılmadıkları görülecektir. Bu yakın dostluğun etkisiyledir ki Akif merhumu İstiklal Marşı yarışmasına katılmaya, şartları da onun kabul edeceği şekle gelmesini sağladıktan sonra ikna edenlerden biri de Hasan Basri Çantay’dır. (Mustafa Özçelik, “Hasan Basri Çantay ve Akifnâme’ye Dair”, Hasan Basri Çantay, Akifnâme içinde, s. 11-12.) Mehmet Akif Ersoy, Bursa ve Balıkesir çevresinden gelen Yunan mezalimi haberlerinin tesiriyle yazdığı Bülbul şiirini “Basri Bey oğlumuz” diyerek kendisine ithaf etmiştir. (Emin Işık, “Hasan Basri Çantay”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 8, s. 218; Uğur, s. 25.)

Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinde hiçbir gruba temayül göstermeyen Çantay, sonuna kadar bağımsız kalmıştır. (Işık, s. 218.) Ancak bu bağımsızlığı onu

etkisiz kılmamıştır. Yunanlıların Eskişehir'i alarak Polatlı'ya ilerlemeye başladığı günlerde Meclisin Kayseri'ye taşınmasıyla ilgili önergeler verilmişti. Böylesine kritik günlerde on dokuzu din âlimi olan otuz milletvekili bir gece Taceddin Dergâhı'nda toplanmış ve bir önerge hazırlamışlardır. Onlar arasında olan Hasan Basri Bey'in kaleminden çıkan önergede Meclis'in eşliğinde ölür; ancak bina-dan diri çıkarak bir adım geri gitmeyiz denmiştir. (Uğur, s. 28.)

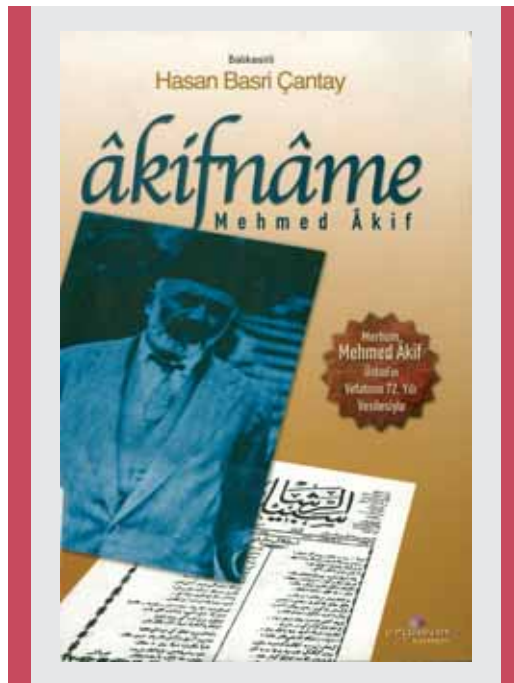
Birinci Meclisteki görevinin ardından Balıkesir'e edebiyat öğretmeni olarak dönen Çantay, bir yan-dan da şehit çocukları yuvası müdürlüğü yapmış-tır. Yüz otuz iki şehit çocuğunun eğitim gördüğü bu yurt, o günün zor şartları içerisinde halkın hi-mayesiyle bu çocukları hayata hazırlamış ve kalkın-mada görev alacak gençleri yetiştirme açısından da önemli bir rol üstlenmiştir. (Uğur, s. 114; Işık, s. 218.) Hasan Basri Çantay, bütün bu faaliyetlerinin yanı sıra gazeteciliği de bırakmamış ve kendi çıkardığı Zafer-i Milli gazetesinde yazılar yazmaya devam et-miştir. Bu yazılarında, kurtuluşun nasıl felaketler-den geçerek kazanıldığını, böylesine zor kazanılan bir özgürlüğün ne kadar kıymetli olduğunu anla-tırken bundan sonra re-havete kapılmaya hakla-rının olmadığını, idealist olmanın gereğini anlatı-yordu gençlere. İşte on-lardan kısa bir örnek: "Ey milletin necip çocukları! Milletin dertlerini ahiret-te mi terennüm edecek-siniz. Şair demek mutla-ka hevaiyatçı mı demek-tir? Hani hamasi genç şa-irlerimiz? Hani mefkûreci ve ateşli arkadaşlarımız?" (Uğur, s. 112.) "Şiirleriniz, hikâyeleriniz, eserleriniz ıstırapları, sefaletleri te-selli etmeli, sosyal haya-tımızın her safhasını apa-çık göstermeli, hurafelerle

Hasan Basri Çantay dünya nimetleri için eği-lip bükülmeyen bir karakter yapısına sahiptir. Yazdığı yazılardan telif ücreti almayan merhum Çantay, Meal-i Kerim'den aldığı ge-lire de el sürmemiş, bu gelirin tamamını ad-na yaptırdığı camiye bağışlamıştır.

pençeleşmeli, bu acımasız hayatta başarıya ulaşma-nın yollarını anlatmalı, bir şeyin iyi veya fena ol-duğunu ispat etmeli. Kısacası bir gaye, bir maksat gözetmeli. O suretle ki eseri okuyanlar dimağında yepyeni bir inkılap, yeni bir uyanış, yeni bir heye-can duysun."

Hasan Basri Çantay'a göre son bir iki asır içinde ba-şımıza gelenler, tamamen sosyal ahlakın bozulması sonucudur: "Felâketimizi doğuran birinci sebep ah-laksızlığımızdır. Bizi can evimizden vuran düşman ne İngiliz, ne Fransız, ne Moskof ne de Alman'dır. Kendimiz, kendimiz, kendi ahlaksızlığımızdır. 'Hep çektiğim kendi cezâ-yı amelimdir...' Felaketlerden ibret almayan milletler batır. Bundan sonra aklımı-zı başımıza alarak saydığımız yanlış yollardan ay-nılmazsak, Allah göstermesin, bizim de batmamız haktır ve gerçektir." (Uğur, s. 118-120.)

Babasını erken yaşta kay-bedip düzenli eğitim ha-yatını yarıda keserek genç yaşlarda hayata atılan, mütareke yıllarının ağır-lığını bütün ruhunda his-seden, o yükü severek omuzlayan, Millî Müca-delenin kazanılmasından sonra da dur durak bilme-den çalışan Hasan Basri Çantay, 1928'de zihin yor-gunluğu hastalığına ya-kalanmıştı. Bir süre teda-vi gördükten sonra dokto-runun tavsiyesiyle emek-li oldu. (Özçelik, s. 9-11.) Bun-

dan sonra bir müddet tarım ve ticaretle uğraştı. Daha sonra tekrar dinî, ilmî ve edebî telif ve tercüme faaliyetlerine geri döndü.

Hocası ve dostu Mehmet Akif Ersoy gibi Hasan Basri Çantay da dünya nimetleri için eğilip bükülmeyen bir karakter yapısına sahiptir. Yazdığı yazılardan telif ücreti almayan merhum Çantay, Meal-i Kerim'den aldığı gelire de el sürmemiş, bu gelirin tamamını adına yaptırdığı camiye bağışlamıştır. (Uğur, s. 121.)

Yeri geldiğinde farklı imzalarla bir gazetenin bütün yazılarını yazan (Uğur, s. 59.) Hasan Basri Çantay, gazete yazılarının yanı sıra basılmış basılmamış pek çok esere de imza atmıştır. "Mektepli Yavrularıma" isimli eseri, yöneticiliğini yaptığı Şehit Çocukları

cümeleri de basılı eserleri arasında yer almaktadır. (Uğur, s. 63-65.)

Hasan Basri Çantay denilince ilk akla gelen eseri ise hiç şüphesiz "Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim"dir. Açıklamalı tercüme diyebileceğimiz bu eser, ayet meallerinin yanı sıra gerekli yerlerde dipnotlar şeklinde açıklamaları da ihtiva etmektedir. Yöneltilen birtakım eleştiriler olmasına rağmen günümüzde de itibar edilen tercüme çalışmaları arasındaki yerini muhafaza eden bu tercümenin ön sözünde, tercüme işinin zorluğunun yanı sıra yaptığı tercümenin niteliğini de ortaya koyacak şekilde şunları söyler merhum Çantay: "Kur'an'ın bir tek lafzında -behâ biçilmez, atlanıp geçilmez nadide cevherlerden üstün ve gömülü- öyle muhtelif manalar var ki bütün onlar dinimizin pırlantadan kıymetli temel

taşlarıdır. Bunların hepsini tercemenin metninde sıralarsak, o 'terceme' olmaz, 'izah' veya 'tefsir' olur, ihmal edersek 'tak-sir' olur. Nihayet 'Allah Kelâmı' ile beşer kelâmı beyninde ki fark tıpkı Yaradanla yaratı-

lan arasındaki farkdır. Bu gerçektir, muhakkaktır. Bu farkı gidermiye ins-ü cin şöyle dursun, melekler ve peygamberler bile muktedir değildir. Çünkü O, 'ezeli', bu 'fânî' bir dildir. İşte sözün özü..." (Hasan Basri Çantay, Kur'an-ı Hakim Meal-i Kerim, İstanbul 1952, s. 6.)

O ezeli sözün korunması uğruna bütün hayatını adayan Hasan Basri Çantay, 3 Aralık 1964'te İstanbul'da vefat etmiş, mezarının çok sevdiği dostu Mehmet Akif'in yakınında olması yönündeki vasiyeti üzerine Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir. (Işık, s. 218.)

Sözlerimize Hasan Basri Çantay'ın Kur'an tercümesinin önsözünü noktaladığı duayla son verelim: "Ey yüce Allah'ım! Kur'an-ı hakimini iman ile okuyan, onun hikmet ve faziletlerine ikan ile uyan, onun sermedi ve ilahî zevkini aşk ve iman ile duyan din kardeşlerimiz ve aziz Türk milletimizi bitmez tükenmez lutf-ü inayet ve hıfz-u siyanetine mazhariyetle şâdan ve iki cihanda seadet ve refahın her türlüyle begâm ve handan eyle amin." (Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, s. 9.)

Akif merhumu İstiklal Marşı yarışmasına katılmaya, şartları da onun kabul edeceği şekle gelmesini sağladıktan sonra ikna edenlerden biri de Hasan Basri Çantay'dır.

Yuvası öğrencileri için hazırlamıştır. "Müslümanlıkta Himaye-i Etfal" isimli eseri ise bu çocukları korumanın ve yetiştirmenin önemine dairdir ki savaş sonrasının toplumsal ortamında elzem bir çalışmadır. Merhumun "Ülkü Edebiyatı" isimli eseri ise "sanat sanat içindir" edebi anlayışına bir eleştiri olarak kaleme alınmış ve her türlü sanatın toplum için olduğu tezini savunmuştur. Merhum Çantay'ın istifademize sunduğu bir başka eser ise, Diyanet İşleri Başkanlığının isteği üzerine tercüme ettiği, İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin "el-Fıkhu'l-Ekber" isimli risalesidir. "Kara Günler ve İbret Levhaları", merhumun kaçaklık günlerine dair hatıralarını ve Ses gazetesindeki bazı yazılarını içermektedir. "Âkifnâme", dostu, arkadaşı ve hocası Mehmet Akif Ersoy'un kısa hayat hikâyesi, sanatı, fikirleri, onunla ilgili hatıralar ve ölümünü izleyen günlerde basında çıkan yazılardan bir kısmına dairdir. Klasik kırk hadis türünde yazdığı on kitapçıktan oluşan ve toplam dört yüz hadisin yer aldığı kırk hadis kitapları, "Zekâ Demetleri" ve "The Straight Path of Islam" isimli ter-

İnsan Hâli

İnsan bu büyük gelişmelerin arasında kendisine rehberlik edecek bir yol göstericiye sahip olmadıkça, karanlıkta, bilinmezler coğrafyasında gezen bir yalnız yabancı gibi düşüp kalkarak yol alamaz bir durumdadır.

İnsandaki sevme gücü, sonsuz bir varlığa karşı muhabbete dönüşmedikçe, dünyevi vuslatların hiçbirisi insanı tatmin edecek güç ve kudrete ulaşamıyor.

Söz insandan açılınca, kelimeler çoğu zaman yetersiz kalıyor. Kelimelerle kendisini ifade edemeyen insan, kimi zaman müziğin ritmiyle anlatmak ister kendini ve bütün anlaşılmasız anlamlarını müziğin tınısına yükler, kimi zaman da bir tebensüm, bir gözyaşıyla varlığını var eder.

İnsan, çok girift bir varlık. İniş çıkışlarının hesabı yapılamamış bir varlık. Gülerken ağlayan, ağlarken gülen bir varlık. Kimi zaman çok katı, kimi zaman çok zarif ve yumuşak... Öyle ki, sanki insan, evrenin bütün yükünü sırtında taşıyan bir hamal, bazen de gökte uçan ve hatta gök kubbenin çatısında olduğunu sanan, her şey bana, benim için diyen ve her şeyi kendine hizmet ettiren zorba bir varlık. Çelişkilerin, zıtların, aynileşmelerin kabiliyetini kendinde taşıyan tek varlık galiba insandır.

Her şeyle kavgalı, çelişkili, kendisiyle bile savaş halinde olan insan iken yine her şeyle özdeşleşen, her şeyi kendisi ve kendisi gibi gören de yine insandır. Bu varlık ve varoluş kapsamı geniş olan varlık, varlık ve varoluşunun genişliği kadar da zevklere, sevinçlere, hüznönlere, kahredişlere de sahip bir varlıktır.

Evrende insan kadar büyük, insan kadar karmaşık bir varlık yok iken, insan kadar yalnız, insan kadar gariban bir varlık da yok. Yine insan kadar ceb-

bar, insan kadar merhamet sahibi bir varlık da yok bu âlemde... Her varlıktan varlıklı ve büyük varlık mahiyetine ve varoluş olgusuna sahip olan insan, aynı zamanda insan teki olarak da bütün insanlardan farklı bir varlık ve varoluş şuuruna sahip bir varlıktır. Nereden bakılırsa bakılsın bütün bir evrenle varlık olarak özdeş yine bütün bir evrenden farklı ve yüce bir varlık olarak var olan tek varlık insandır.

İnsanın varlığı büyük ve varoluşu da çok kapsamlı olunca, insanın ihtiyaçları da o nispette büyük ve kapsayıcı olmaktadır. Bütün bir evren, insanın arzularını karşılayamaz halde iken, bir son nefesle insan, bir avuç toprağa bile sahip olamaz acizyetler içinde ebedi suskunluğa düşmekte. Anlaşıyor ki insan, hem çok yüce ve hem de çok aciz ve yalnız bir varlık.

İnsan bu büyük çelişkilerin arasında kendisine rehberlik edecek bir yol göstericiye sahip olmadıkça, karanlıkta, bilinmezler coğrafyasında gezen bir yalnız yabancı gibi düşüp kalkarak yol alamaz bir durumdadır. Fırtınalı havada çakıp sönen şimşek aydınlığında yürümek ne kadar güvenli olabilir?

İnsan varlığının arzu ve isteklerinin büyüklüğü karşısında, kendisinin varoluşunun yetersiz kabiliyetlerinden dolayı, ya harama, haksızlığa, hukuksuzluğa başvurarak tatminsiz nefisini tatmine çalışır. Ya da aklını ve irfanını kullanarak arzusuna göre değil ihtiyacına göre nefisini kontrol altına alarak varlığını teskine çalışır.

İnsan; büyük varlığını ve bu varlığının emellerini bu dünyada varlık olarak, kendisine denk bir varlık bulunmaması nedeniyle asla tam tatmin edememektedir. Her şeye sahip olsa bile, ölüme ve ölüm korkusuna karşı kendisini emniyete alacak bir imkâna sahip bulunmadığından hep mutsuz ve ümitsiz olacaktır. Mademki bu âlemde insana denk bir varlık yok, o zaman bu

dünyada insanı tam manasıyla anlayacak bir varlık da yok demektir.

Büyük aşkların sebebi, insandaki yüce ve büyük sevme arzusunun tatmini için başvurulacak çarelerdir. Ve fakat hiçbir insan; büyük aşkının vuslatıyla sevmenin tatminine, bu dünyada ulaşmış değildir. Çünkü aşk, insanın varlık doğasında olan ilahî muhabbetin tecellisinin karşılığını bulma arayışıdır. İnsandaki sevme gücü, sonsuz bir varlığa karşı muhabbete dönüşmedikçe, dünyevi vuslatların hiçbirisi insanı tatmin edecek güç ve kudrete ulaşmıyor. Soyut sevmeye durum böyle iken, somut ve sınırlı varlıklara sahip olmakla insanların tatminini beklemek ise saflıktır.

“Yok bu şehir içre senin vafsettiğin dil-ber Nedim
Bir perî-süret görünmüş bir hayâl olmuş sana”
Nedim

(Yok bu şehirde senin anlattığın güzel Nedim,
Bir peri güzel görünmüş, bir hayal olmuş sana)

Yukarıdaki gerçekler bağlamında insan; hem mülkiyette ve hem de muhabbette, bu dünyada, bu dünyanın bir gereği olarak, küçük olanla yetinmeli ve onunla nefsinin iki cihetten tatmin etmelidir. Yani hem zahiri isteklerini ve hem de batını isteklerini bu sınırlı dünyada sınırlı tutmak zorundadır. Aksi hâlde, sürekli bir tatminsiz, bir hâlden başka bir tatminsiz hâle evrilip son nefesini verinceye kadar beyhude dünya için beyhude bir ömür tüketmiş kimse olur.

İnsanın insana veya insanın tabiatına ve nefsanî isteklerine uygun yaşayabilmesi, çoğu zaman ve insanların çoğu tarafından başarılabilmiş bir durum değildir. İşte bu sebeple Allah; peygamberler ve kitaplar göndererek biz yaratıklarına, yaratılışlarına uygun, tatmin olucu ve teskin edici hayat yaşamamızın imkân ve ilmini sunmaktadır. İlim vacib, bu ilmin bu âlemde yaşanabilir imkânı ise peygamberlerin örnekliğiyledir. Peygamberin hayatına benzer ve ilahî bilgiye uygun bir hayat yaşamak elbette zordur. Önce bilmek, sonra o bilmeye uygun yaşamaya çalışmak ve bu süreci bir ömür boyu, acılara ve sevinçlere rağmen sürdürmek gerek. Doğrusu hayatı zorlanmadan, belki de zevke dönüştü-

İlahî yasa insanın tabiatına, bireysel varlığının kabiliyetine uygun olarak ilahî manaların varlığıdır. Bu ilahî manaları varlığımıza tatbik ettiğimizde hem yakaza hâlinde oluruz ve hem de varoluşumuz bize huzur verecek hâle dönüşür.

rerek yaşamak gerekir. Bilmek; yazmak, konuşmak, yaşamak için gerekli iken, yeterli değildir. Çünkü insanın doğasına ve hayatına, zihnine, kalbine her yerden rahmet ve huzur ilham edildiği gibi, yine insanın her tarafından insana fitne ve fücür da telkin edilmektedir. Her biri insanı bir tarafa çeken ve eğer insan ilahî kanuna uymamışsa insanı parça parça eden bu çelişkilerden, bu gelgitlerden insanın kurtulması zor ve hatta imkânsızdır.

Her taraftan bir rüzgâr: Kimi meltem, kimi zemheri... Her gün ve her coğrafyada yağan yağmurlar kimi bereket kaynağı, kimi sel ve fırtına sebebi... Sabit bir hayat yok, sürekli değişen ve değiştiren hallerin kışkacında insan... Gaflete, tembelliğe mahal yok, her zaman ve her hâlde yakaza (uyanık) hâlinde bulunmak ve ilahî yasayı sürekli zikretmek, bu varoluş dünyasında tek kılavuzumuz. İlahî yasa insanın tabiatına, bireysel varlığının kabiliyetine uygun olarak ilahî manaların varlığıdır. Bu ilahî manaları varlığımıza tatbik ettiğimizde hem yakaza hâlinde oluruz ve hem de varoluşumuz bize huzur verecek hâle dönüşür.

İnsan hayatının kışkaçlar, çelişkiler arasında sürüp gittiğini Molla Cami şöyle ifade ediyor:

“Her kim çalışmakla canana kavuşabileceğini zannederse boş yere emek çekmiş ve her kim çalışmadan onu bulabileceğini tasavvur ederse arzu yollarını ölçmüş olur.

Hiç kimse zahmet ve emekle vuslat hazinesine kavuşamadı. Yine ne gariptir ki, hiç kimse de emeksiz o hazineyi bulamadı. Sahrada koşan herkes yaban eşeğini avlayamadı. Fakat bu avı, koşanlardan başka da kimse yakalayamadı.” (Molla Cami, Baharistan, Çev: M. Nuri Gençosman, İstanbul 1990, s.20.)

TOPRAK

Onunla ölçülmez olan zamanı ölçmek isteriz. Ona ihtiyaç duyduğumuzda bize ses verir. Sevgiyle ekeriz amelimizi de elimizin emeğini de... Ve işte o sakladığı bütün sırları, kalplerde gizlenenleri ve bağrındakileri ortaya koyduğu zaman; insan hâlinin ne olacağını düşünür.

Nakkaştan bir iz düşümdür toprak...

İğne iğne, ilmik ilmik örер hayatın elbisesini. Süsler sürgünlerin boylarını vakti gelince... Hazandan kalma ağlamaklı bir hüznün siller gözlerini nevbaharda. Güler çehresi mevsimin...

Misali bir haşır bağrında filiz verir. Gömdüğü sırları aşikâr kılar, sakladığını dile getirir. Renk renk işler kanaviçesini intizarın...

Vefanın iskelesi, ölümün sırdaşı, doğumun elebaşısıdır...

Rahmet kapısı asıl yurt çağrısıdır...

Hayatın ayakları altına serilmiş... Rüzgârın kanatlarına binmiş zerreleriyle serpilmiş suskun bir yığın, gaybın edepli örtüsü, ebedi geleceğin perdesidir...

Anlamını ifade etmiş her şey onun sinesine dönüş yapar. Yapraklar kendilerini onun kucağına atar. Olgunluğunu tamamlamış meyveler onun bahtına düşer. Bitkilerin benzi onda atar...

Çekirdekler, nüveler, habbeler, daneler onun talihine sokulur... Cemreler ona koşar. Visale pervaz eden ruhlar libaslarını ona tevdi eder...

O hilkatın hamuru, varlığın takatidir...

Aynadır... Kesif, karanlık bir ayna... kendinde hiçbir şey olmayan bir aksin pırıltısını taşır. Vazifeli bir hizmetkâr, kaf-nun mazharı bir satih, soylu bir zamirdir.

Yaşam ondan sağılır. Köklerini ona salar, onunla kıyamda durur ağaçlar. Çiçekler onunla gizler naze-nin ayaklarını. Gül, lale onun bahçesinde esen nessim ile oynar. Bülbül onun ile şenlenir. Aynalık tebdildeki hicranı onun nağmesiyle söyler. Hüzün oradan fırsat bulup sarsar efkârı.

Sanat onun yüzünde boyanır. Sâni-i âlem marifet zarfları onun sözleriyle açar dünyaya...

Muhabbet ondaki sıbga ile el verir gönüllere...

Hilkatin harmanı onda yapılır, semere onda öğütülür...

İstidat onun sahnesinde arz eder kendini enzara. Pazar onda kurulur, çadır onda sökülür...

Korku ona kaçışır, pişmanlık ona... Sessizlik ona sığınır, seslilik ona, ağıtlar onadır...

Eflak içini ona döker, şehirler ona boşaltır yüklerini...

Yorulur çatlar sabrı zamanla. Döndükçe mavi küre biraz daha çatlar. Yer yer yanılır olan biteni. Sökülür türabın dilekleri şecere-i temennadan. Emeller solar, kurur arzu bağının yedi verenleri...

Bilbedahe bergüzide mayasıdır, bütün esma kendisine bildirilen, hilafete namzet kılınan âdemin; âlem-i gayptan alemleri şehadette bir vücutla seyraneyleyedikten sonra varış yeridir...

Zembereği boşalmış ömür onun kalbinde durdurur tik taklarını. Ve insan acbû'z-zeneb'inden diki-lir toprağa ve oradan kalkarak yürür sonsuzluğa...

Şimdi o hüsnüaver bağrına sarılıp umut edilen bir bab-ı saadete varmayı bekler izni ilahi ile zaman nehrinde mütemadiyen akan mahlûkat...

Toprağın bu sırrına ermekten başka bir amaç güden istek, gerçek bir dua değil; delikleri çok önceden yırtılmış marazlı bir ağıdır ve bu ağa sadece yararsız şeyler takılır.

Oysa onunla ölçülmez olan zamanı ölçmek isteriz. Ona ihtiyaç duyduğumuzda bize ses verir. Sevgiyle ekeriz amelimizi de elimizin emeğini de... Ve işte o sakladığı bütün sırları, kalplerde gizlenenleri ve bağrındakileri ortaya koyduğu zaman; insan hâlinin ne olacağını düşünür.

Şüphesiz Allah o gün onlardan tamamıyla haberdardır.

Sanat onun yüzünde boyanır. Sâni-i âlem marifet zarfları onun sözleriyle açar dünyaya...
Muhabbet ondaki sıbga ile el verir gönüllere... Hilkatin harmanı onda yapılır, semere
onda öğütülür...

Kısas-ı Enbiyanın Yıldızı

BUSRA

Ortadoğu'nun ve Suriye'nin incisi, dünya medeniyet mirasının en güzel şehirlerinden biri, belki de birincisi: Busra...Bu tarihî kent, Orta Doğu'da insanlık tarihinin, kısas-ı enbiyanın kilometre taşıdır. Cami, manastır, tapınak, dar pencereleli taş evler ve devasa antik tiyatrolar. Bizans ve Kölemen hamamları ve Selçuklu hanlarıyla birlikte asırlardan beri yaşayan bir barış kenti...

Geniş, verimli arazilerin bittiği ve çölün başladığı noktada kurulmuş. Bedevi akınlarına karşı Doğu Roma İmparatorluğunun tahkim ettiği ileri karakoldur. Milattan önce Nebatilerin başkentidir. Bizans dönemindeyse hem dinî merkez hem de Arabistan vilayetinin başkentidir. Arabistan'dan Orta Doğu'ya gelip giden ticaret kervanlarının zorunlu uğrak yeridir. Palmira ve Petra'dan daha stratejik bir konumdadır.

Ürdün sınır karakolları görülürken direksiyonu doğuya çeviriyor ve yarım saat sonra Busra'nın antik şehir merkezinde ve geniş bir meydana buluyoruz kendimizi. Evler ve surlar iklim ve çevre faktörlerine dayanıklı volkanik bazalt taşlarla örülü. Şehri dolaştıkça, Nebati uygarlığı, Gassani devle-

ti, Roma medeniyeti ve İslam aydınlığının sembol eserlerini bir arada buluyoruz. Asırlardır koyun koyuna yaşayan göz kamaştıncı bir tarihi zenginlik.

Yerli halk, sahip olduğu ve her gün yanından gelip geçtiği olağanüstü imkânların farkında bile değil. Tanıtım zayıf, ulaşım zor. Nargile, çay ve portakal suyu ile turizm gelişmez, ziyaretçi çoğalmaz. Birkaç ahşap oyma, sedef kakma ve kilim dokuma atölyesi ile Busra'da turizm henüz emekleme döneminde.

Busra Arapları da Suriyeli kardeşlerimiz gibi samimi, sevecen ve Türk dostu. Bunu, yakın ilgileri, selamları, çay-börek ikramları ve en az birkaç kelime Türkçeleriyle dışa vuruyorlar. "Hasan Şaş-Yavaş yavaş", "İstanbul çok güzel", "Sultan Abdülhamid büyük rical-ü devlet, vallahül azim!" diyorlar. Müslümanlıkları kadar Busra'nın şehir dokusunu oluşturan uygarlık eserlerinin üst üste, yan yana binlerce yıllık tarihi profiliyle gurur duyuyorlar. Antik dönemden kalma taş evlerin büyük kısmı yerli halk ve yerleşik hayata geçmeye başlayan bedevilerce konut olarak kullanılıyor. Dedelerinin de bu evlerde yaşadıklarını övünerek anlatıyorlar.

Taş hanlar dokuma atölyesi olarak kullanılıyor. Nebati ve Gassaniler'den kalan mermer sütunlar ve taş döşeli protokol yolları, yıkık bir Bizans bazilikası, muhteşem oyma nakışlı yapılar, sessizce turizme açılmış.

Bahira'nın keşfi

Bu şehir Müslümanlar için önemlidir. Çünkü bu coğrafya, bir bilgin tarafından daha çocuk yaşlarda Nur-ı Muhammedi'nin keşfedildiği yerdir.

Rahip Bahira manastırı, bir risalet belgeselidir. Kaynaklara göre Bahira, çölün derinliklerinden, üzerinde gölge yapan bulutla gelen kervan yolcularını konakladığı yerden manastıra davet edip, onlara ziyafet çekmiş, ikramda bulunmuştu. İlmi ve basireti dolayısıyla bu bilgine halk ve kaynaklar Bahira derdi yani "küçük deniz." Diğer bir deyişle ilimle donanmış deniz derya gibi adam.

Bahira, 583 yılında Busra'ya gelen 12 yaşındaki Muhammed ibn Abdillah ile konuşur konuşmaz delilleri ve kürek kemikleri arasındaki nübüvvet mührünü gördü ve amcası Ebu Talib'i uyardı:

- Sakın yeğenin Muhammed'i Şam'a götürme. Benim şahit olduğum beklenen son peygamberin işaret ve delillerini Yahudi hahamlar da görür ve ona zararları dokunur! dedi ve iddiasının üzerinde ısrarla durdu.

Ebu Talip, Bahira'yı ve uyarısındaki ciddiyeti önemsemi ve her yıl gittiği Şam'a bu sefer gitmekten vazgeçti. Bir ay kaldığı Busra çarşısında Mekke'den getirdiği malları sattı, ihtiyaçlarını da alıp kervanıyla Mekke'ye geri döndü.

Yirmi beş yaşında bir kere daha Mekke kervanıyla Şam'a gelen ve Hatice binti Huveylid'in adına alış

Busra sokaklarında serin kantaralar-taş kemerler altından geçiyoruz. Roma ve Memluklardan kalan hamam harabelerini dolaşıyoruz. Selçuklu çeşmeleriyle şehre gelen su medeniyeti Zengiler, Eyyubiler ve Osmanlılardan kalan eserlerle hâlâ yaşıyor.

veriş yapan Muhammed ibn Abdullah Busra'da dinlendi ve çöle girmeden önce nihai ikmalini yaptı. Rahip Bahira'nın manastırını mutlaka ve ibretle görmelidir.

Peygamberler tarihinde Busra

Kur'an tarihi ve Kıyas-ı Enbiya'da Şam ve Busra'nın özel değeri var. Kureyş suresinde Mekke'den kalkan yaz kervanlarının Busra üzerinden Şam'a, kış kervanlarının da Yemen'e sefer yaptıkları vurgulanır.

Rum suresinde ehlikıtap olan Bizans ile ateşperest Sasaniler'in arasında geçen savaşın Busra civarında olduğu Tarih-i Taberi'de rivayet edilir. Hulefa-i Raşidin'in ilki Hz. Ebubekir'in, yıllar önce yaptığı Busra seyahati ve izlenimleri anlatılır.

Busra Valisi'ne Peygamber Efendimiz'in Medine'den gönderdiği davet mektubu yüzünden Müslüman sahabe elçi katledilmişti. Yıllar süren diyalog sonuç vermeyince Halit bin Velit komutasında Doğu Roma üzerine yürüyen İslam ordusunu, bugünkü Ürdün topraklarında karşılayan Bizans kuvvetleriyle aylarca süren çarpışmalar Mute Ovası'nda cereyan etti.

Hz. Ali Efendimiz'in kardeşlerinden Cafer-i Tayyar, Mute'de şehit düşen sahabiler arasındadır.

Busra; nihayet Hz. Ömer döneminde 634 yılında komutan Halit bin Velit tarafından fethedilmiş ve bölgenin büyük bir kısmı İslam ülkesinin topraklarına katılmıştır.

Alparslan'ın 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun Müslümanlara açılmasıyla birlikte Busra, Selçuklu yönetimine girdi. Selçuklular Busra'da çeşmeler ve o yılların dört yıldızlı otelleri olan iki büyük taş han yaptırdı. Müslim, gayrimüslim, tüm yolculara ve gariplere hizmet verdi. Nureddin Zengi'nin vefatından sonra 1174 yılında bölgeye gelen Selahaddin Eyyubi, Haçlılara karşı hac yolunun güvenliği için Busra'yı tahkim etti. Roma'dan kalma anfiteyatra bir garnizon yerleştirdi. Daha 12 yaşındayken Rasûlullah'ın amcasının kervanıyla gelip kervan develerini beklediği yere Mabruku-Naka Mescidi'ni yaptırdı. Mabruku-Naka, dışı devenin çıktığı yer demektir. Aynı noktaya da unutulmaması için bir kadem taş yerleştirdi.

Busra, İttihad-ı İslam için Mısır Kölemenlerine karşı yapılan 1517 Ridaniye Savaşı ile Sultan Selim döneminde Osmanlı idaresine katıldı. Bu şehir Balkanlardan ve İstanbul üzerinden yola çıkan hacıların gidiş dönüşlerinde mecburi ve güvenli bir uğrak yeridir.

Sultan Abdülhamid'in gayretiyle yapılan Hicaz Demiryolu'nun ikmal ve tamir istasyonu Busra'dadır. Ancak Birinci Cihan Savaşı'nın sonunda yani 1918'de Osmanlı'dan koparılmış, Suriye'nin

merkez şehirlerinden uzak oluşuyla eski stratejik önemini kaybetmiştir. Fakat içinde mevcut olan çok kültürlü uygarlıklar yüzünden turist çekerken, şehre sılayırahim ziyareti için gelen Müslüman gezgin gurupları tarafından şenlendiriliyor.

Endülüs ve mağrib-i aksa tipi mimari tarzıyla dört köşe prizmatik mimarisiyle Kölemenlerden kalan Hazreti Fatma Camii'ne giriyor ve ikişer rekât tahiyetü'l-mescit namazı kılıyor ve dua ediyoruz.

Ne büyük nasiptir ki, Busra'yı her ziyaretimde müminlerin bayramına denk geliyor ve cuma namazlarımızı Busra'nın en büyük camii olan Hz. Ömer Mescidi'nde kılıyoruz. Burası Bursa'daki Ulu Cami gibi. Ortasında şadırvan var, kible duvarı nesih ve sülüs yazılarla süslü. Yanlarda mermer sütunlar, kemerli revaklar, ortadaki şadırvanın üzerinde gerili çadır ve arada süzülen güneşin ısıttığı aydınlıkta zikir meclisleri kuruluyor. Kış yaz, her yaştan çocuklar-gençler Kur'an eğitimini bu cami avlusunda hocalardan alıyorlar.

Busra sokaklarında serin kantaralar, taş kemerler altından geçiyoruz. Roma ve Memlukler'den kalan hamam harabelerini dolaşıyoruz. Selçuklu çeşmeleriyle şehre gelen su medeniyeti Zengiler, Eyyubiler ve Osmanlılardan kalan eserlerle hâlâ yaşıyor.

Hamamlarda göbek taşları, külhanlar, sıcak ve soğuk su havuzları ve dinlenme salonlarıyla izleniyor. Dışarıda antik bulvarlar, taş yollar ve Nebatiler'den kalan protokol yollarında dolaşıyoruz.

Busra, her dönemde çöl yolcularının tuluklarını, mataralarını doldurup sahraya açıldığı stratejik bir noktadadır. İslami dönemde ise bu kaynak, hacıların havuzları olarak su ihtiyaçlarını karşılamış.

Surre alayları için de Busra bir dinlenme durağı olmuş. Şimdi bu hacılar havuzuna mahalle çocukları sıcak havalarda giriyor ve serinliyorlar. Şehir içi gezimizin sonunda bizi sabırsızlıkla bekleyen otobüse doğru yürümeye başlıyor ve çölün en güzel şehri Busra ile vedalaşıyoruz.

Camiye Tuğla Koymak

Yıllar önce deniz kenarında olan bir Anadolu şehrinde yeni göreve başlamıştım. Başkanlığımızın bünyesinde henüz çok az sayıda bayan görevli vardı. Görev yaptığım ilde de daha önce hiçbir bayan vaize veya uzman görev yapmamıştı. Büyük bir hizmet aşkı ile göreve başlamış; şehrin her tarafında programlar yaparak müftülüğümüzün bayanların gelip soru sorabilecekleri dertlerini paylaşabilecekleri bir mekân olduğunu anlatmak için koşturuyordum. Âdeta çarşıda, pazarda her karşılaştığım hanımla konuşuyor, kendimi tanıtıyor, müftülüğümüze ve programım olan camilere davet ediyordum. Daha önce çabuk iletişime geçemeyen biri olarak her gördüğüm hanıma kendimi tanıtmaya çabama eşim bile hayret etmişti.

Tabii bu çabamı takdir edenler olduğu gibi bu çabanın boşuna olduğunu, hiç kimsenin evinin rahatlığını bırakıp da camilerdeki programlara gelmeyeceğini söyleyenler, camilerdeki programlara gelse gelse birkaç yaşlı teyzenin katılacağını söyleyerek moralimi bozanlar da oluyordu.

Evet, gerçekten de ilk günlerde bir iki yaşlı teyze idi cemaatim. Müftülükte bazen akşama kadar bekleyip hiç soru gelmeden ayrıldığım olurdu. Şükürler olsun daha sonra cemaatim de, soru sormak veya danışmak için müftülüğü arayanlar da, gelenler de kalabalıklaştı.

İşte o ilk günlerden birinde Camiler Haftası nedeniyle şehrin ziyaret yerlerinden biri olan tarihi bir camide program yapmıştım. Camilerin önemini, cami yaptırmanın faziletini anlatıyordum. Camiyi ziyarete gelen bir hanım tesadüfen programı görmüş kenara oturup bizi dinlemeye başlamıştı. Bir ara elini kaldırıp bir şey söylemek istediğini belirt-

ti. Camilerin ancak cuma günleri tam olarak dolduğunu, diğer günleri boş olduğunu, günümüzde artık cami yapılmasına gerek olmadığını, buralara yapılan yatırımın boşa olduğunu söyledi. Hanımın üzerinde spor bir kıyafet vardı, spor dönüşü camiye uğramış olduğu belliydi. Ben de eğer bu şekilde düşünülecek olursa spor salonları ve stadyumlarda belli zamanlarda dolduğunu diğer zamanlarda boş olduğunu o zaman onların da yapılmaması gerektiğini söyledim. Nasıl buralara toplumun ihtiyacı varsa camilere de ihtiyaç olduğunu anlattım. Bu cevabımdan sonra düşündü ve bana hak verdiğini söyledi. O günden sonra her programa katıldı. Müftülüğe gelir, sorular sorar, sohbet ederdi. Şimdi başka bir şehirde görev yapmama rağmen telefonla hâlâ birbirimizi arayıp konuşuyoruz.

O gün programı bitirmiş, camiden ayrılmak üzere iken yaşlı bir teyze bir şey soracağını söyleyerek beni kenara çekti, kendisi ve eşinin hayallerinin cami yaptırmak olduğunu, ancak bu hayali gerçekleştiremeden eşinin vefat ettiğini anlattı. Kızım, bir kimse cami yaptıracak kadar parası olmasa bir miktar yardım etse yine de cami yaptırmış gibi sevap kazanabilir mi diye sordu. Ona, elbette yapılan hiçbir iyiliğin Allah Teala tarafından karşılıksız bırakılmayacağını, mutlaka mükâfatının misliyle verileceğini anlattım. "O zaman beni müftünün yanına götür" dedi.

Müftülüğe telefon edip sekreterden müftü beyin müsait olup olmadığını öğrendikten sonra teyzenin koluna girip müftülüğe götürdüm. O şehirde yaşamış olmasına rağmen müftülüğün nerede olduğunu dahi bilmiyordu. Eşinin vefatından sonra evlatlarını da bir bir kaybetmiş, yalnız başına bir

Nene çantasını açtı ve o dönemin parası ile oldukça fazla bir para çıkarttı. Hâlimden ve kıyafetinden maddî durumunun pek de iyi olmadığı anlaşılan teyzeden böyle bir yardımı ne ben ne de müftü bey beklemiyorduk.

evde yaşıyor, okuma yazma bilmediği için telefon dahi kullanamıyordu. Programımızı da belediye hopörlerinden duymuş âdeta koşarak gelmişti. 65 yaş aylığı alıyordu, aylığı ona rahat rahat yetip artıyordu. Sıkıca kolumdan tutup müftülüğe giderken yolda bunları anlattı teyze, iki kelimesinden biri şükür olan teyzenin takvası her hâlimden beliydi. Böylece müftü beyin odasına girdik. Kan ter içinde kalan teyze bana sorduğu sorunun aynısını müftü beye de sordu. Müftü bey de aynı cevabı verdi. Program yaptığımız caminin çatısının tamire ihtiyacı olduğunu, yağmur sularının yer yer aktığını söyledi. Nene çantasını açtı ve o dönemin parası ile yüklüce bir para çıkarttı. Hâlimden ve kıyafetinden maddî durumunun pek iyi olmadığı anlaşı-

lan teyzeden böyle bir yardımı ne ben ne de müftü bey beklemiyorduk. Bu para eşi ile beraber cami yaptırmak için sattıkları bir tarla ve 65 yaş aylığından biriktirdikleri idi. Bunun özellikle o caminin çatısında kullanılmasını istediğini söyledi. Müftü bey vakıf memurunu çağırıp parayı teslim aldı, makbuzunu da teyzeye uzattı. Teyze ağlıyor bu güne kismetmiş diyordu. Müftü bey de ben de bu olay karşısında çok duygulanmıştık. Gerçekten de o para o caminin çatısı için yeterli oldu, çok duygulanan müftü bey bunu vaazlarında dile getirdi. Ben ise beni mahcup etmediği için Allah'a şükrediyordum. Allah bana gurbet elde çocuklarımla ziyaret edip el öpebileceğim bir teyze de kazandırmıştı.

Mehmet Âkif Ersoy'un Dindar Kimliğini Oluşturan Faktörlerden Biri: Aile Ocağı

Mehmet Âkif Ersoy, hicri 1290 yılı Şevval ayında (22 Kasım veya 20 Aralık 1873) İstanbul'un geleneksel semtlerinden olan Fatih/Sangüzel Mahallesi/Nasuh Sokağı'nda ailesine ait 12 numaralı evde doğmuştur. Âkif, İstanbul'da doğmuş olmasına karşın babasının memuriyeti münasebetiyle nüfus kâğıdının Çanakkale/Bayramiç'te çıkartılmasından dolayı, doğum yeri olarak Bayramiç ilçesi kayıtlıdır.

Mehmet Âkif Bey'in babası Fatih medresesi müderrislerinden Arnavutluk'un İpek kasabasının Suşişe köyünden, "ümî" bir Arnavut olan Nureddin Ağa'nın oğlu Mehmet Tahir Efendi (1826-1888)'dir. Tahir Efendi, o sıralarda kocası Derviş Efendi'nin ölümlüyle dul kalan, iffet ve namusuna herkesin şahit olduğu Emine Şerife Hanım'a talip olmuştur. Emine Şerife Hanım (1836-1926) ise anne ve baba tarafından Buharalı bir ailenin kızıdır. Kocasından evvel iki oğlunu da kaybetmiş, bir kızıyla İstanbul'da kalakalmıştır. (Ayvazoğlu ve diğ., s. 5.)

Âkif, vefatından dört ay önce verdiği mülakatlar da kendisine ilk dinî telkinlerini aile, mahalle ve

okul çevresinden aldığını ifade etmiştir. Bu konuda özellikle dindar anne ve babasının kendisi üzerinde olumlu etkilerine dikkat çekmiştir. "İlk dinî terbiyemi veren, ev ve mahalle, iptidai, rüşdi tahsil-

den aldığım telkinler olmuştur. Bilhas- sa evin bu husustaki tesiri büyüktür. "Annem çok abit, zahit bir hanımdı. Babam da öyle... Her ikisinin de dinî salabetleri vardı. İbadetin vecdini, zevkini, heyecanını tatmışlardı. Pederim, Nakşi şeyhlerinden Hacı Feyzullah Efendi'nin müritlerinden idi. Annemin tarıkata intisabı yok. Babam bana tasavvuf telkininde bulunmadı." (Eşref Edib, Mehmed Âkif Hayatı ve Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, 1357-1938, (Nevzat Ayas'a ait yazıdan), İstanbul 1938, s. 558-559.) Hakk'ın Sesleri'ndeki manzumelerinden birinin haşiyesinde de babasından şöyle bahseder:

"Babam Fatih müderrislerinden Hoca Tahir Efendi merhumdur ki benim hem babam hem de hocamdır. Ne biliyorsam kendisinden öğrendim. Şiirin daha iyi anlaşılmasına, merhum da vesile olur diye bu açıklamayı yazmaya mecbur oldum." (Süleyman Nazif, Mehmet Âkif, Amedi Matbaası, İstanbul 1924, s. 4.) der.

Öz olarak dindar bir ailede, çevrede yetişen Âkif, tıpkı ailesi gibi samimî dindar bir şahsiyet olarak yaşamış ve o şekilde vefat etmiştir.

Babası Tahir Efendi'nin bir diğer özelliği de onun bir Osmanlı geleneği olan "Huzur Dersleri"ne muhatap olarak katılan âlimlerden olmasıdır. Bilindiği gibi huzur dersleri Osmanlı devleti kurulduğundan beri her ramazan ayında padişahların da katıldığı tefsir toplantılarıdır. Bu dersler, Sultan Üçüncü Mustafa tarafından 1758'de kanuna bağlanmıştır. Kur'an'dan bazı ayetleri açıklayan bir hoca efendi ile onu dinleyen ve yeri geldiğinde birtakım sorular sormak suretiyle konunun açılmasını ve ilmî bir platforma dönüşmesini sağlayan on beş âlim (Muhatap) katılmaktadır. Bu on altı âlim her ders değişmekte, padişah ve diğer davetliler de dinlemektedir. (Ahmet Faruk Kılıç, Milli Yürek, Değişim Yay., Sakarya 2008, s. 10.)

Âkif'in içinde yaşadığı ailesinin temel özelliklerinden birisi de anne ve babasının çocuklarıyla yakından ilgilenmesidir. İlk eşinden olan çocuklarını kaybeden Şerife Hanım, Âkif ile Nuriye'yi derin bir sevgi ve şefkatle büyütüyordu. Tahir Efendi de çocuklarıyla çok meşgul oluyor ve onları her bakımdan en güzel şekilde terbiye etmeye çalışıyordu. Tahir Efendi erkenden kalkar, çocuklarını kendi elleriyle yıkar, kızı Nuriye'nin saçlarını kendi elleriyle tarar, sahleplerini pişirip içirir ve mekteplerine gönderirdi. (Kılıç, s. 11.)

Annesi İsmet Hanım da oğlu Âkif'ten devamlı 'hocazadem' diye bahsederek, ona olan muhabbetini göstermiştir. (Mithat Cemal, s. 159.)

Mehmet Âkif'in çocukluğu dindar, saf, abit ve zahit bir Müslüman çevrede geçmiştir. İçinde doğup büyüdüğü bu çevre şairin kişiliğini, karakterini ve dünya görüşünü derinden etkilemiştir. Süleyman Nazif bu durumu şöyle tasvir etmektedir: "Maişet-i müttekaddimesinin eşkâlini zamanın icabat-ı tabiiy-

yesi az çok tadil etmekle beraber, ilk devre-i hayatının esasını ve ruhunu asla tağyir etmedi." (Süleyman Nazif, s. 4.) Buradan anlaşıldığına göre Âkif'in dinî hayatının teşekkül edip gelişmesinde çocukluk döneminde ailesinden özellikle babasından aldığı dinî bilgilerin ve yaşayış biçimlerinin çok önemli katkısının olduğu muhakkaktır. (Vahit İmamoğlu, Mehmet Âkif ve İnanan İnsan, Ravza Yay., İstanbul 1996, s. 14.)

İyi bir eğitimci olan Tahir Efendi iki çocuğunun da manevî eğitimlerine ayrı bir özen göstermiştir. Onların dinî, ahlaki ve kültürel değerleri yerinde görerek anlayıp kavramaları için yakınlarında bulunan Fatih Camii'ne götürmüştür. Âkif, Fatih Camii adlı şiirinde kız kardeşiyle birlikte babasının iki yanında mutlu bir halde camiye gittikleri o günleri 38 yaşlarında iken şu şekilde dizelere dökmüştür:

"Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: "Bu gece, Sizinle camie gitsek çocuklar erkence.

Giderseniz gelin amma, namazda uslu durun Meramınız yaramazlıksa işte ev, oturun."

"Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi Nazma durdu mu haliyle koyverir peşimi Dalar giderdi. Ben artık kalınca azade Ne aşıkane koşardım hasırlar üstünde Hayal otuz sene evvelki hal-i pişimden Geçirdi başladım artık yanımda görmeye ben: Beyaz sarıklı, temiz, yaşça elli beş ancak Vücudu zinde, fakat saç sakal ziyadece ak Mehib yüzlü bir adem: Kılar edeble namaz; Yanında küçücük kızcağızla pek yaramaz"

Çocukluğunda camiye giden Âkif daha sonraki dönemlerinde camiye gitmeyi sürdürmüştür. "Gidip de öğleyi Fatih'te kılmak istiyoruz", "Geçende Fatih'e çıktık ikindiüstü biraz", "Alıp dolaşmadayım yatsı vakti dünyayı" gibi ifadelerinden onun inançlı ve ibadetlerini camide eda etmeye çalışan bir şahsiyet olduğunu çıkarsamak mümkündür.

Öz olarak dindar bir ailede, çevrede yetişen Âkif, tıpkı ailesi gibi samimi dindar bir şahsiyet olarak yaşamış ve o şekilde vefat etmiştir. Kendisi üzerinde büyük emeği olan anne ve babasını hayatının her aşamasında derin bir sevgi ve saygıyla yad eden Âkif, özellikle babasını Safahat'ın birçok

Âkif içinden yetiştiği aile ocağı sayesinde, sarsılmaz ve güçlü bir iman sahibi, son derece samimi ve dost canlısı, sözünün eri, maddeci hayat anlayışından uzak ve oldukça cömert, asla yalan söylemeyen, her daim verdiği sözü tutan ve şükreden bir insan ve her hâliyle, davranışıyla “örnek” bir insan olmuştur.

yerinde doğrudan veya dolaylı olarak anmış, okuyuculardan babası için dua istirham etmiştir. Böyle kuvvetli bir dindarlığın yaşandığı ailede yetişen Âkif’in dinî şahsiyeti konusunda M. Cemal “O, dinî bir sanatkar gibi değil bir mütefekkir gibi sevmiştir.” (Mithat Cemal, s. 213.) der. Jaschke de “Mehmet Âkifi, sağlam, sarsılmaz hatta biraz çocuksu inançlı tam bir Müslümandı. (Gotthardt Jaschke, Yeni Türkiye’de İslamlık, Çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yay., Ankara 1972, s. 17.) şeklindeki ifadesiyle onun dindarlığını değerlendirir.

M. Tahir Efendi oğluna hiçbir konuda baskı uygulamamış, hatta Rüştîye’den sonra gideceği okulu bile onun tercihinin bırakmıştır. Özgür seçimiyle Âkif, devrin gözde okullarından mülkiyeyi tercih edecek, idadi kısmını bitirdikten sonra, yüksek kısmının birinci sınıfına devam ederken babasını kaybedecektir (1888). Bunun ardından Sarıgül’deki evlerinin yanması ile mülkiyeli Âkif maddi bakımdan çok zor bir durumda kalacaktır. Genç yaşta evin bakımı ve idaresi ile karşı karşıya kalan Âkif, o yıllarda mülkiye mezunlarına hemen iş verilemediğinden yeni açılan ve mezunlarına hemen bir iş verileceği vaat edilen Mülkiye Baytar Mektebi’ne birkaç arkadaşıyla beraber kaydolar. (Ayvazoğlu ve diğ., s. 7-8.) Bu okulu bitirir bitirmez atanır ve mesleği sayesinde Anadolu’nun birçok yerini dolaşarak Türk toplumunu yakından tanıma fırsatı bulur. Bu ara

cümleden sonra tekrar aynı konuya dönersek Âkif, babasının ve Hoca Kadri Efendi’nin telkinleri ile yabancı bir dil öğrenmenin önemini çok çabuk kavramış, dile karşı olan kabiliyeti ile gerek rüştiyede gerekse mülkiyenin idadi kısmında Arapça, Farsça ve Fransızca derslerinde akranları arasında daima birincisi olmuştur. Küçük yaşlarından itibaren babasından Arapça ders aldığı için dört dili kullanabilecek seviyeye ulaşmıştır. Âkif Baytar Mektebi’nde okurken bir yandan derslerine çalışırken bir yandan da ortaokul yıllarında başladığı hafızlığını tamamlamaya çalışıyordu. Mektebi bitirdikten kısa bir süre sonra hafızlığını ikmal etmiştir. Bu cümleden olarak Âkif’in ailesinden aldığı dinî eğitim ve daha sonra Baytar Mektebi’nden öğrendiği pozitif bilimler ve yine babasının ve hocalarının telkinleri ile öğrendiği yabancı diller sayesinde çok yönlü bir aydın olmuştur.

Sonuç olarak Âkif içinden yetiştiği aile ocağı sayesinde, sarsılmaz ve güçlü bir iman sahibi, son derece samimi ve dost canlısı, sözünün eri, maddeci hayat anlayışından uzak ve oldukça cömert, asla yalan söylemeyen, her daim verdiği sözü tutan ve şükreden bir insan ve her hâliyle, davranışıyla “örnek” bir insan olmuştur. Bunların yanı sıra gerek mesleği icabı gerekse Millî Mücadele esnasında Anadolu’yu ve bazı toplumları yakından tanıyan Âkif, deyim yerindeyse kendini toplumuna adamıştır. Bir başka deyişle uzun süreden beri birçok sorunla çalkalanan İslam dünyasının ve içinde bulunduğu Türk toplumunun problemlerine çözüm bulmak amacıyla âdeta kendisini kaybetmiştir. Bu cümleden olarak onun toplumu kurtarmak için kendi aile bireylerini ihmal ettiğini dahi söylemek mümkündür.

Âkif’in içinde yaşadığı ailesinin temel özelliklerinden birisi de anne ve babasının çocuklarıyla yakından ilgilenmesidir. İlk eşinden olan çocuklarını kaybeden Şerife Hanım, Âkif ile Nuriye’yi derin bir sevgi ve şefkatle büyütüyordu.

Tek Çocuk PROBLEM ÇOCUK MU?

Çocuklar yuvanın süsüdür. Hemen her ebeveyn, soyunu devam ettirecek, sevmeye ve sevilme duygularını yaşatacak çocukları olsun ister. Kimi ebeveynler de tıbbi engeller, ilerlemiş yaş, boşanma gibi sebeplerle tek çocuk sahibi olur. Bazen de farklı düşüncelerle başka çocuk sahibi olunmaz. Aile “en iyisini yapmak” için ne kadar çaba gösterse de durumun doğası gereği tek çocuk olmanın bazı zorlukları vardır. Tek çocuk olmak, bir anlamda diğerlerinden farklı olmaktır.

Tek çocuk olmak, bazen hiç kardeşi olmamaktır. Bazen de kendinden çok küçük veya çok büyük bir kardeşi olup çocukluk dönemini yalnız geçirmiş olmaktır. Ebeveynlerinin beklentilerini karşıla-

yacak başka birinin olmaması sebebiyle ileride onlara bakma sorumluluğu tek çocuğun üzerine kalmaktadır.

Tek çocuk olmakla ilgili sorunlar

Tek çocuk, ailesinin “her şeyi” olmak zorunda kalır. Bu kavram, sevgi odağı olmak şeklinde düşünüldüğünde kulağa hoş gelse de aslında çocuğun sırtına ağır bir yük yükler. Tek çocuk, kendinden beklenen tüm görevleri yerine getirmek zorundadır. Okulda, sosyal ortamlarda ailenin temsilcisi olmak ve başarı göstermek durumundadır. Ailenin mutluluk, gurur, umut kaynağı olup başarılarıyla ve örnekliliğiyle aileyi temsil etmesi beklenir. Âdeta ken-

Tek çocuklar yalnızlık duygularıyla baş etmek için yetişkinlik döneminde geniş ailelere katılabilirler. Yalnızlık duygusunu anlayıp kabullenmek kişiyi güçlü kılar, aynı zamanda bağımsız ve güvenli hissettirir.

dine yapılan yatırımı, ilgi ve sevgiyi boşa çıkarmamak adına sürekli iyi çocuk olmak, ailesinin istediği gibi davranmak zorunda hisseder.

Hep düzgün davranan, makul olan kişi olma baskısı oldukça yıpratıcıdır. Anne babanın her şeyi olmak, onların hayatının odak noktası olmak ve asla hayal kırıklığına uğratmamak tek çocukların imtihanıdır.

Suçluluk duygusu

Tek çocuk ne kadar başarılı olsa da üzerindeki beklenti yüksek olduğundan yine de yetersizlik ve buna bağlı olarak suçluluk duyguları yaşayabilir. Kaldı ki her çocuk da “çok başarılı ve yeterli” ol(a)mayabilir. Ailesine layık bir evlat olamamanın suçluluğu tek çocuğun peşini bırakmaz. Onlara iyi bakamamanın, onların arzularını gerçekleştirememenin ve mükemmel olamamanın suçluluğunu hisseder.

Yeri gelir, tek çocuk olmayı kendi suçu olarak algılar. “Çok zor bir çocukmuşum, annem doğumda çok sıkıntı yaşamış, neredeyse ölüyormuş” gibi anlatımlarda da üstlenilen bu suçluluğu görürüz.

İlgi odağı, göz bebeği olduğu anne-babasının gözünden düşmeyi mutlak bir değer kaybı olarak değerlendiren tek çocuklar, herkes tarafından seilmek zorunda olduklarını düşünürler, bu nedenle de eleştirildiklerinde sevgiyi kaybettiklerini sanarak ciddi hayal kırıklığı yaşarlar.

Kendini evde, akranı biriyle karşılaştırma ve değerlendirmeye şansı yoktur. Eleştiriye oldukça kapalıdır.

Küçük yetişkinler

Daima ilgi odağı oldukları ve yetişkinler arasında büyüdükleri için tek çocukların kelime dağarcığı daha gelişkindir. Davranışları da yaşıtlarına göre daha olgundur. Aile ve çevre de bu olgun hareketleri gördükçe daha fazlasını bekler. Karşısındakinin bir çocuk olduğunu unutup verir. Oysa sağlıklı bir

gelişim için çocuklar, çocukluğunu yaşamalı, ergenlikle birlikte de yetişkinliğe geçiş sürecini geçirmeli yani erkenden büyümek zorunda kalmamalıdır. Küçük yetişkinler aslında çocuk olamamanın sıkıntısını hayat boyu hissederler. Aşırı sorumluluk duygusu yetişkinliğe taşındığında, bunun pek çok olumsuz sonucu doğacaktır. Erken büyüyenler:

- Kendini herkesin sorununa çözüm bulmak zorunda hisseder (kurtarıcı rolü),
- Kendine rağmen herkesi mutlu etmeye çalışır,
- Başkalarının hareketlerinden de kendini sorumlu hatta suçlu hisseder,
- Kendi ihtiyaçlarını dile getiremez,
- Hayır demekte zorlanır, sınır koyamaz,
- Kendini acımasızca eleştirir, kendi için çok yüksek standartlar belirler,
- Başkalarından da çok fazla şey bekler.

Ailenin her şeyi olmak

Tek çocuklar, ailenin her şeyi olmak zorundadırlar. Bunun da maalesef yorucu bazı sonuçları olur. Ne kadar isteseler de ailevi görevlerden dolayı kolay kolay kendi başına kalamazlar. Kendi duygularını yaşarken ailenin moralini bozmamaya dikkat etme

mecburiyeti vardır. Özel günlerde mutlaka onlarla olmaları gerekir. Bir kere bile kendine zaman ayırmak ya da alternatif bir program yapmak isteseler, peşi sıra suçluluk duyguları gelir. Ailenin tüm duygusal taleplerini karşılamak durumunda kalırlar. Hayat boyu herkes tarafından sevmek, fark edilmek ve hep ilgi odağı olmak gibi bir beklenti de geliştirebilirler. Ailede öyle gördüğü ve (her çocuk gibi 0-6 yaşları arasında dünya tasavvurunu oluşturup) bunu dünyaya genellediği için sürekli özel olma ihtiyacı hisseder. Kendine ait olanı ve özel alanlarını paylaşmakta zorlanırlar.

Tek çocuk olmanın avantajları

Özgüvenleri gelişmiştir. Kendini takdir edebilme ve kendiyle barışık olma özelliklerinden dolayı erken yaşta kendine güven kazanırlar. Aileden gördüğü özel ilginin sonucu olarak kendi değerinin farkına varmışlardır. Sevgiye tek başına sahip olmak, ilgi odağı olmak, gözde olmak, ihtiyaçlarının daha çabuk karşılanması; ilgilerinin, hobilerinin teşvik edilmesi, gelişimi için çaba gösterilip potansiyelini açığa vurmasına destek olunması, tek çocuk olmanın önemli artılarıdır. Söyledikleri gerçekten dinlenip cevaplandırıldığından özsaygısı da gelişir. Bu yüzden lider özellikleri taşımaları yüksek ihtimaldir. Sorumluluk duyguları yüksektir. İş hayatı-

na hızlı bir şekilde başlangıç yapabilirler. Yetişkinlerin sosyal davranışlarını çok ileri düzeyde kavrayabilme yetenekleri gelişmiştir.

Dezavantajları

Çocuğun sivri yanları kolay kolay törpülenemez. Öfke ve çatışmayla baş etme yetileri yeterince gelişmez. Özel alan ihtiyacı yoğundur. Paylaşımı daha azdır. Kendinden daha az söz eder, duygusal olarak daha kapalıdır. Dalga geçilmeyi fazlasıyla ciddiye alır. Oldukça uzun bir süre sadece anne baba gözünden değerlendirilmiş olduğundan kendini akranı (kardeşi) ile değil de anne-baba ile karşılaştırmak durumunda kalır. Yani kendisinin, “çocuklar” kümesinin bir parçası değil de yetişkinler dünyasının bir parçası olduğunu zanneder. Kendini tartma, yargılama fırsatına sahip olamayabilirler. Ergenliği kaçırıp direkt yetişkinliğe geçmek durumunda kalabilirler. Duygusal ilişkilerde bağımlılık, kıskançlık görülebilir. Başarısızlığı kabullenmek kolay değildir.

Seçim yapmak diğer seçeneklerden vazgeçmek anlamına geldiğinden seçim yapmakta zorlanırlar. Her şeye sahip olamayacağını kabullenmek onlar için zordur. İlişkilerinin dozunu ayarlamakta güçlük çekerler. Sevdiklerine karşı aşırı talepkâr olabilirler.

Özel alan ihtiyacı nedeniyle zaman zaman ilişkide kopukluklar da yaşayabilirler. Sürekli kontrol etmek eğilimi taşırlar. Bu durum profesyonel işlerde onları becerikli kılarken duygusal ilişkilerde sorun yaşamalarına sebep olur. İlişkilerinin bağımlı mı bağımsız mı olduğuna karar vermekte zorluk çekerler.

Tek çocuklara öneriler

Tek çocuklar yalnızlık duygularıyla baş etmek için yetişkinlik döneminde geniş ailelere katılabilirler. Yalnızlık duygusunu anlayıp kabullenmek kişiyi güçlü kılar, aynı zamanda bağımsız ve güvenli hissettirir.

Kusursuz olmaya çalışmamalıdır. Kişinin bir kusurunun olması sevilmeceğini göstermez. Birlikte oldukları kişiden çok fazla şey beklememeyi öğrenmeli, onu kontrol etmeye çalışmamalıdır. Kendini anlamaya çalışmalı, güvensizliklerini kabullenmeli ve kendine karşı çok katı olmamalıdır.

Benmerkezciliği kırmaya gayret etmeli ve muhatabını da dinleyip ondan bir şeyler öğrenmeye çalışmalıdır.

Bir Neslin Arkasındaki Adam Celal Hoca

Halk arasında bilinen ismiyle “Celal hoca” henüz Darü'l-Fünun'da öğrenci iken devrin önde gelen ilim ve fikir adamları Babanzâde Ahmed Naim, İzmirli İsmail Hakkı ve İstiklal şairi Mehmet Akif'ten ders almış ve onların yakın ilgi ve sevgilerine mazhar olmuştur.

İmam-Hatip Liselerinin kuruluşunun 100. yıl dönümü kutlanıyor. Günümüzdeki şekliyle İmam-Hatip Liselerinin açılması 1951 yılına denk gelse de esasen İmam-Hatip'e giden yolun taşları, atalardan tevarüs eden ve günümüzde hâlâ varlığını sürdüren birçok kurum ve kuruluşta olduğu gibi Osmanlı'nın son döneminde, 1912 yılında döşenmeye başlandı. O yıl genel eğitim yapan medreselerin yanı sıra vaiz yetiştirmek amacıyla “Medresetü'l-Vaizin” adı altında eğitim kurumları açıldı. Hemen ertesi yıl imam ve hatip yetiştirmek amacıyla “Medresetü'l-Eimme ve'l-Huteba” ismiyle farklı bir okul daha açıldı. Daha sonra birleştirilerek “Medresetü'l-İrşad” adıyla tek çatı altında toplanan bu iki kurum, medreselerin kapatıldığı 1924 yılına kadar eğitim hayatlarına devam etti. Tevhid-i Tedrisat Kanununun kabulüyle bu kurum da kapatılarak İmam-Hatip Mektepleri açıldı ancak bu okullar yeterli ve hatta diğer okullardan daha fazla öğrenci sayısına ulaşmış olmasına rağmen talep olmadığı gerekçesiyle 1930 yılında kapatıldı.

1948 yılına kadar devam eden bu durum, “cena-ze yıkayacak imam bulunamaması” ve esasen çok partili siyasi hayat gerçeğinin zorlaması üzerine değişir. 1949 yılında 10 ayrı merkezde 10 ay süreli İmam-Hatip Yetiştirme Kursları açılır. Öğreticilerine yeterli maaşın verilmemesi ve mezunlarına da hiçbir istihdam imkânının tanınmaması nedeniyle bu kurslar da birkaç yıl içinde tarihin tozlu sayfalarına gömülür.

Ancak 1950 yılında iktidarın el değiştirmesiyle bu yazının konusunu oluşturan mücadele ve ruh da işte bu tarihten sonra başlar.

Elbette kurulmasından bugüne İmam-Hatiplerin yaşatılması için canla başla mücadele eden yüzlerce meşhur kahramanın yanı sıra binlerce de isimsiz kahraman olmuştur ancak Mahmut Celalettin Ökten bir neslin arkasındaki isim olarak tarihe altın harflerle yazılmıştır. O nesil ki İstiklal şairi Mehmet Akif onu “Asım'ın nesli” olarak mısralarında bayraklaştırmış, Necip Fazıl “bütün ‘dikey’leri ‘yatay’ hâle getirecek bir çılgılık kopararak ‘Mukaddes ema-

neti ne yaptınız?’ diye meydan yerine çıkacağı günü kollayan” ve uğruna “kalemine ciğerinden kan çekerek yırttığı, paralandığı ve zindanlarda süründüğü” gençlik, İmam-Hatip nesli olmuştur.

Halk arasında bilinen ismiyle “Celal hoca” henüz Darü'l-Fünun’da öğrenci iken devrin önde gelen ilim ve fikir adamları Babanzâde Ahmed Naim, İzmirli İsmail Hakkı ve İstiklal şairi Mehmet Akif’ten ders almış ve onların yakın ilgi ve sevgilerine mazhar olmuştur. Tekrar hatırlayacak olursak, açık oy-gizli tasnif esasına göre yapılan 1946 seçimlerinin ardından biraz da konjonktürün zorlaması ile hükümet, halkın yoğun dini eğitim talebine daha fazla bigâne kalamamış, 10 aylık İmam-Hatip Yetiştirme Kurslarının açılmasına onay vermiştir. Kursları açma görevi felsefe hocalığı yapması ve ana dili gibi Fransızca bilmesi dolayısıyla “modern bir hoca” olarak görülen Celalettin Ökten hocaya verilir. Celal hoca, “Bu on aylık kursta ancak ezan okuması öğretilir, imam ve müezzin yetişmez.” diye itiraz etse de okulların açılması için canla başla çalışır, mücadele eder. Kursların açılmasının ardından mücadele bu sefer de kursların yaşatılması için devam edecektir. Celal hoca, “lütfen” açılan 10 aylık kursların da tıpkı diğerleri gibi “talep yeter-sizliği” nedeniyle kapanmaması için sokaktan amelleri toplayacak “Ne kadar kazanıyorsanız ben vereyim, yeter ki gelin, sadece sınıfta oturun!” diye âdeta yalvaracaktır. Bununla da bitmez bu kutlu mücadele; Hoca, İmam-Hatip Yetiştirme Kurslarında Arapçanın ders olarak okutulmasına karşı çıkan ve Kur’an’ın Türkçe tercümesinden ve Latin harfleriyle yazılan kitaplardan okutulmasını isteyen bürokratlarla uğraştığı kadar bu okulların müfredatına yabancı dil, felsefe, fizik ve kimya gibi derslerin konulmasına karşı çıkan hocalarla da mücadele edecektir.

Celal hoca bir yandan kursların kapanmaması için mücadele verirken diğer yandan da kursların bir sene hazırlık, üç sene orta kısım ve üç sene de lise olmak üzere 7 yıllık bir liseye dönüştürülmesi gerektiği yolunda raporlar hazırlar ve Ankara’ya gönderir. 1950 seçimlerine kadar sümenaltı edilen bu rapor, iktidarın el değiştirmesi ile gün yüzüne çıkarılır ve zamanın Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri imzasıyla İl Milli Eğitim Müdürlüğüne İstanbul’da bir İmam-Hatip Lisesi açılması ve müdürlüğüne de Celalettin Ökten’in atanmasını emreden bir yazıya dönüşür. Celal hoca 1947 yılında 50 yıllık öğret-

Celal hoca, son derece sade bir hayat yaşar ancak hayatı da severdi. Hayatı, “meşru sınırlar çerçevesinde, güzel insanlarla güzel mekânlarda geçirilen güzel zamanlar.” olarak tanımlardı.

menlik hayatının ardından emekli olmuştur ancak yıllardır uğruna mücadele verdiği okulun açılması görevi kendisine verilince derhal harekete geçer ve Milli Eğitim Müdürünün daveti üzerine kendisiyle görüşmeye gider. Müdür, dertlidir. “Hocam, Ankara’dan böyle bir emir geldi ancak bu emri yerine getirebilmek için elimizde ne mektep, ne ödenek, ne tahsisat ve ne de teçhizat var.” deyince 70 yaşındaki Celal hoca sağına ve soluna bakmadan, “Ben yaparım!” deyip kolları sıvayarak işe girer. Arapça, Farsça ve Fransızca’yı, İslami ilimlerin yanı sıra Batı bilim ve düşüncesini de iyi bilen ve 50 yıl boyunca çeşitli okullarda Arapça, Türkçe, edebiyat, felsefe ve mantık dersleri vererek binlerce insan yetiştiren Celal hoca, İstanbul İmam-Hatip Lisesi’ne kurucu müdür olarak atanmasının ardından hemen kolları sıvar, kimi zaman eline süpürgeyi alarak temizlik, kimi zaman tamirat, kimi zaman da kara tahtanın başına geçerek hocalık yapar.

Celal hoca, mücadelesini verdiği İmam-Hatip Liselerinde nasıl bir gençlik yetiştirmeyi hedeflediğini de bugünün İmam-Hatip nesline bir ders olacak nitelikte ve veciz bir şekilde dillendirir: “Asrın ihtiyaçlarını müdrik, Doğu ve Batı’yı bilen münevver, ‘aydın desinler’ diye dinden taviz vermeyen, tavizsiz fakat müsamahakâr bir gençlik...” Celal hoca’nın henüz medrese eğitimi sırasında kendini Allah yoluna adanmasının hikâyesi de bir o kadar ilginç ve derslerle doludur. Bir ramazan günü ikindi vakti, camide müezzinin Kur’an okuduğu sırada kendinden geçer ve samimi bir kalple, “Ya Rabbi, senin bu kitabının lisanını anlamayı bana nasip eyle, ben de ölünceye kadar senin kitabının tellalı olayım!” diye dua eder.

Celal hoca, son derece sade bir hayat yaşar ancak hayatı da severdi. Hayatı, “meşru sınırlar çerçevesinde, güzel insanlarla güzel mekânlarda geçirilen güzel zamanlar.” olarak tanımlardı. Allah güzel İmam-Hatip Lisesi gibi güzel mekânları da o mekânlara can veren güzel insanları da başımızdan ebediyen eksik etmesin.

Fethinden Önce İstanbul'u Fetih Teşebbüsleri

"İstanbul mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutandır, onu fetheden ordu ne güzel ordudur!" (Ahmed b. Hanbel, XXXI. 287.)

Hz. Peygamber, Mekke döneminden başlayarak tebliğ faaliyetleri sırasında zaman zaman yaptığı konuşmalarda muhataplarına, tevhit inancı etrafında bir araya gelmeleri hâlinde İran hükümdarı Kisra'nın ve Bizans hükümdarı Kayser'in saraylarına hâkim olacaklarını söylüyordu. Allah Rasulü'nün (s.a.s.) bu sözleri, ifade edildikleri sırada insanların çoğunun gerçekleşeceğine ihtimal vermedikleri, hayal dahi edemedikleri bir hedefti. Ancak müminler, onun bu sözlerine hem inanıyorlar, hem de kendilerini teşvik eden bir hedef olarak görüyorlardı. Münafıklar ise, sıkıştıklarında Hz. Peygamber'in bu sözlerine gönderme yaparak söylenenlere olan inançsızlıklarını ortaya koyuyorlardı. Nitekim onlardan biri Hendek savaşı sırasında, "Muhammed bize Kisra ve Kayser'in hazinelerini vaat ediyordu. Oysa bugün herhangi birimiz tuvalete gitmek için bile güvenlikte değil" demişti. (İbn Hişam, III. 238.)

İslam tarihinin ilk asrında fetih, Müslümanların Allah kelamını başka bölgelere ulaştırmak için ibadet olarak gördükleri bir faaliyetti. Bu hedef doğrultusunda hâkim olunan memleketler Allah'ın adıyla tanıştırılıyordu. Böylece buralar, Allah'ın son vahyine açılıyor ya da buralara vahyin aktığı bir yol açılıyordu. İşte bu anlayış sebebiyle Müslümanların hükümler olmalarını ifade etmek için, "açmak" anlamında "fetih" kelimesi kullanılmıştır. Bu kullanım, Kur'an'a dayanmaktadır. Yüce Allah (c.c.), Hudeybiye musalahasından sonra Mekke'nin fethine işaret ederek, "Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik." (Fetih, 48/1.) buyurur.

Müslümanlar, bir yeri fethetmek amacıyla harekete geçtiklerin-

de karşılama çıkan otoritelerin engellemeleri sebebiyle bazen savaşmak zorunda kalabiliyorlardı. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) böyle durumlarda nasıl hareket edecekleri hususunda Müslümanlara öğrettiği ilkelerden biri, önce İslam çağrısının savaşmadan duyurulmasıdır. Bizzat kendisi, çevrede bulunan devletlerin liderlerine İslam'a davet mektupları göndererek onları tevhit inancı etrafında birleşmeye davet etmiştir. Allah Rasulü (s.a.s.), bu çağrısına olumlu bir cevap almadığı gibi özellikle İran ve güdümündeki Hirelilerle Bizans ve güdümündeki Gassanilerden olumsuz tavırlarla karşılaştı.

Allah Rasulü'nün (s.a.s.) dar-ı bekaya irtihalinin üzerinden 10 yıl geçmeden Kisra ile Kayser'in hâkim oldukları toprakların önemli bir bölümü Müslümanların hâkimiyetine geçti. Yarım asır sonra ise Müslümanlar İstanbul önlerine ulaştılar.

İstanbul'un fethi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) irtihalinden sonra onun ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde gerçekleşen fetihlerin önemli bir parçası olarak görülmüş; ilk asır içinde İstanbul'u fethetmek için Emeviler döneminde üç önemli sefer düzenlenmiştir.

Emeviler döneminde İstanbul'a yönelik ilk kuşatma 49 (669) yılında karadan ve denizden yapıldı. Orduya Allah Rasulü'nün (s.a.s.) ashabından da birçok kişi katıldı. Bugün Eyüp semtine adını veren Ebu Eyyüp Halit b. Zeyd el-Ensari, ileri yaşına rağmen sefere iştirak etmiş; kuşatma sırasında rahatsızlanarak vefat edince, surların yakınına defnedilmiştir. Ebu Eyyüb'ün hastalanınca arkadaşlarına, "Ölürsem, düşmanla savaşmak üzere saf hâlinde durduğunuz zaman, cenazemi beraberinizde savaş meydanına götürerek ayaklarınızın altına defnedin!" dediği rivayet edilir. (İbn Sa'd, III. 449.)

İlk seferle ilgili olarak, "Ümmetimden Kayser'in şehrine seferde bulunacak ilk ordunun günahları bağışlanmıştır." (Buhari, Cihad, 93.) hadisi rivayet edilir. 50 (670) yılında Kapıdağ (Kyzikos) yarımadası ele geçirilerek takip eden yıllarda buradan başlatılan akınlarla İstanbul dört yıl süreyle kuşatıldı. (54-58/674-678)

58 (678) yılında Cünade b. Ümeyye komutasındaki donanma, Muaviye döneminde son kez İstanbul önlerine geldi. Malik b. Abdullah da donanmaya karadan destek verdi. Ancak Müslümanlar, Rum ateşi karşısında başarılı olamadılar. Ordu, ağır kayıplarla geri çekilmek zorunda kaldı. Dönüş yolunda tutulduğu fırtına sebebiyle neredeyse donanmanın tamamı yok oldu. Kara ordusu da saldırılara maruz kaldı. Bu yenilgi üzerine Muaviye, Bizans'la barış antlaşması imzalamak zorunda kaldı.

İstanbul'un üçüncü kuşatması, Emevi halifelerinden Süleyman b. Abdülmelik döneminde, Halife'nin kardeşi Mesleme b. Abdülmelik'in komutasında gerçekleştirildi. Mesleme, Anadolu'ya yönelik seferlerde büyük başarılar elde etmiş, nihayet bu başarılarını İstanbul'un fethiyle taçlandırmak istemişti. (99/717)

Ordu, kuşatmayı karadan başlatırken Ömer b. Hübeyre'nin komutasındaki donanma da denizden kuşatmaya katıldı. Bizanslıların kullandığı Rum ateşiyle birçok gemi yakılarak donanmaya büyük zarar verildi. Kuşatma, ağustos ayında başlamıştı. Ancak şehir fethedilemeyince muhasaranın kışın da devam ettirilmesine karar verildi. Kışın sert geçmesi sebebiyle Müslümanlar büyük kayıplar verdiler. Gelen yardımların Bizanslıların eline geçmesi, Müslümanların çektikleri sıkıntıları artırdı. Öte yandan yardıma gelen Amr b. Kays komutasındaki yardım kuvvetleri Slavların saldırısına uğradı. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen kuşatma devam ederken Halife Süleyman b. Abdülmelik öldü. Ömer b. Abdülaziz hilafete geçince ilk icraatlarından biri İs-

tanbul kuşatmasını kaldırmak oldu. Mesleme, zafarin yakın olduğunu söyleyerek kuşatmayı devam ettirmek istemişse de Ömer b. Abdülaziz'in kesin emri üzerine bir yıldan fazla süren İstanbul kuşatmasını kaldırarak geri dönmek zorunda kaldı.

Başka bir fetih teşebbüsü de Abbasiler döneminde gerçekleştirildi. Halife Mehdi'nin oğlu Harunürreşit kumandasında gönderdiği ordu, İstanbul Boğazı'nın doğu yakasındaki Khalkedon'a (Kadıköy) kadar ulaştı. Ancak İmparatoriçe İrene ile her yıl 90.000 dinar vergi vermek şartıyla anlaştı. (166/782)

Yukarıda zikrettiğimiz dört seferin üçü Şam'dan, biri ise Bağdat'tan planlanmıştı. Osmanlı döneminde ise İstanbul artık İslam dünyasının komşusu olmuştu. Öte yandan Bizans devleti, sahip olduğu toprakların önemli bir kısmını kaybetmiş, eski ihtişamını ve gücünü yitirmişti. İşte bu ortamda İstanbul'a yönelik ciddi kuşatmalar, Osmanlılar tarafından gerçekleştirildi. Osmanlı ordusu ilk defa 1359 yılında İstanbul surlarının önünde görüldüğünde İstanbul'da oturan insanlar büyük bir paniğe kapıldı. İstanbul hem bundan, hem de 1391 ve 1400 yıllarında I. Bayezid ile 1422 yılında II. Murad tarafından gerçekleştirilen Osmanlı kuşatmalarından kurtuldu. Nihayet II. Mehmed'in gerçekleştirdiği son kuşatma, 29 Mayıs 1453'te İstanbul'un fethiyle sonuçlanarak Bizans devleti yıkıldı.

Böylece Hz. Peygamber'in (s.a.s.) İslam'a davet sırasında ortaya koyduğu vizyon, onun vefatından sekiz asır sonra gerçekleşmiş oldu. Fethin gerçekleşmesi, Hz. Peygamber tarafından ifade edilen "İstanbul mutlaka fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutandır, onu fetheden ordu ne güzel ordudur!" (Ahmed b. Hanbel, XXXI, 287.) müjdesinden ciddi anlamda beslenmiş olmalıdır.

Çevre Kirlenmesinin Görünmeyen Boyutları

Çevre kirlenmesi adı altında toplayabileceğimiz su, hava ve toprak kirlenmesini bir aysbergin görünen kısmına benzetebiliriz. Aysbergin deniz altında kalan görünmeyen kısmı ise, ruh kirlenmesidir. Çevre kirlenmesi, ruh kirlenmesinin su, hava ve toprak üzerindeki yansımasıdır.

Çevre kirlenmesi derken; insanın özel ve sosyal çevresinde ortaya çıkan istenmeyen yan etkiler söz konusu ediliyor. Bir insanın; çevresi, evi, arabası, sahip olduğu dayanıklı ve dayanıksız tüketim malları, komşuları, iş yeri, soluduğu hava, içtiği su ve yaşadığı kent gibi çok boyutlu bir ortamdır. Özel çevre; evimiz, işimiz, arabamız, radyo ve televizyon gibi sahip olduğumuz taşınır ve taşınmaz nesneler arasındaki günlük hayattır. Sosyal çevre ise, toplumun bütünü tarafından paylaşılan denizler, dağlar, göller, nehirler, yollar, parklar, hava ve toprak gibi unsurlardan oluşmaktadır. Sosyal çevre çok geniş ve aynı zamanda özel çevreyi de içine almaktadır. Çoğu durumlarda sosyal çevreyi, özel çevreden soyutlamak mümkün değildir. Hava, su ve toprak toplumun sahip olduğu ortak ve insanların tüm ihtiyaçlarının karşılandığı vazgeçilmez kaynaklardır.

Kişiler olarak, dayanıklı ya da dayanıksız tüketim mallarını seçmekte büyük ölçüde özgürüz ama havayı, suyu ve toprağı istediğimiz biçimde kullanmakta özgürlüğümüz sınırlıdır. Ayrıca özel çevremizi etkileyen birçok değişkeni yönlendirme gücümüz de yoktur.

Çevre sorunları, bir üretim ya da tüketim faaliyeti sonucunda sosyal ve özel çevredeki olumsuz etkilerdir. Daha genel bir deyişle, evreni, tabiatı ve insanı maliyeti sıfır olan bir öz kaynak gibi görüp, onlardan sonuna kadar faydalanmayı tek amaç hâline getirmiş ekonomizmin önlenemez sonucudur. Su, hava ve toprak tüm dünyada, kendilerine karşı hiçbir sorumluluk yüklenilmeyen ve bedava ürünler dağıtan mağazalar zinciri olarak algılanmaktadır. Hâlâ ekonomi kitaplarında hava, ekonomik açıdan kıt kaynak sayılmamaktadır. Hava-

nın pazar mekanizması içinde oluşmuş bir fiyatı olmadığından, iktisadi değeri de yok sayılıyor. Oysa önümüzdeki yıllarda havanın da madden cevheri gibi saflığı önem kazanacaktır. Ayrıca hava hayatın devam etmesinde vazgeçilmez bir yere sahiptir. Çünkü havasız hiçbir canlı hayatını sürdüremez.

Üretimin ve buna dayalı olarak tüketimin her yıl belirli bir oranda artmasının sonucu, çevre kirlenmesine yol açan atıklar da hızla çoğalmaktadır. İzmit körfezinde artık balık yakalamak mümkün değil. Artvin çevresinde tarımsal üretim bütünüyle durmuş durumda. İzmir körfezinde denize girmek, imkânsız. İstanbul ve İzmit arasında derin bir nefes almak zehirlenmeye hazır olma anlamına gelir. Hava solunamayacak kadar kirlenmiştir. Artık her yerde kolaylıkla gözlenebildiği gibi dünyada ve Türkiye’de su, hava ve toprak kirlenmesi oldukça ileri boyutlara ulaşmıştır. Tabiatta insan eli değmedik, gürültüsüz bir köşe kalmadı.

Çevre kirlenmesi adı altında toplayabileceğimiz su, hava ve toprak kirlenmesini bir aysbergin görünen kısmına benzetebiliriz. Aysbergin deniz altında kalan görünmeyen kısmı ise, ruh kirlenmesidir. Çevre kirlenmesi, ruh kirlenmesinin su, hava ve toprak üzerindeki yansımasıdır. Gerçek kirlenme suyun altında görünmeyen ruh kirlenmesidir. Ruh kirlenmesi elektrik gibi, varlığını ekonomik, sosyal ve kültürel çevrede ortaya çıkardığı etkilerle ortaya koymaktadır.

Ruh kirlenmesi, çevre kirlenmesi gibi somut biçimde algılanmadığı için, toplum ve kişiler ruh kirlenmesinin farkında değil. Oysa ruh kirlenmesi çevre kirlenmesinden çok daha teh-

likelidir. Çevre kirlenmesi tabiatı tahrip ederken, ruh kirlenmesi insanı yok etmektedir. İnsanların bu yıkımın farkına varmalarını uzun zaman alacaktır.

Gerçi şimdilerde; ailenin çözülmesi, soygunlar, cinayetler, uyuşturucu alışkanlığı, terör eylemleri gibi sorunlar, ruh kirlenmesinin toplumdaki somut yansımaları olarak kolaylıkla gözler önüne serilebilmektedir.

Ruh kirlenmesi en yoğun bir biçimde, çağımız insanının değerlerinde kendisini gösteriyor. Günümüzde öyle bir insan tipi ortaya çıktı ki, bu insan elle tutamadığı, gözle göremediği değerlere hiç ilgi göstermiyor. Ayrıca bu insanın elle tutulur nesneleri ele geçirmek için giriştiği yarışta; ölçüsü öl-

çüsüzlük, ahlaki ahlaksızlık, değeri değersizlik, erdemi erdemsizliktir. Söz konusu insanın tutum ve davranışlarını belirleyen tek

öge: Ekonomik çıkar sağlamak ve ele geçirilen ekonomik zenginliği büyütme. Onun için çevre ve insanı hiçbir sorumluluk duygusu taşımadan acımasızca tahrip ediyor. Gerçekte tahrip edilen yalnızca tabiat değil, tabiatla beraber ruhtur.

Dünyada ruh kirlenmesinin önüne geçmeden, çevre kirlenmesinin önünü almak mümkün değildir. Bütün insanlığın büyük bir ruh temizliğine ihtiyacı vardır. Ruhlar seküler kültürün değerleriyle değil kutsal kültürün değerleriyle temizlenir.

Kıymetli Gençlik

Gençler,

Bir millet, mektebiyle millet olur. Bir millet, mektebinde yükselir. Mektebin büyüklüğünü görmek mi istiyorsunuz? Mektebin hayatına girin, koridorlarında dolaşın, sıralarının üstünü yoklayın, gençliğinin alnında parıldayan necabet damgasına bakın. Her birinin yüzünde ilahî nazardan nişane olan hayâ menbaında kaynaşan bin sevimli manayı seyredin: Biliniz ki cemaatin en temiz unsurları sizlersiniz. Bir milleti büyük yapan içinde bulunduğu medeniyet âlemine bayrak yapan, mekteplerinin kan değil de dimağ usaresi harcayan sinesidir. Medeniyet kervanına yol gösteren maariftir, kültürdür. İlkçağ tarihinde gördünüz ki Sümer, Mısır ve Çin dünyalarının, Yunan dünyasının büyük medeniyetleri hep kültür ve maarif temeli üzerine kurulmuştur. İslam, bir büyük ilim Rönesansı ile âleme yayılan güneş oldu. Bizim millî tarihimiz Anadolu'da bin yıl evvel başlarken, Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün Bağdat'ta açtığı Nizamiye medresesi, Türk-İslam dünyasının bütün büyük ruhlarını kendi etrafında topladı. Bundan sonraki yayılşın dimağı oldular, İstanbul'u alan büyük atamız Fatih'in, fethinden daha büyük eseri Fatih Külliyesi, Kanuni'nin Mohaç ve Hint seferlerinden daha büyük eseri Süleymaniye Külliyesi olmuştur. Bizde gerçekten bizim olan ne varsa hepsi mektebindir. Geri kalan ya cildimizle iştihalarımızın veya alışkanlıklarla şaşkınlıklarımızdır. Bu hikmeti pek iyi anlayan Büyük İskender'in, hocası Aristo'ya borçlu olduğu büyük minneti ifade eden şu sözü size ibret olmalıdır: "Babam beni gökten yere indirdi, hocam beni yerden göğe çıkardı."

Hayat ve dünya görüşlerimizde sizi kurtarıcı olan, kendi içinizden size emniyet sunan ne varsa hocalarımızın, mektebin verdiğiidir. Bütün bilmediklerimizi sunacak zekâmızın ufukları arasındaki bütün açılığınızı doyuracak olan bütün gıda, bunu da hiç unutmayınız ki, insanlığın muazzam ruh yükünü sırtında taşıyan, bunu taşımış olan hocalarımızın dağarcığında bulunmaktadır. Sizi onlar her ders yılının başında büyük bir ruh açılıyla karşıladılar. Bu sizin gençlik devrenizin en büyük saadeti olmuştur.

Filozof Sokrat'ın şu sözü, hikmetin sonuncu basamağı olan sırta ne yoldan ulaşıldığını ortaya koyucudur: "Ben yalnız bir şey biliyorum o da hiçbir şey bilmediğimi bilmektir." İşte en büyük hâkimin, sonsuz, idraki sonsuz açıklıkla birleştiren bilgisi.

Hiçbir şey bilmediğimizi bilecek kadar çok bilgi, derin bilgi, ilahî bilgi mi elde etmek istiyorsunuz? Her şeyi ve bütün varlığı sevmeyi öğreniniz. Bu ulvi sevginin şartı; her an bir vazifenin emri altında bulunduğunu bilmek, her an kendinden bir fedakârlık beklendiğini göze almak, her gün yeni bir hizmete hazır olmaktır. Hiçbir hizmete söz vermeden, serazat kendi zannınca hür yaşadığını söyleyen insan, hakikatte bir esirdir; içgüdülerinin ve her günkü hasis menfaatleriyle alışkanlıklarını kılmıdan kuvvetlerin esiridir. Vazifesiz, itaatsiz insan, vazifeyi ve itaat iradesini ta içinden teperek kendinden uzaklaştıran içimizdeki hayvanın esiridir. Hür adam, hürriyetle sahip olduğu içsel kuvvetlerin varlığı sayesinde üzerine birtakım vazifeler yüklenmiştir.

Bizim işimiz, sizin yalnız zekâlarınızı işlemekten ibaret değildir. Aynı zamanda kalplerinizi yoğurmaktır. Biz, sizin birtakım dersleri öğrenen zekâ makinaları olduğunuzu hiç düşünmedik.

Şahsiyet ve hâlleriniz, bizim hünerimizin gerçek eserleridir. Yapılan bir hâlde, yükseltilecek bir ruh, bir deha eserinden daha fazla bir şeydir, bir âlemin yaratılışı gibidir. Bize "Siz ne iş yapar, ne vazife görürsünüz?" diye soranlar olursa onlara, sonsuz sevinçle içimiz taşarak "Bizim vazifemiz karakter yapmaktır, şahsiyet yaratmaktır." diye cevap vermede saadet buluruz.

Mektep koridorları gerçek fetihlerin yeridir. Harp cephesindekinden daha derin ve trajik duygular sisteminin yaşandığı muhteşem ve ilahî sahnedir. Burada kendine irşat aydınlığı arayan gençlik, aynı zamanda kendisine verilen irşat ışığını ellerinde taşıdığı için irşatçısına mürşit de olabilir. Bugüne kadar biz vazifeyi yapan siz, yarının mürşitleri olacaksınız.

• Bu yazı, Nurettin Topçu'nun Dergâh Yayınlarından çıkan "Türkiye'nin Maarif Davası" adlı eserinden alıntılanmıştır.

Rahmetin Hususi Tecellisi Rahîm

Rahman ve rahîm isimleriyle Allah'a nispet edilen nihayetsiz merhametle tabiatta görülen şerhlerin nasıl bağdaştırılacağı tartışması itikadi açıdan insanları zorlayan bir problem olarak her dönemde önümüzde durmaktadır.

Rahîm" ismi "Rahman"la aynı kökten geldiği için kaçınılmaz olarak anlamlarını birbirleriyle karşılaştırarak vermek gerekir. "Rahman" rahmetini hiçbir ayırım yapmadan bütün yaratılmışlara ulaştırandır. Bu rahmet hiçbir kayıt ve şarta, kulun kesp ve iradesine bağlı değildir; "Rahman"ın tecellilerine mazhar olabilmek için yaratılmış olmamız yeter. Gelin görün ki Allah'ın rahmeti sadece Rahman oluşundan ibaret olsaydı iyiyle kötü, haklıyla haksız arasında fark gözetilmemiş olurdu. İnsana irade verilmiş olmasının bir kıymeti olmaz; iyilik için çaba göstermek lüzumsuz, ahlaki tekâmül de namümkün olurdu.

Rabbimizin esmasının birbirinden bağımsız olduğunu ve her birinin diğerleriyle ilişki içinde mükemmel bir bütün oluşturduğunu biliyoruz. Rahmetin adaletle ilişkisinin sonucudur ki "Rahîm" ismi kulların iradelerini iyilik yoluna kullanmalarının bir ödülü olarak ulaşacakları ikinci bir rahmeti ifade eder. O'nun katında çalışanla çalışmayanın bir tutulmayacağını gösterir. (Bakara, 2/218; Âl-i İmran, 3/132; Nisa, 4/175; Tevbe, 9/20-21; Neml, 27/46; Nur, 24/56; Ahzap, 33/43; Casiye, 45/30; Hucurat, 49/10; Hadid, 57/28.) Nitekim Kur'an'da Allah, rahmetinin her şeyi kuşattığını beyan ettikten sonra son peygambere iman edip belli niteliklere sahip olan kimselerin gelecekte ayrıca ilahî rahmete mazhar olacaklarını belirtmiştir (Araf 7/156-157.) Bu nedenle yaygın olarak "Rahman"ın

dünya hayatında herkesi, "Rahîm"ın ise ahirette sadece müminleri kapsayan ilahî rahmeti ifade ettiği kabul edilmiştir.

İşte başlangıcımızı ve sonumuzu rahmetinin bu iki yönlü tecellisi ile kuşatan Rabbimiz "Rahman" ismi ile bütün insanlığa mutlak bir ümit bahşederken "Rahîm" ismiyle de sorumluluklarını yerine getiren, gayret sahibi, iyilikperver insanları neticeden ümit kesmeden bu güzel hallerini sürdürmeye teşvik ediyor. (Yunus, 10/26-27.)

Kur'an'da Allah'ı nitelemek üzere 154 defa geçen ve bunlardan sadece 3 ayeti kerimede (Nisa, 4/29; İsra, 17/66; Ahzap, 33/43.) yalnız başına kullanılan "er-Rahîm" ismi genellikle Rabbimizin Rauf, Gafur, Tevâb gibi cemel isimlerinden bir diğeriyle birlikte ve hep bir müjde içerecek şekilde kullanılmıştır. Kur'an'da tam 38 yerde tövbe konusunun anlatıldığı ayetlerin bu isimle bitmesi de tövbelerin kabul edilmesinin Allah'ın Rahîm ismiyle alakasını ortaya koyar. Araf, 167'de kıyametin dehşeti anlatılırken Allah'ın Seriu'l-ıkab ve Gafuru'r-Rahîm oluğu bir arada zikredilerek (çok şükür ki) cezalandırma gücünün bağışlama vasfı ile dengelendiğini görürüz. Duhan, 44/42'de de yine Rahîm ismi zikredilerek kıyametteki kurtuluşun ancak Allah'ın rahmetiyle olacağı vurgulanır. Mümtetine, 60/7'de insanlar arasındaki düşmanlıkların sevgiye dönüşebileceği çünkü Allah'ın Kadir, Gafur ve Rahîm olduğu

müjdelenir. Tegabün, 64/14'de ise aile içindeki düşmanca davranışlara aflu yaklaşılması tavsiye edilirken yine Gafur ve Rahîm isimleri zikredilerek bizim de Allah'ın af ve merhametine ihtiyacımız olduğu, onu hak etmek için öncelikle bizim onun kullarına öyle davranmamız gerektiği hatırlatılır.

Bu isimle ahlaklanmış bir kul, Allah'ın merhamet edilmesini emrettiklerine merhamet eden, ama merhametle adaletin dengesini de kurabilen kişidir. İnsanlara faydalı olmaya çalışırken meşakkat görse bile sadece Allah'ın rızasını gözeterek tahammül eder ve bundan yakınmak yerine kendisini bu meziyete layık gördüğü için daima Allah'a şükreder. Rabbi tarafından hayırlı işlerde kullanıldığından dolayı katıyyen gururlanmaz, hayrı ulaştırmada sadece bir vesile olduğunu bilir.

Psikolojinin bize söylediğine göre merhamet, şefkat ve duygusal empati ruh sağlığının yanı sıra beden sağlığına da ciddi faydalar sağlar. Bu duygular kişide sakinleştirici bir etki yapar ve kaygıyı azal-

tır. Kişilik oluşumunda Esmay-ı Hüsnanın rehberliği konusundaki çalışmasında şahsiyetin merkezine "Aziz" ismini yerleştiren Eğitimci Dr. Ayşen Gürçan Esma'nın Kur'an'daki kullanımlarını inceleyerek vardığı sonuca göre Aziz'in hemen yanında (ilgili diğer isimlerle birlikte) "Rahîm" isminin yer aldığını ve merhamet yönü olmayan kudretin (aksi de mümkün) kemal ifade etmeyeceğini söyler.

Rahman ve rahîm isimleriyle Allah'a nispet edilen nihayetsiz merhametle tabiatta görülen şerlerin nasıl bağdaştırılacağı tartışması itikadi açıdan insanları zorlayan bir problem olarak her dönemde önümüzde durmaktadır. Gazali bu konuyu evrende saf kötülük diye bir şeyin olmadığını; insan açısından şer olarak nitelendirilen şeylerin içinde başlangıçta göremediğimiz bir hayrın gizlenmiş bulunduğunu belirterek açıklar. Allah'ın erhamü'r-rahimin olduğundan şüphe edilmemesi gerektiğini, fakat ilahî tasarrufun bütün sırlarına vâkıf olmanın da mümkün olmadığını vurgular.

Sıdk-Sadık

Sözlük anlamı

"Sıdk" kelimesi, doğru sözlü olmak, gerçeği söylemek, doğru haber vermek, sözünü ve vaadini yerine getirmek, öğüt ve sevgide samimi, iş ve işlemlerinde dürüst ve güvenilir olmak, hükümün vakıya uygun olması anlamlarına gelir. "Sıdk" kelimesinin asıl anlamı "güç, sert, katılık ve şiddettir." (İbn Faris, Mu'cemü Mekâyisi'l-Lüğa s-d-k md.) Doğru sözlülüğe "sıdk" denmesi, yalanın zafiyeti karşısında doğruluğun güçlü olması sebebiyledir. "Sıdk" kelimesi Arap dilinde övgü ifadesi olarak kullanılmıştır. Bir şey, "sıdk" kelimesine izafe edilince o şey, övülen bir şeydir.

Din dilindeki anlamı

Din dilinde "sıdk" kelimesi; kişinin inancında, amelinde, niyetinde, söz, eylem ve davranışlarında samimi ve dürüst olması, hile ve sahtekârlığının bulunmaması anlamına gelir.

Peygamberimiz (s.a.s.) "sıdkı"; nefsin yapılanlardan huzur ve sükûn duyması, kişinin şüphe içerisinde olmaması (Ahmed, I, 200.) ve "birr" olarak tarif etmiş-

tir. (Müslim, Birr, 104.) "Birr", her türlü iyiliği ve hayrı ifade eden bir kavramdır.

Kuşeyri, "sıdkı", kişinin inancında şüphe, amellerinde kusur, ayıp ve eksiklik, davranışlarında şaibe, olmamasıdır diye tarif etmiştir. (Şerif Cürçani, Ta'rifat, s. 132.)

Aynı kökten gelen "tasdik" kelimesi; doğrulamak, "sıdak" kelimesi, dost olmak, sevgide samimi olmak, "sadakat" kelimesi, bağlılık, "sadık" kelimesi; doğru sözlü, ihlaslı, samimi, dürüst, ihaneti ve yalanı bulunmayan kimse; "sadık", dost, sevgili, "siddik", çok doğru sözlü olan, doğruluğun zirvesinde bulunan, sözünü uygulama ile doğrulayan kimse anlamındadır. Kadınlara evlilik gereği verilmesi zorunlu olan (farz) mehir anlamında "sıdak", sevap kazanmak amacıyla farz veya nafile olarak verilen bağış ve yardım anlamındaki "sadaka" kelimeleri de aynı kökten gelmiştir.

Kur'an'daki anlamı

"Sıdk" kelimesi, Kur'an'ın çok anlamlı kelimelerinden biri

olup şu anlamlarda kullanılmıştır:

- 1- İman ve salih ameller. (Maide, 5/119.)
- 2- Misak (peygamberlerden alınan risalet görevini tebliğ ve toplumlarını hak dine davet sözü) (Ahzab, 33/7-8.)
- 3- Ahde vefa (verilen söze ve yapılan sözleşmelere uymak) (Ahzab, 33/23-24.)
- 4- Doğru söz söylemek (Âl-i İmran, 3/95.)
- 5- Doğruluk (En'am, 6/115.)
- 6- Kur'an (Zümer, 39/33-34.)
- 7- Hak ve gerçek (Zariyat, 51/5.)

"Sıdk" kelimesi Kur'an'da "kızb" (yalan) (Yusuf, 12/26-27.) ve "nifak" (iki yüzlülük) (Tevbe, 9/43.) kelimeleri ile zıt; "birr" (iyilik, hayır, güzel amel), (Bakara, 2/177.) "takva" (Allah'a karşı gelmekten sakınma) (Zümer, 39/33.), "ihsan" (güzel amelleri en iyi bir şekilde yapmak ve iyilikte bulunmak) (Zümer, 39/34.) "sedid" (doğru) (Nisa, 4/9.) "adl" (adalet, hakkaniyete uygun davranmak) (En'am, 6/152.) ve "istikamet" (doğru olmak) kelimeleri ile eş anlamda kullanılmıştır.

Bakara suresinin 177'inci aye-

tinde "sıdk", "takva" ve "birr" sahipleri aynı niteliklerle tanıtılmıştır. Peygamber (s.a.s.), kendisini tanıtırken, "sıdk", "takva" ve "birr" kelimelerini birlikte kullanmıştır: "Bildığınız (üzere) ben sizin en muttaki, en iyi, en hayırlı ve en sadık olanınızım." (Buhari, İ'tisam, 27.)

"Sıdk" kavramında, "ihlas" ve "samimi" olma anlamı da vardır.

Sıdkın çeşitleri

Kur'an'da; Allah'ın, Kur'an'ın, peygamberlerin ve müminlerin doğruluğundan söz edilmiştir.

1. Allah ve peygamber açısından sıdk: Allah ve peygamberin her sözü ve haberi, vaat ve va'di, hüküm ve tavsiyeleri, emir ve yasakları, helal ve haramları doğrudur. (Enfal, 8/10-11; Enbiya, 21/9; Ahzab, 33/22; Yasin, 36/52; Zümer, 39/73-74; Ahkâf, 46/17.) Allah'ın güzel isimlerinden biri de sadık ismidir. (En'am, 6/146.) "Rabbinin sözü hem doğrulukça hem de adaletçe tamamlanmıştır. Onun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur." (En'am, 6/115.) Peygamberin özelliklerinden biri de sadık olmalarıdır.

2. İnsanlar açısından sıdk

a) İmanda sıdk (şartlarına uygun iman etmek) b) Niyette sıdk (niyetinde samimi olmak) c) Sözde sıdk (doğru sözlü olmak), d) Söz ve sözleşmelerde, adak ve yeminlerde sıdk (İslam'a uygun olmak şartıyla Allah'a ve insanla-

ra verilen sözleri tutulmak, yapılan sözleşmelere, adaklara ve yeminlere riayet etmek) e) Ticarette sıdk (tartı ve ölçüde hile yapmamak, malın kalitesi ve fiyatı konusunda doğruyu söylemek, malı müşteriye zamanında teslim etmek ve borcu zamanında ödemek.)

Bir insan şartlarına uygun olarak iman eder, Allah'ın emir ve yasaklarına uyar, Allah ve insan haklarına riayet eder, söz, sözleşme, yemin, ticaret, görev, iş ve işlemlerinde dürüst olursa doğru davranışta bulunmuş "sadık" olur. Kur'an'da müminlere, "sadık" denilmiştir. Mesela, "Çünkü Allah doğruluklarıyla sadıkları mükâfatlandıracak, münafıkları ise dilerse cezalandıracak veya tövbelerini kabul edecektir." (Ahzab, 33/24.) ayetinde geçen "sadıklar", müminler anlamındadır. Mümin olmayan insanlar da konuştukları zaman doğru konuşabilir, verdiği haberler vakıya uygun olabilir, söz ve sözleşmelerine uyabilir, iş ve işlemlerinde dürüst olabilirler. Ancak bir insanın "sadık" niteliğini alabilmesi için her şeyden önce "mümin" olması gerekir. Çünkü Kur'an'da, müminlere "sadıklar" ismi verilmiştir. (Ahzab, 3/35; Âl-i İmran, 3/17.) "Müminler; Allah'a ve peygamberine iman eden sonra (imanlarında) şüphe etmeyen, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda çalışan kimselerdir. İşte bunlar sadıklardır." (Hucurat, 49/15.)

Kur'an'da sadık insanlar; Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman eden, (Bakara, 2/177; Hucurat, 49/15.), Allah'a ve peygamberine ve dine yardım eden (Haşr, 59/8.), Allah yolunda malı ve canıyla cihat eden (Hucurat, 49/15.), beş vakit namazını kılan (Bakara, 2/177.), malının zekâtını veren, akrabalarına, yetimlere, fakirlere, yolculara (Allah yolunda çalışanlara) dilencilere, özgürlüğüne kavuşmak isteyen esirlere maddi yardımda bulunan, sözleşme yaptığı zaman sözleşmesine uyan, sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreden, Allah'a karşı gelmekten sakınan (muttaki), iyi, hayırlı, güzel ve salih ameller işleyen, insanlara iyilik eden (Bakara, 2/177.) kimseler olarak tanıtılmıştır.

Sonuç olarak; "sıdk", Kur'an'ın övme ifade eden kavramlarından biridir. Kur'an'da; iman, misak, ahde vefa, doğru söz söylemek, doğruluk, Kur'an, hak, gerçek, değerli, şerefli ve kıymetli anlamlarında kullanılmıştır. Sıdk; iman ve amellerde, sözde, sözleşmelerde, haberlerde, vaatlerde, niyet ve ticarete olur. Müminlerin; imanında, sözlerinde, amellerinde, sözleşmelerinde, bütün iş ve işlemlerinde doğru olmaları gerektiğini ayetler açıkça ifade etmektedir. Mümin, bu vasıflarından ne kadar taviz verirse "sadık" vasfını o kadar yitirmiş olur.

Çocuklar bakıyorlar, gözlerinde mavilik,
Bize bakıyorlar çocuklar, bir deri bir kemik.
Çocuklar tutamıyorlar ellerinde oyuncakları,
Çocuklar, koşamaz olmuş bacakları.
Bakıyorlar her akşam elimize,
Bir şey sormak ister gibi hepimize.
Ziya Osman Saba

Her Çocuk Bir Fidandır Projesi

Anne baba ve sosyal çevrenin etkisiyle şekillenen taze birer fidan misali çocuklar, çocuklarımız... Sadece anne babaya değil hepimize, Allah'ın birer emaneti olan masum yavrular. Işıl ıslıl gözlerle bizlere bakarlar. Ve din görevlilerinden kendilerine Kur'an-ı Kerim öğretmelerini, dinî bilgi vermelerini ve dahası, örnek model olmalarını ister; mahallemizin, şehrimizin, ülkemizin, dünyamızın çocukları... Bizim çocuklarımız...

Mahalledeki her çocuğu kendi çocuklarından ayırt etmeyen valiler, müftüler, vaizler, imam-hatipler, müezzinler, Kur'an kursu öğreticileri...Velhasıl sorumluluk sahibi Mersin'deki birçok kamu görevlisinin ortak çalışması olan bir proje, "Her Çocuk Bir Fidandır"projesi.

Her güzel faaliyetin arkasında bir ekip vardır ve tabii ki ekibin başında da azimli ve kararlı amirler. Bu yönüyle şanslı illerdendir Mersin... En hassas konularda, en ihtiyaç duyulan mahallelerde, yardıma muhtaç kesimlere yönelik proje üreten bir il.

Din görevlilerinin topluma karşı sorumluluklarının büyüklüğünü belirten bir vali, Hasan Basri Güzeloglu... Genç yaşlı, kadın, çocuk her kesime din hizmeti sunma gayretinde olan bir müftü, Niyazi Ersoy...'Halka hizmet etmeyi, Hakk'a hizmet' olarak gören bir ekip...

Toplumsal dayanışmayı kurumlar arası işbirliği hâlinde gerçekleştirmek amacıyla Mersin Valili-

ğince hazırlanan çatı proje "Toplumsal Dayanışma Projesi" kapsamında Mersin Müftülüğü tarafından "Her Çocuk Bir Fidandır Projesi" hazırlanır. Din görevlisini mahallesinde bulunan çocuk ve gençlerle buluşturmak; dinî, sosyal ve kültürel etkinliklerle çocuklara vatan millet sevgisi vermek, millî birlik ve beraberliği, toplumsal barış ve huzuru sağlamak, dinimizin ve milletimizin hassasiyetlerini benimsetmek amacıyla hazırlanan bu proje kısa zaman sonra güzel meyveler veren bir ağaca dönüşür. Çocukları, yaşanması muhtemel sosyal sorunların olumsuz etkilerinden uzak tutmak, doğru dinî bilgi ve ahlaki değerler ile din görevlilerinin örnekliğinde onları yetiştirmek, hiç şüphesiz geleceğe yapılan kârlı bir yatırım olacaktır.

Mersin Müftülüğünce yürütülen bu projeye, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ve İl Emniyet Müdürlüğü de iştirakçi olarak destek verir. Mersin İl Özel İdaresi tarafından desteklenen projeye, Akdeniz ve Toroslar ilçe müftülükleri bünyesinde çalışan imam-hatiplerin ve Kur'an kursu öğreticilerinin, minimum 10 çocuk/genç ile ilgilenmesi hedeflenir. Cami dersleri ve yapılan sosyal etkinliklerle din görevlilerinin, çocuk ve gençlere örnek olmaları sağlanır. Bu amaçla, sinema, tiyatro etkinlikleri, lunapark, piknik-gezi, iftar yemekleri, Kutlu Doğum ve kandil programları, aile ziyaretleri, gıda yardımı ve çocuklara verilen çeşitli hediyeler ile proje 2010-2011 yılları arasında uygulanır.

Belli aralıklarla yapılan ve iki yüzden fazla çocuğun katıldığı, beş sinema etkinliği gerçekleştirilir. Sinema salonlarından bir tanesinin Akdeniz sahiline yakın olması proje koordinatörünün ilginç bir olaya tanık olmasını sağlar. Fakat bu olay sinema filminden değil, gerçek hayattan... Rehberlik ettiği çocukların hayatından...

Bu olayı proje koordinatörü şöyle anlatmaktadır: "Yaşları 12-18 arasında değişen gençlerden oluşan grubumuzla sinemaya gitmiştik. Gençler henüz servis aracından inmişti ki, hayretler içerisinde birbirlerine işaret ederek; 'bak bak ne kadar büyük bir göl!' diyerek Akdeniz'i işaret ettiklerine şahit oldum. Yanlarına varıp işaret ettikleri gölün(!) Akdeniz olduğunu söyledim. Büyük çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu'dan göçle gelen ailelerin çocukları olan bu gençlerin Mersin'de doğup büyüdüğü hâlde hiç deniz görmediklerini duyduğumda daha da şaşırdım. Mersin sahil boyu uzanan bir yerleşime sahip olduğu hâlde nasıl olur da deniz görülmezdi? Evet, bu çocuklar ilk defa sinemaya geldikleri gibi, bir kısmı da ilk defa deniz görmüş oldu. Öyleyse yapmamız gereken çok şey var diye düşündüm. Akdeniz'de birlikte yüzerken, hayat boyu karşılaşacağımız sorunlarla nasıl baş edeceğimizi öğretmeliyiz gençlere. Bir yandan Allah'ın rızasını kazanacağımız ameller işlerken, diğer taraftan O'nun kullanını da kırmadan memnun etmemiz gerektiğini an-

latmalıyız taptaze dimağlara. İstifademize sunulan nimetlerden azami derecede faydalanırken, tabiata zarar vermeden nimetlerin şükürünü eda etmemiz gerektiği konusunda örnek olmalıyız bütün insanlara." diye düşündüm.

Çeşmenin başında olduğu hâlde susuz kalmak gibi bir şey olsa gerek, Akdeniz'in sahilinde yaşayıp pırıl pırıl parlayan kumlarına basmamak... Parlak güneşle ısınan Akdeniz'in, anne kuağı misali masmavi sularına dalmamak... Ve dahası gördüğü denizi göl sanacak kadar çevresinden habersiz çocukları art niyetli kişi ve oluşumlardan uzak tutamamak...

Taş atan çocuklar fenomeni, çocuk işçiler sorunu, madde bağımlılığı ve daha birçok istismar türleri... Ve maalesef bütün bunların temel sebebi eğitimsizlik, maddi ve manevi yoksunluk, parçalanmış aileler... İşte bu projenin en can alıcı tarafı da dezavantajlı olan çocukları ve ailelerini bilinçlendirmek olmuştur. Madde bağımlılığının zararlarını anlatan konferanslar yapılmıştır çocukların ebeveynlerine. Ayrıca, emniyet mensupları tarafından sahnelenen tiyatro oyunu, bir yandan çocukları eğlendirirken diğer taraftan madde bağımlılığı konusunda onları uyarmıştır.

Proje kapsamında ayrıca, 200 çocuğun ailesi ziyaret edilmiş, çeşitli hediyeler verilmiş ve ihtiyaç sahibi

Din görevlisini mahallesinde bulunan çocuk ve gençlerle buluşturmak, dinî, sosyal ve kültürel etkinliklerle çocuklara vatan-millet sevgisi vermek, millî birlik ve beraberliği, toplumsal barış ve huzuru sağlamak, dinimizin ve milletimizin hassasiyetlerini benimsetmek amacıyla hazırlanan bu proje kısa zaman sonra güzel meyveler veren bir ağaca dönüşür.

200 aileye de gıda yardımı yapılmıştır. Tarsus'ta bulunan Ashab-ı Kehf mağarasına Valilik Proje Koordinasyon Merkezi ekibinden Süleyman Hilmi Yirik, Zahir Yurtseven, İbrahim Canlı başkanlığında ve 20 imamın refakatinde 200 çocuğun katıldığı bir gezi düzenlenmiştir. Polis memuru Zahir Yurtseven bu gezi esnasındaki gözlemlerini şöyle ifade etmiştir: “Şevket Sümer mahallesi, Akşemsettin Camii İmamı Yusuf Kaya geziye katılan çocuklara bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında kamu mallarına zarar vermenin çok büyük vebal olduğunu belirtip eşrefi mahluk olarak yaratılan insanın hizmetine sunulan

eşyaları da korumak ve değer vermek gerektiği yönünde konuşurken çocukların pürdikkat kendisini dinlediklerini gözlemledim. Her söyleneni tasdik edercesine ve birazda şahit oldukları olayları hatırlarcasına dalgın yüz ifadelerini anlayabiliyordum. O zaman bir din görevlisinin çocukları eğitmedeki rolünün büyüklüğünü bir kez daha idrak ettim.”

Her hafta düzenli olarak imamlar tarafından çocuklara cami merkezli sohbetler yapılmış, Kutlu Doğum Haftası'nda da çocuk ve ailelerini kapsayan programlar düzenlenmiş, kendilerine Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sembolü olan gül takdim edilmiştir.

Kız çocuklarına yönelik olarak da ayrıca, bayan vaiz ve Kur'an kursu öğreticileri tarafından, kitap okuma programları ve sohbetler yapılmış, çeşitli yarışmalar düzenlenmiştir. Okula devam eden çocukların katılımını sağlamak amacıyla hafta sonlarında ve yaz Kur'an kurslarında geniş katılımlı programlar tertip edilmiş, çocuklara Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından kitaplar hediye edilmiştir.

Toroslar İlçe Müftüsü Sabri Kütükçü tarafından koordine edilen imam-hatiplerin refakatlerindeki çocuk ve gençler ile Akdeniz İlçe Müftüsü Bünyamin Akkoç tarafından koordine edilen imam-hatipler ve refakatlerindeki çocuklarla yaklaşık 200 çocuk/gencin katıldığı bir iftar yemeği verilmiş, iftar yemeği sonrasında Vali Yardımcısı Kadir Okatan'ın çocuklarla yakından ilgilenmesi ve sohbet etmesi çocukları ziyadesiyle memnun etmiştir.

“Müftülük, bütün şehrin dinî-manevi işlerinin planlandığı bir yerdir. Bizim çalışmalarımızla şehrin çehresi değişecek, bizim atacağımız adımlarla şehrin manevi değerleri yükselecektir ve ancak samimiyetle yapacağımız çalışmalar amacına ulaşacaktır.” diyen İl Müftüsü Niyazi Ersoy, 2009-2011 arasında “Her Çocuk Bir Fidandır” projesi de dâhil beş ayrı projenin daha yürütülmesine öncülük eden bir müftü.

Ve yıl 2014, yerel ve ulusal basında çocuk istismarı haberlerini neredeyse hiç görmediğimiz bir Mersin. Tüm çocuklar adına, saygılarımızı ve hürmetlerimizi arz ediyoruz engin görüşlü valilerimize, gayretli müftülerimize, samimiyetle çalışan tüm kamu görevlilerine ve hademe-i hayrattan meslektaşlarımızın her birine...

Din İşleri Yüksek Kurulundan

Emanet olarak bırakılan mal (vedia), emanetçinin yanında zarar görürse tazmin edilir mi?

Kişinin, kendi malını koruması için bir başkasına emanet olarak bırakmasına "vedia akdi" denir. Bu şekilde muhafaza amacıyla bırakılan mal, o kişinin yanında emanettir. Bu malı, nasıl korunması gerekiyorsa (mesela hayvan ahırda, mücevher kasa veya çekmecede korunur) o şekilde korur. Dolayısıyla emanet alan kişinin, malı koruma konusunda herhangi bir kusuru veya teaddisi (sahibinin izni olmadan kullanması) olmadığı sürece, emanet bırakılan mala gelen zararı tazmin yükümlülüğü olmaz. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.) "Hıyanet etme gibi bir kusuru yoksa emanet (vedia) alan kişi, mala gelen zararı tazmin etmekle yükümlü olmaz." buyurarak, emanetçinin kusuru olmadığı sürece kendisine bırakılan mala gelen zararı tazmin etmekle yükümlü olmayacağını beyan etmiştir.

Ancak zarar, emanetçinin korumadaki bir kusuru veya mal sahibinin izni olmadığı hâlde kullanması gibi bir hıyaneti sebebiyle meydana gelecek olursa, o kişinin bunu tazmin etmesi gerekir.

Bir borcun havale edilmesi karşılığında ücret almak caiz midir?

Bir borcun başkasına havale edilmesi karşılığında ücret almak caiz değildir. Zira yardımlaşma amacı taşıyan akitler karşılığında, ücret almak caiz görülmemiştir.

Ancak bir borç havale yoluyla ödenir ve bu işlem den dolayı masraf oluyorsa verilen hizmetin karşılığı olarak makul bir ücretin alınması caizdir. Zira havale işlemi esnasında verilen hizmet, günümüz İslam hukukçuları tarafından vekâlet akdi kapsamında değerlendirilmektedir. Vekâlet karşılığında ücret almak caiz görülmüştür.

Otel, otopark, kaplıca, hamam vb. yerlerde emanet bırakılan elbise, eşya veya aracın kaybolması ya da zarar görmesi hâlinde tazmini gerekir mi?

Otel, otopark, kaplıca, hamam vb. yerlerde emanet bırakılan mal için emanetçi ücreti ödenir de, mal kaybolur veya zarar görürse işletmeci bunu tazmin eder. Ücret ödenmezse işletme sahibinin kusuru varsa tazmin eder, yoksa tazmin etmez. Ancak işletme sahibi emanet bırakılan yerde malı korumak için görevli bulundurur ve bu görevlinin kusurundan dolayı mal zarar görürse, işletmeci zararı görevliye tazmin ettirebilir.

Kişinin bir borcunu, ikinci bir şahsa devretmesi (havale) caiz midir?

Kişinin ödemekle yükümlü olduğu bir borcu, ikinci bir şahsa devretmesi caizdir. Zira Hz. Peygamber: "Sizden birinize bir borç havale edilirse bunu kabul etsin." (Buhari, Havalat, 1.) buyurmuşlardır. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in diğer bazı hadislerinde de insanların sıkıntılarını gidermeyi teşvik etmiş olması (Buhari, Mezalim 3; Müslim, Birr 58.) yapılan bir havalenin kabul edilmesinin önemini ortaya koymaktadır. İslam hukukunda bu işleme "havale" adı verilir. Kişi bir borcunu, ikinci bir şahsa devrederse, alacaklıya karşı sorumluluktan kurtulur. Dolayısıyla alacaklı, alacağını ondan değil, havale edilen kişiden ister. Ancak, borç kendisine havale edilen kişi iflas eder ve bu durum mahkeme kararıyla tespit edilirse yahut kişi borcun kendisine havale edildiğini inkâr eder, alacaklı da bunu ispat edemezse veya söz konusu kişi iflas ettikten sonra ölürse bu gibi durumlarda havale edilen kişi, borcu ödeme yükümlülüğünden kurtulur ve borç kendisinden değil, asıl borçludan talep edilir.

Kredi kartıyla satış yapan bir esnafın, alacağını vadesi dolmadan alması durumunda bankanın bir miktar para kesmesinin esnaf açısından sorumluluğu var mıdır?

Kredi kartı ile satış yapan iş yeri, satılan malın bedelini, yapılan taksitlendirmeye uygun olarak ödeme gününde almak yerine; süresinden önce kırdırmak suretiyle bankadan parasını eksik alırsa, yapılan işlem, bu şekliyle senet kırdırmaya benzer. Bu da caiz değildir. Dinen sorumluluk satıcı ve bankaya aittir. Bu işlemde müşterinin doğrudan bir sorumluluğu olmaz.

Çek, senet vb. kıymetli kâğıtların bedelinde indirim yaparak gününden önce tahsili caiz midir?

Alacaklı, borçlusuna alacağı miktarın belirli bir kısmını belirtilen sürede ödemesi hâlinde kalan kısmından vazgeçeceğini söyler, borçlu da, denilen sürede öderse bu işlem caiz olur. Böyle bir işlemde borçlu vadeden feragat etmekte, alacaklı da ona bir miktar indirim yapmaktadır. Bu muamele, iki taraf için bir kolaylık getirmekte; alacaklı ihtiyaç duyduğu parayı elde ederken, borçlu da daha düşük bir meblağ ile ve daha kısa bir zamanda borçtan kurtulmaktadır. Ancak taraflar ödeme ve indirimi pazarlık konusu yaparak gerçekleştirirlerse bu, vadenin para karşılığında satın alınması demek olduğundan caiz değildir.

Alacaklı durumda olan kişi, elindeki çek veya senedi daha düşük bir bedelle vadesinden önce banka vb. tüzel kişilere ya da üçüncü şahıslara satmak isterse bu işlem de caiz olmaz. Zira bu işlemde, aynı cins kaydı paranın nakdi parayla fazla miktarda mübadelesi söz konusudur. Bu muamele "ribe'l-fadl/fazlalık faizi" olarak isimlendirilir. Nitekim Emeviler döneminde de, çek ve senede benzer bir kâğıdın karşılığı alınmadan üzerinde yazılı olandan daha ucuza satılmaya başlanması üzerine bu işlem yasaklanmıştır.

Yine Osmanlı döneminde, devletten alacağı olup, peşin para ihtiyacından dolayı bu alacağını daha düşük bir bedel karşılığında satmak isteyen kimseye, "Kişi alacağını, borçlu olduğu kimseden başkasına temlik edemez."

Kredi kartı ile altın satışı caiz midir?

Altın, gümüş, döviz, TL vb. para cinsinden olan şeylerin birbirleriyle değiştirilmesine sarf denir. Sarf akdinde bedellerin peşin olması gerekir. Aksi takdirde yani, bedellerden birinin veresiye olması hâlinde yapılan işlem faize dönüşür. Buna göre altının, vade farkı uygulanmasa bile veresiye olarak satılması faiz olduğundan caiz değildir. Konuyla ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmaktadır: "Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş, buğdaya karşılık buğday, arpaya karşılık arpa, hurmaya karşılık hurma, tuza karşılık tuz; cinsi cinsine birbirine eşit ve peşin olarak satılır. Malların sınıfları değişirse peşin olmak şartıyla istediğiniz gibi satın." (Buhari, Büyü', 74-82; Müslim, Müsakat, 79-104; Tirmizi, Büyü', 23.)

Altının kredi kartıyla satışı konusunda farklı görüşler ileri sürülebilir. Kart sahibi olan kurumun (bankanın), kredi kartı ile yapılan satıştan doğan borcu, anında peşin (online) olarak kuyumcunun hesabına yatırması halinde, yapılan alış verişin sahih olduğu, dolayısıyla burada nesie (veresiye) ribasının söz konusu olmayacağı söylenebilir. Altın bedelinin anında satıcının hesabına geçilmeyip daha sonra ödenmesi durumunda yukarıda belirtilen, sarf akdi şartına riayet edilmediği ve altının para ile veresiye satışı söz konusu olduğu için caiz olmaz.

Bir malın taksitli olarak birden fazla fiyatla satışa sunulması caiz midir?

Bir malın taksit sayısına göre, farklı fiyatlarla satışa sunulması caizdir. Mesela bir mal, peşin fiyatı bin liradan, altı ay vadeli fiyatı bin beş yüz liradan, bir yıl vadeli fiyatı da iki bin liradan olmak üzere değişik fiyat seçenekleriyle satışa sunulsa, müşteri de bu seçeneklerden birini tercih edip kabul etse yapılan bu alış-veriş caiz olur. Zira bu uygulamada satıcı, akitten önce peşin ya da farklı vadelere göre değişik ödeme seçenekleri ile malın fiyatını belirlemekte, alıcı da bunlardan birisini tercih edip kabul etmektedir. Böylece akit esnasında malın fiyatı taraflarca kesin olarak belirlenmiş olmaktadır. Ancak, alıcı seçeneklerden birisini seçip kabul etmeden, "tamam aldım" der ve bu şekilde birbirlerinden ayrılırlarsa, akitte semen (fiyat) belirlenmediği için bu satış fasit olur.

MİMARİ HADİSLERİ

(Türk İslam Mimarisini Tağlandıran Peygamber Sözleri)

Türk İslam mimarisinde çeşitli mekânlara yazılan hadisler dikkatlice tetkik edildiğinde bunların gelişigüzel yazılmadığı, bilinçli bir tercihi yansıttığı ve pek çok mesaj yüklü olduğu görülür.

İslam Medeniyetinde mimari dekorasyonun önemli unsurlarından biri olan yazılı süsleme dâhil bütün sanatlar, sanat eseri ile ilgisi olanların hayati ve manevi ihtiyaçlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu duruma sanat açısından bakıldığında, işlevsellik ve güzellik arasında sıkı bir dayanışma olduğu görülür. Sözelimi Süleymaniye Camii veya Sultanahmet Çeşmesi bütün bu unsurların harikulade bir uyumunu sergiler. (Mimari Hadisler, s. 59.)

Eser, dinî mimarimizde kullanılan hadisler ve Peygamberimize isnat edilen bazı sözlerin mahiyeti hakkında bir kısım tetkikleri ihtiva etmektedir. Kitap, bir giriş ve iki bölümden müteşekkil olup son kısmında ise bazı ekleri içermektedir. Giriş bölümünde eserin kapsam ve metodu hakkında genel bilgiler verilirken Türk İslam Sanat Felsefesi başlığını taşıyan birinci bölümde sanatın Kur'an ve sünnetle ilişkisi kısaca değerlendirilerek yazının dili ve sembolik anlatım üzerinde durulmuştur. Ayrıca hadislerin mimaride kullanım geleneği ve yazıldığı mimari unsurlar gibi konular ele alınmıştır. Birinci bölüm hazırlık niteliği taşımaktadır. Eserin aslını teşkil eden ikinci bölümde rivayetler konularına göre bir tasnifte bulunulduktan sonra Hz. Peygamber'e isnat edilerek mimariye nakşedilen sözlerin inceleme ve tenkidi yoluna gidilmiştir.

Örneğin Kastamonu Nasrullah Camii'nde yazılı bulunan hadisin sıhhat açısından değerlendirmesi şu şekilde yapılmıştır.

“Sizden kim bir münker (kötü bir şey) görürse, onu eliyle düzeltsin, gücü yetmezse dili ile, ona da gücü yetmezse kalbiyle... İşte bu, imanın en zayıf/basit davranışdır.” Bu hadis-i şerif, sahabeden Ebu Said el-Hudri'den çeşitli tariklerle rivayet edilmekte olup, bunlardan bazıları şöyledir. Tayalisi-Şu'be-Kays b. Müslim- Tarık b. Şihab- Ebu Said- Rasulül-lah. Süyuti'nin değerlendirmelerine göre bu rivayet “sahihtir” (Mimari Hadisler, s. 316.)

Kaynak tespit işleminin ise en erken dönemlere gidilerek yapıldığı görülür. Divriği Kale Camii'nin Sivas Müzesindeki ahşap kapı kanatları hadis yazılmış en eski vesika durumundadır.

İkinci bölümün sonunda birkaç başlık altında ayrıntılı sayılabilecek bir değerlendirme ile sonuç kısmı yer almaktadır. Eserin son kısmı olan ekler bölümünde ise mimari mekânlar ve bulundukları şehirler alfabetik ve kronolojik olarak sıralanmıştır.

Bu çalışma, özellikle mimaride kullanılan uyarıcı, teşvik edici, bilgilendirici ayet, hadis ve kelam-ı kıbarları merak edenler açısından önemli bir kaynaktır. Bu bağlamda mimaride kullanılan hadislerin sıhhatinin tetkik edilmesi de hadis ilmi açısından dikkate şayandır.

HANEFİ FIKIH ÂLİMLERİ

(Prof. Dr. Ahmet Özel)

İslam ilme ve âlimlere büyük önem vermektedir. İslam kültür mirasının ilme ve âlimlere gösterdiği itibar ve saygının en önemli işareti de ortaya konulan sayısız biyografik eserlerdir. Tarih ve genel biyografik kitapları yanında sahabeden başlamak üzere hadis ravileri, fakihler, müfessirler, mutasavvıflar, edipler, şairler, hükümdarlar, valiler, kadılar gibi birçok meslek ve gruptan sayıları yüzbinleri bulan insanın hayatını anlatan eserler kültür mirasımız içinde geniş yer tutmaktadır.

İslami ilimlerin bütün dallarında yazılan eserlerde görüşleri zikredilen, kendisine atıfta bulunulan birçok şahıs ve eser adı geçmekte, anlatılmak istenenin tam olarak anlaşılabilmesi için adı geçen âlimler ve eserleri hakkında bilgi sahibi olmak önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Hanefi mezhebinin kurucusu Ebu Hanife, hocaları ve önde gelen talebelerinden başlamak üzere VIII-XVIII. yüzyılda yaşamış ve tanınmış üç yüze yakın Hanefi âliminin biyografileri aşı-

ğıdaki söyleyiş ve yöntemle ortaya konulmuştur...

“Hocazade, (893/1488) Muslihiddin Mustafa b. Yusuf. Büyük Osmanlı âlimi, Fatih’in hocasıdır. Babası Bursa’nın büyük tüccarlarından. İbn Kadı Ayasuluğ ve Bursa Sultaniyesinde Hızır Bey’den ders aldı, ona yardımcılık yaptı. Sultan Murat tarafından Kestel kadılığı ve sonra Bursa’da müderrisliğe tayin edildi. Fatih’i kendisine hoca yaptı. Fatih’in emriyle Gazzali ve İbn Rüşd’ün Tehafütleri üzerine Tehafütü’nü yazdı. Edirne ve İstanbul kadılığı ile Kazaskerlik yaptı.

Eserleri: Tehafüt (Kahire 1303) Şerhu İzzî, Şerhu’t-Tevâlî, Haşiyetü Tenkihu’l-Füsil, Haşiyetü Şerhi Hidayeti’l-Hikmedir.” (Hanefi Fıkıh Âlimleri, s. 104.)

Hanefi fıkıh literatürü yanında Hanefi kaynaklarda kendilerine sıkça atıfta bulunulan İmam Malik, İmam Şafi, İmam Müslim, Acluni gibi hadis, dil ve diğer mezheplerin önde gelen fıkıh âlimleri arasından VIII-XVIII. asırlarda yaşamış yüze yakın şahsın biyografisi de müstakil bir bölüm hâlinde eserde ele alınmıştır.

Binlerce cildi bulan fıkıh kaynakları ve bunların müelliflerinden eserleri günümüze kadar gelmiş veya en çok tanınmış olanları hakkında bilgi edinmek, başta İslam hukukuyla ilgilenenler olmak üzere İslami ilimler sahasında araştırma yapan herkes için vazgeçilmez bir ihtiyaç ve zaruret oluşturmaktadır. Söz konusu çalışma bu ihtiyacın karşılanmasında önemli bir yer tutmaktadır.

İzhârü'l Hak
Rahmetullah El Hindi
Tercüme: Ramazan Muslu
İsam Yayınları
İstanbul 2011
s: 480

Hristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem
Prof. Dr. Günay Tümer
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Ankara 2008
s: 194

Dini Çoğulculuk, Ateizm ve Geleneksel Ekol
Eleştirel Bir Yaklaşım
Adnan Aslan
İsam Yayınları
Ankara 2010
s: 165

Başkaları İçin Ağlayabilmek
Doç. Dr. Halil Altıntaş
Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
Ankara 2011
s: 320

DÜRÜSTLÜK

Sevgili Peygamberimiz Hazreti Muhammed (s.a.s.). "Ben güzel ahlakı tamamlamak üzere gönderildim" buyurmuştur. Biz Müslümanlar da dini ahlaki değerleri yaşamaya büyük önem veririz. İşte bizi biz yapan da bu yüce değerlerimizdir. Elinizdeki bu seri, dini değerlerimizi konu alan on kitaptan oluşuyor. Her kitap merakla okuyacağınız; günümüzden ve İslam Tarihinden öykülerle dolu. Arkadaşlarınızla birlikte oynayacağınız oyunlar ve yapacağınız özgün dramalarla hem neşeli anlar yaşayacak hem de öğreneceksiniz. Eğlenceli, bilgili testler ve çeşit çeşit bilmeceler, bulmacalar heyecanınıza heyecan katacak.

'DÜRÜSTLÜK' konusunun ele alındığı bu kitabı okurken, içindeki güzel duyguları keşfedecek, değerlerimizi öğrenmenin hazzını tadacaksınız.

Ailenizle ve öğretmenlerinizle birlikte yapabileceğiniz daha birçok etkinlik ise sizleri bekliyor.

DEĞERLERİNİZİ bilin! Çünkü SİZ DEĞERLİSİNİZ..

Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın.
Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini
hatırlayın. Hani sizler birbirinize düşman idiniz de O,
kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun bu nimeti
sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş
çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan
kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle apaçık
bildiriyor ki doğru yola eresiniz.
(Âl-i İmran, 3/103.)

FİYATI: 5 TL